

**Δειγματικό
Υποστηρικτικό Υλικό
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ**

**Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΜΑΘΗΜΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΜΕΡΟΣ Α΄**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Δειγματικό
Υποστηρικτικό Υλικό
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ
Α' ΛΥΚΕΙΟΥ (ΜΕΡΟΣ Α')ΜΑΘΗΜΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
2018 – 2019

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Συγγραφική ομάδα:

Δοκιμαστική έκδοση 2016: Αναστασία Ιωσήφ, Φιλολόγος
Νίκη Ορφανίδου, Φιλολόγος
Ευτυχία Πιπονίδου, Φιλολόγος, Λειτουργός του Π.Ι.

Δοκιμαστική έκδοση 2017: Άννα Γεωργιάδου, Φιλολόγος
Μαρία Μπούκουρα, Φιλολόγος

Δοκιμαστική έκδοση 2018: Νεκταρία Ιωάννου, Σύμβουλος Αρχαίων Ελληνικών
Δρ Ειρήνη Ροδοσθένους, ΕΜΕ Φιλολογικών Μαθημάτων

Συνεργασία:

Ιωάννα Τσιλιγιάννη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

Συντονισμός εργασιών:

Δρ Ειρήνη Ροδοσθένους, ΕΜΕ Φιλολογικών Μαθημάτων

Εποπτεία:

Δρ Ειρήνη Ροδοσθένους, ΕΜΕ Φιλολογικών Μαθημάτων
Σύνδεσμος Επιθεωρήτρια για τα Αρχαία Ελληνικά
Παύλος Δαπόλας, ΕΜΕ Φιλολογικών Μαθημάτων Ζωή
Πολυδώρου, ΕΜΕ Φιλολογικών Μαθημάτων

Επιστημονική εποπτεία:

Ιωάννης Καζάζης, Ομότιμος Καθηγητής Κλασικής Φιλολογίας, Αριστοτελείου
Πανεπιστημίου, Πρόεδρος του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας Δρ
Μαρία Οικονομίδου, πρώην ΠΛΕ

Σχεδιασμός εξωφύλλου:

Χρύση Σιαμμάς, Λειτουργός Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων

Επιμέλεια έκδοσης:

Μαρίνα Άστρα Ιωάννου, Λειτουργός Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων

Συντονισμός έκδοσης:

Χρίστος Παρπούνας, Συντονιστής Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων

Α' Δειγματική έκδοση: 2016 Β'

Δειγματική έκδοση: 2017

Γ' Δειγματική έκδοση: 2018

Εκτύπωση: Κώνος Λτδ

© ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ISBN: 978-9963-54-152-2

ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου/διδακτικού υλικού που καλύπτεται από πνευματικά δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού / Υ.Α.Π.

ΕΠΙΤΡΕΠΕΤΑΙ η χρήση του αποκλειστικά για εκπαιδευτικούς σκοπούς, στο πλαίσιο των μαθημάτων στα σχολεία.

Στο εξώφυλλο χρησιμοποιήθηκε ανακυκλωμένο χαρτί σε ποσοστό τουλάχιστον 50%, προερχόμενο από διαχείριση απορριμμάτων χαρτιού. Το υπόλοιπο ποσοστό προέρχεται από υπεύθυνη διαχείριση δασών.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ: ΜΙΑ ΓΝΩΡΙΜΙΑ

5

ΜΕΡΟΣ Α':

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

13

ΚΕΙΜΕΝΟ: Ξενοφώντας «*Η Αρετή και ο Ηρακλής*»

ΛΕΞΕΩΝ... ΤΑΞΙΔΙ: *λαμβάνω, οἶκος*

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ... ΑΓΩΝΕΣ ΣΕ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Α' και Β' κλίση ουσιαστικών

Δευτερόκλιτα επίθετα

Το ρ. *εἶμι* (οριστική Ενεστώτα, Παρατατικού, Μέλλοντα)

Προσωπικές αντωνυμίες

Οριστική βαρύτονων ρημάτων στον Ενεστώτα,

Παρατατικό, Μέλλοντα, Αόριστο, Παρακείμενο και

Υπερσυντέλικο στην ενεργητική και μέση φωνή

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΥ... ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΣΕ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Υποκείμενο - Συνδετικά Ρήματα - Κατηγορούμενο

Αναφορά σε μεταβατικά και αμετάβατα ρήματα

Μονόπτωτα ρήματα με αντικείμενο σε αιτιατική

Σύστοιχο αντικείμενο

Μονόπτωτα ρήματα με αντικείμενο σε γενική και δοτική

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

23

ΚΕΙΜΕΝΟ: Ίσοκράτους «*Ζευς και Τάνταλος*»

ΛΕΞΕΩΝ... ΤΑΞΙΔΙ: *χράομαι-ῶμαι, γινώσκω*

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ... ΑΓΩΝΕΣ

Εγκλίσεις του ρήματος *εἶμι* στον Ενεστώτα και στον Μέλλοντα
Εγκλίσεις βαρύτονων ρημάτων στον Ενεστώτα, Μέλλοντα και Αόριστο
ενεργητικής και μέσης φωνής (Υποτακτική, Ευκτική, Προστακτική)
Σχηματισμός απαρεμφάτου ενεργητικής και μέσης φωνής (επανάληψη)
Αντωνυμίες (διδασκαλία και σύντομη επεξεργασία): κτητική, δεικτική,
ερωτηματική και αόριστη αντωνυμία *τίς /τί, τίς /τί*

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΥ... ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΣΕ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Απαρέμφατο, έναρθρο, άναρθρο (ειδικό, τελικό)
Ταυτοπροσωπία, Ετεροπροσωπία, Απρόσωπη Σύνταξη
Κατηγορούμενο του αντικειμένου
Δίπτωτα μεταβατικά ρήματα

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

37

ΚΕΙΜΕΝΟ: Πλουτάρχου «*Η αγωγή των παιδιών*»)

ΛΕΞΕΩΝ... ΤΑΞΙΔΙ: *βάλλω, λέγω*

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ... ΑΓΩΝΕΣ

Φωνηεντόληκτα ουσιαστικά Γ' κλίσης (επανάληψη)
Συμφωνόληκτα ουσιαστικά Γ' κλίσης (αφωνόληκτα και ημιφωνόλι
(επανάληψη)
Φωνηεντόληκτα και συμφωνόληκτα επίθετα Γ' κλίσης

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΥ... ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Εισαγωγή στις δευτερεύουσες προτάσεις
Δευτερεύουσες ειδικές προτάσεις
Παράθεση και Επεξήγηση
Επιθετικός και Κατηγορηματικός προσδιορισμός

ΜΕΡΟΣ Β' :

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΑΠΟ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

48

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

56

Α': ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

65

Β': ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

79

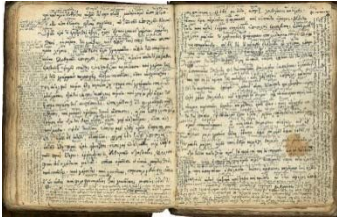
Γ': ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

87

Δ': ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

78

Αρχαία Ελληνική Γραμματεία: Μια γνωριμία

ΟΡΙΣΜΟΣ

Με τον όρο Αρχαία Ελληνική Γραμματεία εννοούμε το σύνολο των γραπτών κειμένων της ελληνικής αρχαιότητας.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το χρονικό πλαίσιο της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας εκτείνεται σε περισσότερους από δέκα αιώνες, ξεκινώντας από τον 8^ο αι. π.Χ. και φθάνοντας μέχρι τον 4^ο αι. μ.Χ., και χωρίζεται στις ακόλουθες τέσσερις περιόδους:

- 1^η – Αρχαϊκή περίοδος (από τον 8^ο αι. π.Χ. μέχρι τους Περσικούς πολέμους, 500 π.Χ.)
- 2^η – Κλασική περίοδος (από τους Περσικούς πολέμους, 500 π.Χ., μέχρι τον θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου, 323 π.Χ.)
- 3^η – Ελληνιστική περίοδος (από τον θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου, 323 π.Χ., μέχρι τις αρχές της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, 31 π.Χ.)
- 4^η – Ρωμαϊκή περίοδος (από τις αρχές της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, 31 π.Χ., μέχρι την ίδρυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, 330 μ.Χ.)

Η ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΠΟΙΚΙΛΙΑ

Η Ελληνική Γλώσσα των κειμένων της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας παρουσιάζει διάφορες μορφές-διαλέκτους, ανάλογα με τα ελληνικά φύλα που την χρησιμοποιούν, την περιοχή και την εποχή της δημιουργίας του κάθε έργου.

ΤΑ ΕΙΔΗ

Τα γραπτά μνημεία της ελληνικής αρχαιότητας διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, τα ποιητικά και τα πεζά:

A. Ποίηση: Έμμετρα κείμενα, όπου κυριαρχεί η φαντασία και το συναίσθημα. Ο ποιητικός λόγος προηγείται του πεζού.

B. Πεζός λόγος: Κείμενα χωρίς μέτρο, όπου κυριαρχεί η κρίση. Μεταγενέστερο δημιούργημα.

Τα επιμέρους είδη της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας διαμορφώνονται ως εξής:

A. Ποίηση

A1. Επική ποίηση

Το έπος είναι αφηγηματικό ποίημα που διηγείται αξιομνημόνευτες πράξεις των ηρώων και των θεών («ηρωικό έπος», π.χ. Όμηρου *Ίλιάς*, Όμηρου *Όδύσσεια*), αποκτώντας στην εξέλιξή του και μια παραφράδα με διδακτικό περιεχόμενο («διδακτικό έπος», π.χ. Ησιόδου *Έργα και Ημέραι*).

χρύσειον μὲν πρῶτιστα γένος μερόπων ἀνθρώπων
ἀθάνατοι ποίησαν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες. οἱ
μὲν ἐπὶ Κρόνου ἦσαν, ὅτ' οὐρανῶ ἐμβασίλευεν·
ὥστε θεοὶ δ' ἔζων ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες νόσφιν
ἄτερ τε πόνων καὶ διζύος, οὐδέ τι δειλὸν γῆρας
ἐπῆν, αἰεὶ δὲ πόδας καὶ χεῖρας ὁμοῖοι τέρποντ' ἐν
θαλίησι, κακῶν ἔκτοσθεν ἀπάντων· θνησκον δ'
ὥσθ' ὕπνω δεδμημένοι· ἐσθλὰ δὲ πάντα τοῖσιν
ἔην· καρπὸν δ' ἔφερε ζεῖδωρος ἄρουρα αὐτομάτη
πολλὸν τε καὶ ἀφθονον· οἱ δ' ἐθελημοὶ ἤσυχοι ἔργ'
ἐνέμοντο σὺν ἐσθλοῖσιν πολέεσσιν. αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ
τοῦτο γένος κατὰ γαῖα κάλυψε, τοὶ μὲν δαίμονες
ἀγνοὶ ἐπιχθόνιοι τελέθουσιν ἐσθλοὶ, ἀλεξίκακοι,
φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων, [οἱ ῥα φυλάσσουσιν
τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα ἤερα ἐσάμενοι πάντη
φοιτῶντες ἐπ' αἶαν,] πλουτοδοταὶ καὶ τοῦτο
γέρας βασιλῆων ἔσχον.

Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι, στ. 109-126

Χρυσὸ πρῶτόπλασαν το γένος των βροτῶν ανθρώπων οι
αθάνατοι του Ολύμπου.

Στην εποχή του Κρόνου, όταν εκείνος δέσποζε στον ουρανό,
ζούσαν κι εκείνοι σαν θεοί· ο νους τους ξέγνοιαστος, πάθη και
συμφορές μακριά τους, μήτε τα μαύρα γηρατειά τους άγγιζαν·
άφθαρτοι κι αναλλοίωτοι, πόδια και χέρια, στις χαρές
δοσμένοι, κι ό,τι κακό έμενε απ' έξω. Ακόμη κι όταν πέθαιναν,
ήταν ο θάνατός τους ύπνος που τους δάμαζε, κι είχανε όλα τα
καλά δικά τους· χωράφια γόνιμα τους έδιναν καρπό από μόνα
τους, μεγάλη κι άφθονη σοδειά· κι εκείνοι πράοι, ησυχασμένοι
σε έργα ευχάριστα, ευλογημένοι με τα πολλά αγαθά τους. Κι
όταν με τον καιρό της γης το χώμα σκέπασε τούτο το γένος,
έγιναν επιχθόνια πνεύματα, αγνά, καλόγνωμα, να διώχνουν
το κακό, φύλακες των θνητῶν ανθρώπων.

Αυτοί φυλάν το δίκιο, αυτοί αποτρέπουνε τα ανόσια έργα·
κυκλοφορούν, ντυμένοι την ομίχλη, σ' όλη την οικουμένη, πηγή
ευτυχίας και πλούτου - τέτοια βασιλική τιμή τους έλαχε.

Μετάφραση Δ. Ν. Μαρωνίτη

A2. Λυρική ποίηση

Έντονα συναισθηματικό, αυτό το είδος της ποίησης, τραγουδιόταν με συνοδεία
λύρας, απ' όπου πήρε και το όνομά του. Ύλη του είναι η εικόνα του εξωτερικού
κόσμου (η φύση) και του εσωτερικού κόσμου του ανθρώπου (τα συναισθήματα).
Σε μεταγενέστερο στάδιο χρησιμοποιήθηκαν και άλλα μουσικά όργανα, όπως ο
αυλός, η κιθάρα, η φόρμιγγα και η βάρβιτος. Η λυρική ποίηση διακρίνεται στα
ακόλουθα είδη: α) **ελεγεία** (αρχικά θρηνητικό τραγούδι, αργότερα εξέφραζε κάθε
είδους συναίσθημα), β) **επίγραμμα** (έμμετρη επιγραφή που χαρασσόταν στους
τάφους των νεκρών και στα αναθήματα), γ) **ίαμβος** (ποιήματα με περιπαικτικό
περιεχόμενο), δ) **μονωδική ποίηση** (το εκφωνούσε ένα πρόσωπο: ένα είδος του
διδάσκει την πολιτική σύνεση και την ευσέβεια), ε) **χορική ποίηση** (πολυφωνική
ποίηση που εκτελούσε πολυμελής χορός και έψελνε το μυθικό ή ιστορικό
παρελθόν) και στ) **βουκολική ποίηση** (μικρό ποίημα σε επική συνήθως γλώσσα,
που ζωντανεύει τον ποιμενικό κόσμο της υπαίθρου· ανθεί κυρίως στην
ελληνιστική περίοδο).

Τύμβε, τίνος τόδε σήμα; τεὰν ὑπὸ λισσάδα κεῖται]
τίς, φράσον, οἰκτροτάταν μοῖραν ἐνεγκάμενο[ς];
Δημῶναξ, Σαλαμῖς δὲν ἐθρέψατο παῖδα φέριστον
ἐμποροῖαις, πικρὸν δ' εἰς Ἀχέροντ' ἔμολεν
5 πόντον ἐπιπλώσας ἀλιμυρέα καὶ πολυκλαύτω
ματέρι καὶ γενέται στυγνὰ λιπὼν δάκρυα·
οὐχ ἦσαν φῶς γὰρ τὸ γαμήλιον οὐδ' ὑμέναιον
ἔκλαγον, ἀλλὰ γόους ὀκτακαιεκοσέτους.
οὐ κακὸς ἐστ' Αἶδας· πάριθι, ξένε, «χαῖρε»
προσείπας,
10 κοινὸς ἐπεὶ θνατοῖς ὁ πλόος εἰς φθιμένους.

Επιτύμβιο ἐπίγραμμα στον Σαλαμῖνιο Δημῶνακτα,
Ανθολόγιο Αρχαίας Κυπριακῆς Γραμματείας, Α31 (Ε26)

Τύμβε, τίνος ετοῦτη ἡ στήλη; Στην πλάκα σου ἀποκάτω κείτεται
ποιος, πες, οἰκτροτάτη τη μοῖρα φέροντας;
Ο Δημῶνακτας, ἡ Σαλαμίνα τον ὁποῖον ἀνέθρεψε τέκνο λαμπρὸ
στα ἐμπορικὰ, μα στον πικρὸν Ἀχέροντα ἔφτασε τον
πόντο διαπλέοντας τον αλμυρὸ καὶ στην πολυκλαυτη
τη μάνα καὶ τον πατέρα δάκρυα ἀφήνοντας στυγνὰ: γιατί
δεν ἀναψαν γαμήλιο φως οὔτε τραγοῦδι γάμου
βροντολάλησαν, μα μοιρολόγια οκτῶ καὶ εἴκοσι χρονῶν.
Δεν εἶν' κακὸς ὁ Ἀδης: προσπέρνα, ξένε, «χαῖρε» ὄντας πεις,
γιατί για τους θνητοὺς κοινὸς ὁ πλους στους πεθαμένους.

Μετάφραση Α. Βοσκού, Ανθολόγιο Αρχαίας Κυπριακῆς
Γραμματείας, σ. 66-67

A3. Δραματική ποίηση

Το δράμα συνθέτει στοιχεία τόσο ἀπὸ το ἔπος (ἀφηγηματικά) ὅσο καὶ ἀπὸ τη λυρική ποίηση (χορικά, λυρικά), ἀλλὰ το ἴδιο προορίζεται για παράσταση. Ἀναπαριστᾷ δηλαδή ἕνα γεγονός καὶ την εξέλιξή του μπροστὰ στους θεατές, κάτι που δηλώνεται καὶ ἀπὸ το ὄνομά του (δρᾶμα < δρᾶω -ῶ = πράττω).

Υπάρχουν τρία εἶδη δραματικῆς ποίησης:

α) Ἡ **τραγωδία**, με προέλευση ἀπὸ τη διονυσιακή λατρεία, ἀποτελεῖται ἀπὸ σκηνικές παραστάσεις, με τις οποίες ἐξυμνεῖται ὁ ἠρωικός ἄνθρωπος, καὶ εἶναι στενὰ συνδεδεμένη με την οργάνωση της πολιτικῆς ζωῆς καὶ τον ρόλο του πολίτη. Κυριότεροι ἐκπρόσωποι της τραγωδίας εἶναι οἱ «τρεις μεγάλοι τραγικοί», ὁ Αἰσχύλος (525-456 π.Χ.), ὁ Σοφοκλῆς (496-406/5 π.Χ.) καὶ ὁ Εὐριπίδης (485-406 π.Χ.)

β) Το **σατυρικό δράμα**, που πήρε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τον χορὸ Σατύρων που μόνιμα διέθετε, εἶχε ως κύρια γνωρίσματά του: τη διακωμώδηση καταστάσεων καὶ προσώπων της τραγωδίας, τη μυθολογία ως κύρια πηγή κωμικοῦ στοιχείου καὶ τη χρήση χονδροειδῶν ἀστείων καὶ «χυδαιότηας». Κατὰ τον 5^ο αἰ. π.Χ. οἱ τρεις τραγωδίες μιας τριλογίας συμπληρώνονταν ἀπὸ ἕνα σατυρικό δράμα, γραμμένο ἀπὸ τον ἴδιο ποιητή.

γ) Ἡ **κωμωδία** ἦταν ἀρχικά τὸ τραγοῦδι του «κῶμου» (κῶμος + ᾠδή < ἄδω), δηλαδή της ἀντροπαρέας που σε κατάσταση ευθυμίας καὶ μέθης περιφερόταν στους δρόμους, πειράζοντας τον κόσμον καὶ ἐκστομίζοντας διάφορες αἰσχρολογίες. Στη συνέχεια οἱ «κωμαστές» συνδέθηκαν με τη λατρεία του Διονύσου καὶ ἀπὸ τα αὐτοσχέδια τραγοῦδια τους σχηματίστηκε σιγά σιγά ἡ κωμωδία.

Ἡ Αρχαία κωμωδία (486-400 π.Χ.) διακωμωδεῖ πολιτικά κυρίως πρόσωπα, θίγοντας θέματα της πολιτικῆς επικαιρότητας, ἡ Μέση κωμωδία (400-330 π.Χ.)

διαγράφει τύπους της αγοράς, ενώ η Νέα κωμωδία (330-250 π.Χ.) ασχολείται με το ιδιωτικό στοιχείο και την προσωπική ζωή της αθηναϊκής αστικής κοινωνίας, προβάλλοντας χαρακτηρισες ανθρώπων και τα πάθη τους.

Κυριότερος εκπρόσωπος της κωμωδίας είναι ο Αριστοφάνης (Αρχαία κωμωδία, 445-385 π.Χ.).

Πρόβουλος πῶς ὀρθῶς ὦ κακόδαιμον,
Λυσιστράτη εἰ μὴδὲ κακῶς βουλευομένοις ἐξὴν ὑμῖν
ὑποθέσθαι;
ὄτε δὴ δ' ὑμῶν ἐν ταῖσιν ὁδοῖς φανερῶς ἠκούομεν
ἤδη,
“οὐκ ἔστιν ἀνὴρ ἐν τῇ χώρᾳ;” “μὰ Δί' οὐδ' ἤτ',” <εἴφ'
ἕτερός τις· μετὰ ταῦθ' ἡμῖν εὐθύς ἔδοξεν σῶσαι τὴν
Ἑλλάδα κοινῇ ταῖσι γυναιξίν συλλεχθείσαις. ποῖ γὰρ
καὶ χρῆν ἀναμείναι; ἦν οὖν ἡμῶν χρηστὰ λεγουσῶν
ἐθελήσῃτ' ἀντακροᾶσθαι κἀντισιωπᾶθ' ὥσπερ
χῆμεῖς,
ἐπανορθώσοιμεν ἂν ὑμᾶς.
Πρ. ὑμεῖς ἡμᾶς; δεινόν γε λέγεις κού τλητὸν ἔμοιγε. **Λυσ.**
σιώπα.
Πρ. σοί γ' ὦ κατάρατε σιωπῶ ἄγῳ, καὶ ταῦτα κάλυμμα
φορούση περὶ τὴν κεφαλὴν; μὴ νυν ζῶην.
Λυσ. ἀλλ' εἰ τοῦτ' ἐμπόδιόν σοι, παρ' ἔμοῦ τοῦτὶ τὸ
κάλυμμα
λαβῶν ἔχε καὶ περιθου περὶ τὴν κεφαλὴν, κᾶτα
σιώπα.
Αριστοφάνους, Λυσιστράτη

Πρ. Ω, μα τον Δία, στα ἄλεγε καλά.
Λυσ. Ακούς εκεί, μου τα ἄλεγε καλά!
*Πως τάχα - ὅταν σκέπτεσθε κι εσεῖς χωρὶς μυαλά,
πρέπει να σας αφήνουμε και γνώμες να μη
δίνουμε; Και ὅταν μια φορά
στο δρόμο σας ακούσαμε να λέτε
φανερά πως ἄνδρας μες στη χώρα δεν
απομένει τώρα,
κι ὁ ἄλλος εἶπε: “ναι, κανεῖς, μα το θεό”, –
σκεφθήκαμε, και οι γυναῖκες γρήγορα μαζί
συναχθήκαμε και την Ελλάδα σήμερα να σώσομ' εἶναι
χρεία. Πούθε θα περιμέναμε για νά ῥθει ἡ σωτηρία;
Λοιπόν, αν ἴσως σήμερα εἶν' και δικό σας θέλημα,
ἄνδρες, ν' ακούσετε αὐτά τα λόγια τα ωφέλιμα, κι ὅπως
κάναμε κι εμεῖς το στόμα να βουλλώσετε,
μπορούμε να σας σώσουμε.
Πρ. Εσεῖς εμάς να σώσετε;
Βαρύς και ανυπόφορος ὁ λόγος που βγαίνει ἀπὸ το στόμα
σου.
Λυσ. Σκασμός!
Πρ. Μωρὴ καταραμένη!
Εσύ θα δώσεις προσταγή σ' ἐμέ να σιωπήσω,
με τη μανδήλα που φορεῖς; Μπα! Κάλλιο να μη
ζήσω! **Λυσ.** Αν με τούτο σ' ἐμποδίζω, τη μανδήλα σου
χαρίζω, το κεφάλι σου να δένεις, να σιωπαίνεις.*

Μετάφραση Π. Δημητράκου

B. Πεζογραφία

B1. Ιστοριογραφία

Μετά τους λογογράφους της Αρχαϊκής περιόδου, που ἔγραψαν κυρίως διηγήσεις με τοπικό χαρακτήρα, ἀπὸ τον 5^ο αι. π.Χ. ἡ ιστοριογραφία εἰσέρχεται στην ορθολογική σκέψη, ἡ ιστορία επικεντρώνεται στο παρόν και στην πολιτική.

Κύριοι εκπρόσωποι της Ιστοριογραφίας εἶναι ὁ Ηρόδοτος (485-425 π.Χ.), ὁ Θουκυδίδης (460-399 π.Χ.) και ὁ Ξενοφών (430-355 π.Χ.).

B2. Φιλοσοφία

Ὁ ἑλληνικός φιλοσοφικός στοχασμός γεννήθηκε τον 6^ο αι. π.Χ. και αναπτύχθηκε αρχικά στη Μικρὰ Ἀσία, τη Νότια Ἰταλία και τη Σικελία. Το στίγμα τους ἄφησαν οἱ **προσωκρατικοί φιλόσοφοι** και οἱ **Ἴωνες στοχαστές**, ἀλλά και οἱ **σοφιστές**

της κλασικής περιόδου. Οι σοφιστές διακρίνονταν για τη μόρφωσή τους, την ερευνητική διάθεση και την έντονη τάση αμφισβήτησης των καθιερωμένων αξιών, ενώ ήταν παράλληλα επαγγελματίες παιδαγωγοί που επ' αμοιβή δίδασκαν τους νέους (π.χ. Πρωταγόρας, Γοργίας, Πρόδικος). Σύγχρονος των σοφιστών υπήρξε ο μεγάλος φιλόσοφος **Σωκράτης**, που, αμφισβητώντας τις βεβαιότητες των σοφιστών και την έμμισθη παιδαγωγική τους, εγκαινίασε μια νέα εποχή για την ελληνική και την παγκόσμια διανόηση, ανοίγοντας τον δρόμο στον **Πλάτωνα** και τον **Αριστοτέλη**, η σκέψη των οποίων κυριάρχησε τόσο στον αρχαίο όσο και στον νεότερο και σύγχρονο κόσμο του πνεύματος.

Ζήνων ἔφη δεῖν τὰς πόλεις κοσμεῖν οὐκ ἀναθήμασιν ἀλλὰ ταῖς τῶν οἰκούντων ἀρεταῖς.

Στοβαῖος, *Ἐκλογαί* 4.1.88, *Ανθολόγιο Αρχαίας Κυπριακής Γραμματείας*, Β73 (244α)

Ο Ζήνων¹ εἶπε ὅτι πρέπει τις πόλεις να τις κοσμοῦμε ὄχι με ἀναθήματα, ἀλλὰ με τις ἀρετές αὐτῶν που τις κατοικοῦν.

Μετάφραση Α. Βοσκού, *Ανθολόγιο Αρχαίας Κυπριακής Γραμματείας*, σ. 191

B3. Ρητορική

Από φυσική ευγλωττία, έμφυτο χάρισμα του λόγου, έτσι όπως εντοπίζεται σε παλαιότερες πηγές (π.χ. Όμηρος, Ηρόδοτος, λυρική ποίηση), η ρητορεία από τα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ. συστηματοποιείται με οργάνωση κανόνων, γίνεται κατά παραγγελία και διδάσκεται.

Η ρητορική τελειοποιήθηκε στην Αθήνα και ασκήθηκε από το πολιτικό βήμα («συμβουλευτικοί λόγοι», Εκκλησία του Δήμου, Βουλή των 500), στις εορτές και τις άλλες συναθροίσεις του λαού («επιδεικτικοί/πανηγυρικοί λόγοι», π.χ. οι επιτάφιοι λόγοι κατά την ταφή των υπέρ της πατρίδας πεσόντων) και στις δίκες («δικανικοί λόγοι»). Περίφημοι Αττικοί ρήτορες ήταν ο Λυσίας, ο Ισοκράτης και ο Δημοσθένης.

B4. Ιατρική και άλλες επιστήμες

¹ Ο Ζήνων ο Κιτιεύς (334-262 π.Χ., από το Κίτιον της Κύπρου) ήταν ο φιλόσοφος που δημιούργησε τη φιλοσοφική σχολή του Στωικισμού στην Αθήνα.

Ο Ιπποκράτης
(460-377 π.Χ.), ο
μεγαλύτερος
εκπρόσωπος
της αρχαίας
ιατρικής
επιστήμης,
πρώτος
απέδειξε ότι
η νόσος έχει
εξωτερικά ή
εσωτερικά αίτια
και η
θεραπεία
πρέπει να
αποσκοπεί στην
άρση των αιτιών
αυτών. Πέτυχε έτσι τη μετάβαση από τη

Ο Ιπποκρατικός Όρκος (απόσπασμα)

«Ορκίζομαι στον Απόλλωνα το γιατρευτή και στον Ασκληπιό και στην Υγεία και στην Πανάκεια και σ' όλους τους θεούς και σ' όλες τις θεές, και μάρτυρες τους βάζω, πως θα εκτελέσω τον όρκο μου αυτό κι αυτό μου το συμβόλαιο όσο οι δυνάμεις μου και η κρίση μου το επιτρέπουν. [-]

Αγνή και καθαρή θα φυλάξω τη ζωή μου και την τέχνη μου. [-]

Όσα ασκώντας το επάγγελμά μου θα δω ή θ' ακούσω –ας είναι και πέρα από το επάγγελμά μου, στην αναστροφή με τους ανθρώπους– που δε θα πρέπει ποτέ στους έξω να κοινοποιηθούν, θα τα σκεπάζω με τη σιωπή μου: μυστικά θα τα θεωρώ, που κανείς δεν πρέπει γι' αυτά να μιλά.

Όσο τον όρκο μου αυτόν θα τον κρατώ και δε θα τον πατάω, άμποτε να χαίρομαι τη ζωή και την τέχνη μου, έχοντας πάντα καλό όνομα ανάμεσα

στους ανθρώπους· αν όμως παραβώ τον όρκο μου και τον πατήσω, να μου συμβούν ακριβώς τα αντίθετα».

(Μτφρ. Δημ. Λυπουρλής)

Πρόκειται για κείμενο όρκου που έδινε ο νέος γιατρός κατά την αρχαιότητα· τον ίδιο όρκο δίνουν και σήμερα σε όλο σχεδόν τον κόσμο οι απόφοιτοι των ιατρικών σχολών.

Ο Όρκος αρχίζει με επίκληση των θεών· στη συνέχεια, απαριθμεί τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει ο ορκιζόμενος, καθώς και τα καθήκοντά του απέναντι στους ασθενείς του.

Ο Ιπποκρατικός Όρκος, που γράφτηκε μετά το θάνατο του Ιπποκράτη, υποδεικνύει επί αιώνες το πρότυπο επαγγελματικής συμπεριφοράς και ήθους στο χώρο της ιατρικής επιστήμης.

θεοκρατική Πηγή: *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*, ΟΕΔΒ, έκδοση β', 2007, σ. 128 αντίληψη στην

επιστημονική σύλληψη των βασικών εννοιών της ιατρικής. Τα έργα της ιπποκρατικής συλλογής χαρακτηρίζονται από τη φροντίδα για συστηματική παρατήρηση, μέθοδο και έρευνα σχετικά με το ανθρώπινο σώμα και την άσκηση μιας τέχνης απόλυτα συνυφασμένης με την αγάπη προς τον άνθρωπο.

Αναπτύσσονται, επίσης, η γεωγραφία, η αστρονομία, τα μαθηματικά (με τους Ευκλείδη και Αρχιμήδη, 3^{ος} αι. π.Χ.) καθώς και η φιλολογία με τους Γραμματικούς στη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας (Ελληνιστική εποχή).

Βιβλία αναφοράς: *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*, ΟΕΔΒ, έκδοση β', 2007
Φάνης Κακριδής, *Γραμματολογία*, ΠΥΛΗ για την Ελληνική Γλώσσα

ΣΥΓΧΡΟΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΩΝ ΕΙΔΩΝ						
	ΠΟΙΗΣΗ			ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ		
	ΕΠΙΚΗ	ΛΥΡΙΚΗ	ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ	ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ	ΙΣΤΟΡΙΑ	ΡΗΤΟΡΙΚΗ
ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ	8ος αι. π.Χ. 500 π.Χ. Ηρωικό έπος: Όμηρος Διδακτικό έπος: Ήσόδος	Ελεγεία: Καλλίνος, Μίμνερμος, Τυρταίος Σόλων, Θέογνις κ.ά. Ταμβος: Αρχλόχος, Σημωνίδης, Ιππώναξ Επίγραμμα: Σιμωνίδης Αιολικό μέλος: Σαπφώ, Αλκαίος, Ανακρέων κ.ά. Χορική: Πίνδαρος, Βασχολίδης, Αλκίμαν κ.ά.		Προσωκρατικοί Ίωνες φιλόσοφοι: Θαλής, Αναξίμανδρος, Αναξίμενης, Ηράκλειτος Ξενοφάνης Φιλόσοφοι Κ. Ιταλίας Ελεάτες: Παρμενίδης, Ζήνων, Εμπεδοκλής Πυθαγόρειοι	Λογογράφοι Μύθοι: Αίσωπος	
ΚΛΑΣΙΚΗ	500-323 π.Χ.		Τραγωδία: Αισχύλος Σοφοκλής Ευριπίδης Σατυρικό δράμα: Κωμωδία: Αριστοφάνης Μέση κωμωδία: Εύβουλος, Άλκις κ.ά.	Αναξίγóρας Ατομικοί: Λεύκιπτος, Δημόκριτος Σοφιστές: Πρωταγόρας, Γοργίας, Πρόδικος κ.ά. Μεγάλοι φιλόσοφοι: Σωκράτης Πλάτων Αριστοτέλης	Ηρόδοτος Θουκυδίδης Ξενοφών Ιστανή: Ιπποκράτης	Αρχές ρητορικής: Συρακούσες: Κόραξ κ.ά. Ανάπτυξη ρητορικής: Αθήνα Ρητορικοί λόγοι: α) Δικανικοί: Λυσίας κ.ά. β) Συμβουλευτικοί: Δημοσθένης κ.ά. γ) Πανηγυρικοί: Ισοκράτης
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ	323-31 π.Χ.	Βουκολική: Θεόκριτος	Νέα κωμωδία: Μένανδρος	Επικούρειοι Σκεπτικιστές: Πύρρων κ.ά. Στωικοί: Ζήνων, Κλεάνθης κ.ά.	Ιστορίες Μ. Αλεξάνδρου Πολύβιος Διόδωρος ο Σικελιώτης	
ΡΩΜΑΪΚΗ	31 π.Χ.- 330 μ.Χ.			Επίκτητος Μάρκος Αυρήλιος Πλωτίνος	Πλούταρχος Αρριανός Παυσανίας Στράβων	Δεύτερη Σοφοιστική Λουκιανός Αλκίφρων κ.ά. Μυθιοστράφημα

Πηγή: Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας, ΟΕΔΒ, έκδοση β', 2007 σ. 182

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

ΚΕΙΜΕΝΟ: Ξενοφώντος «Η Αρετή και ο Ηρακλής»

ΛΕΞΕΩΝ... ΤΑΞΙΔΙ: λαμβάνω, οίκος

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ... ΑΓΩΝΕΣ ΣΕ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Α' και Β' κλίση ουσιαστικών

Δευτερόκλιτα επίθετα

Το ρ. εἶμι (οριστική Ενεστώτα, Παρατατικού, Μέλλοντα)

Προσωπικές αντωνυμίες

Οριστική βαρύτονων ρημάτων στον Ενεστώτα, Παρατατικό,

Μέλλοντα, Αόριστο, Παρακείμενο και Υπερσυντέλικο

στην ενεργητική και μέση φωνή

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΥ... ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΣΕ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Υποκείμενο – Συνδεδετικά Ρήματα – Κατηγορούμενο

Αναφορά σε μεταβατικά και αμετάβατα ρήματα

Μονόπρωτα ρήματα με αντικείμενο σε αιτιατική

Σύστοιχο αντικείμενο

Μονόπρωτα ρήματα με αντικείμενο σε γενική και δοτική

Κείμενο: Η Αρετή και ο Ηρακλής

Ο Σωκράτης σε μια συζήτησή του με τον Αρίστιππο τον Κυρηναίο για την ανατροφή των νέων αναφέρει τον μύθο του σοφιστή Πρόδικου σχετικά με τη συνάντηση του Ηρακλή με την Αρετή και την Κακία, όταν ο Ηρακλής, έφηβος

πια, σκεφτόταν ποιον δρόμο να διαλέξει στη ζωή του. Στο απόσπασμα μιλάει η Αρετή.

Ἐγὼ σύνειμι μὲν θεοῖς, σύνειμι δὲ ἀνθρώποις τοῖς ἀγαθοῖς· ἔργον δὲ καλὸν οὔτε θεῖον οὔτ' ἀνθρώπειον χωρὶς ἐμοῦ γίνεται. Τιμῶμαι δὲ μάλιστα πάντων καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις, ἀγαπητὴ μὲν συνεργὸς τεχνίταις, πιστὴ δὲ φύλαξ οἴκων δεσπότηαις, εὐμενὴς δὲ παραστάτις οἰκέταις, ἀγαθὴ δὲ συλλήπτρια τῶν ἐν εἰρήνῃ πόνων, βεβαία δὲ σύμμαχος τῶν ἐν πολέμῳ ἔργων, ἀρίστη δὲ φιλίας κοινωνός. Ὑπνος δὲ τοῖς ἐμοῖς φίλοις πάρεστιν ἡδίων ἢ τοῖς ἀμόχθοις, καὶ οὔτε ἀπολείποντες αὐτὸν ἄχθονται οὔτε διὰ τοῦτο μεθιάσι τὰ δέοντα πράττειν.
[...] Καὶ οἱ μὲν νέοι τοῖς τῶν πρεσβυτέρων ἐπαίνοις χαίρουσιν, οἱ δὲ γεραίτεροι ταῖς τῶν νέων τιμαῖς ἀγάλλονται.

Ξενοφώντας Ἀπομνημονεύματα 2.1.32

Λεξιλόγιο

σύνειμι + δοτ. = συναναστρέφομαι

μάλιστα πάντων = περισσότερο απ' όλους

παραστάτις, ἡ = βοηθός **οἰκέτης, ὁ** = ο

δούλος

συλλήπτρια, ἡ (σὺν + λαμβάνω) = συμβοηθός

κοινωνός, ἡ = σύντροφος **ἡδίων** (< ἡδύς) = πιο

ευχάριστος **ἀπολείπω** = εγκαταλείπω

ἄχθομαι = εἶμαι στενοχωρημένος (εδώ)

γεραίτερος = ο γεροντότερος **ἀγάλλομαι** =

ευφραίνομαι, χαίρομαι

Να συνεργαστείτε με τον/τη διπλανό/ή σας και να αποδώσετε το κείμενο στα Νέα Ελληνικά, αξιοποιώντας τις νοηματικές ενότητες, όπως σας δίνονται πιο κάτω. Στο πλάι δίνονται κάποιες πληροφορίες, τις οποίες είναι καλό να προσέξετε. Επεξήγηση των συντομογραφιών θα βρείτε στο Παράρτημα Δ', στο τέλος του τευχιδίου.

Ἐγὼ <u>σύνειμι</u> μὲν θεοῖς,	α-πρότ
<u>σύνειμι</u> δὲ ἀνθρώποις τοῖς ἀγαθοῖς·	α-πρότ
ἔργον δὲ καλὸν οὔτε θεῖον	
οὔτ' ἀνθρώπειον χωρὶς ἐμοῦ <u>γίγνεται</u> .	α-πρότ

<u>Τιμῶμαι</u> δὲ μάλιστα πάντων καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις, ἀγαπητὴ μὲν συνεργὸς τεχνίταις, πιστὴ δὲ φύλαξ οἴκων δεσπόταις, εὐμενὴς δὲ παραστάτις οἰκέταις, ἀγαθὴ δὲ συλλήπτρια τῶν ἐν εἰρήνῃ πόνων, βεβαία δὲ σύμμαχος τῶν ἐν πολέμῳ ἔργων, ἀρίστη δὲ φιλίας κοινωνός.	α-πρότ
Ἵπνος δὲ τοῖς ἐμοῖς φίλοις <u>πάρεστιν</u> ἡδίων	α-πρότ
ἢ τοῖς ἀμόχθοις ,	
καὶ	
<u>οὔτε</u> ἀπολείποντες αὐτὸν <u>ἄχθονται</u>	μτχ φρ (επιρ), α-πρότ
<u>οὔτε</u> διὰ τοῦτον <u>μεθιᾶσι</u> τὰ δέοντα πράττειν.	α-πρότ, μτχ φρ (επιθ)
[...] Καὶ	
οἱ μὲν νέοι τοῖς τῶν πρεσβυτέρων ἐπαίνοις <u>χαίρουσιν</u> ,	α-πρότ
οἱ δὲ γεραῖτεροι ταῖς τῶν νέων τιμαῖς <u>ἀγάλλονται</u> .	α-πρότ

Κατανόηση κειμένου

- 1) Ποιους συναναστρέφεται ἡ Αρετή;
- 2) Γιατί ἡ Αρετὴ «τιμᾶται μάλιστα πάντων καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις»;
- 3) Ποιο εἶναι τὸ ὄφελος γιὰ τοὺς νέους, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρεσβύτερους ἀπὸ τὴν κατάκτηση τῆς ἀρετῆς;

4) α) Να σχολιάσετε το νόημα της φράσης «οἱ μὲν νέοι τοῖς τῶν πρεσβυτέρων ἐπαίνοις χαίρουσιν, οἱ δὲ γεραῖτεροι ταῖς τῶν νέων τιμαῖς ἀγάλλονται.»

β) Να συντάξετε μία παράγραφο, με μέθοδο ανάπτυξης τη διαίρεση ή τη σύγκριση και αντίθεση, με θέμα τις σχέσεις των εφήβων με τους μεγαλύτερους. (να τηρηθούν τα δομικά μέρη της παραγράφου)

Λέξεων... ταξίδι!

Στο κείμενο υπάρχει το ουσιαστικό **συλληπτρια**, το οποίο προέρχεται από το ρήμα **λαμβάνω**.

1) Να γράψετε **απλές** και **σύνθετες** λέξεις στα Νέα Ελληνικά, που παράγονται από το ρήμα **λαμβάνω** (π.χ. απλές: **λαβή, λάφυρο, σύνθετη: συλλαβή**). Για τις σύνθετες λέξεις χρησιμοποιήστε ως πρώτο συνθετικό α) τις προθέσεις **ανά-, προ-, παρά-, υπό-, μετά-, εκ-, περί-, συν-, α + συν-** και β) τις λέξεις **δώρο, δάνειο, μέσο, θρησκεία, ευ**.

2) Να χρησιμοποιήσετε **τρεις** (3) από τις λέξεις που γράψατε στην προηγούμενη άσκηση, δημιουργώντας δικές σας προτάσεις, στις οποίες να αναδεικνύεται το νόημα των λέξεων αυτών.

3) Να συμπληρώσετε τα κενά με λέξεις από το πλαίσιο, που ανήκουν στην ίδια οικογένεια με το ουσιαστικό **οἶκος** (μία λέξη περισσεύει).

οικογένεια, οικειότητα, οικολογικός, οικιστικός, οικοδομή, οικονομία, οικοσύστημα, οικόσιτος, οικουμενικός

α) Η βουλή ψήφισε νομοσχέδιο για διασφάλιση της ..... οργάνωσης των πόλεων και ανακοπή της άναρχης δόμησης.

β) Απαραίτητη προϋπόθεση διατήρησης ..... ζώων-πτηνών είναι η ύπαρξη κατάλληλων αγροτικών και κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων.

γ) Στο πρώτο άρθρο της ..... διακήρυξης για τα ανθρώπινα δικαιώματα δηλώνεται κατηγορηματικά ότι: «όλα τα ανθρώπινα πλάσματα έχουν γεννηθεί ελεύθερα και ίσα στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα».

δ) Ακτές, επιβλητικά βουνά, βιότοποι και μοναδικά ..... «προικίζουν» τη Νάξο με εντυπωσιακά τοπία, τα οποία την καθιστούν ιδανικό προορισμό για τους λάτρεις του ..... -εναλλακτικού τουρισμού.

ε) Παρά τη σταδιακή βελτίωση, που αναμένεται να σημειώσει η παγκόσμια ....., τα σοβαρά προβλήματα που μαστίζουν τις φτωχές και

υπανάπτυκτες χώρες μεγεθύνονται. στ) Η γενική μείωση των μισθών συνέβαλε στον περιορισμό των

.....

ζ) Η βία στην ..... είναι ένα καταδικαστέο φαινόμενο που απαιτεί ενίσχυση του θεσμού του οικογενειακού συμβούλου και ανάγκη ψυχολογικής στήριξης των θυμάτων.

Γραμματικής... αγώνες σε επανάληψη!

A) Επανάληψη: A' και B' κλίση ουσιαστικών (βλ. Γ.Α.Ε. σ. 44-54, § 84-97)

B' κλίση ουσιαστικών:

1) Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του ουσιαστικού που βρίσκεται στην παρένθεση.

- α) Οί Αθηναῖοι ἀεὶ τοῖς ..... (θεός) θύουσι.
- β) Ἐν τῇ ..... (νῆσος) ἄνεμοι πνέουσι.
- γ) Ἡμεῖς μακρὰν ..... (ἡ ὁδός) ἐπορεύθημεν.
- δ) Ὁ ἰατρὸς τῷ ..... (παιδίον) φόβον παρέχει.

A' κλίση ουσιαστικών:

2) Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του ουσιαστικού που βρίσκεται στην παρένθεση:

- α) Ἰατρὸς τῶν..... (ἀτυχία) χρόνος ἐστί.
- β) Πρᾶττε ὀρθῶς καὶ βλέπε τὴν..... (τελευτή).
- γ) Κλείομεν τὴν θύραν τῆς..... (αἴθουσα).
- δ) Ὑψηλὰ ὄρη ἐν..... (χώρα, δοτ.) εἰσίν.

A' - B' κλίση ουσιαστικών:

3) Να τρέψετε τις πιο κάτω προτάσεις στον αντίθετο αριθμό:

- α) Τοὺς θεατὰς αἰ μάχαι τῶν ἀθλητῶν τέρπουσιν.
- β) Ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι οὐ ταῖς συμβουλαῖς αὐτῶν προσεῖχον, τῶν συμβουλῶν παύονται.
- γ) Τοῖς ναύταις ὁ κυβερνήτης δῶρα παρεῖχε.

B) Επανάληψη: Δευτερόκλιτα επίθετα (βλ. Γ.Α.Ε. σ. 94-101, § 154-167)

1) α) Αφού διαβάσετε το πιο κάτω κείμενο, να υπογραμμίσετε τα δευτερόκλιτα επίθετα.

β) Να μεταφέρετε τα δευτερόκλιτα επίθετα που υπογραμμίσατε στα **άλλα γένη**, διατηρώντας την **ίδια πτώση** και τον **ίδιο αριθμό**.

Οἱ Πέρσαι τοὺς νέους παρὰ τοῖς δημοσίοις διδασκάλοις ἐπαίδευον ἐν κοινοῖς διδασκαλείοις. Οἱ διδάσκαλοι τῶν Περσῶν σοφοὶ καὶ χρηστοὶ πολῖται ἦσαν. Τοὺς φαύλους ἐν ταῖς συνηθείαις νέους ἰσχυρῶς ἐκόλαζον. Διὸ δικαιοσύνην ἐμάνθανον καὶ πονηροῦ ἢ αἰσχροῦ ἔργου ἀπεῖχον. Τὴν δ' ἀδικίαν ἔφευγον καὶ τὴν φιλίαν ἐθεράπευον· ἡ γὰρ τῶν δικαίων φιλία ἀγαθῶν πηγή ἐστίν, ἡ δὲ τῶν ἀδίκων ἀπατηλὸς καὶ οὐ μόνιμος. Οὕτω οἱ νέοι τῶν Περσῶν ὑστερον ἀγαθοὶ μὲν καὶ φιλόστοργοι, φιλόκαλοι δὲ καὶ φιλότιμοι πολῖται ἦσαν. Καὶ τὴν ἀχαριστίαν δὲ τῶν νέων ἐκόλαζον οἱ Πέρσαι· τοὺς γὰρ ἀχαριστοὺς ἀδίκους ἐνόμιζον οὐ μόνον περὶ φίλους, ἀλλὰ καὶ περὶ θεοῦς. Πρὸς δὲ οἱ νέοι ἐν μετρίᾳ διαίτῃ διῆγον.

Μέχρι μὲν ἑπτακαίδεκα ἐτῶν οὕτω ἐπαίδευον τοὺς νέους. Ἐκ δὲ τούτου οἱ χρηστοὶ νέοι συνῆσαν τοῖς ἐφήβοις, οἱ δὲ τῶν ἐφήβων φρόνιμοι καὶ ἀνδρεῖοι τοῖς τελείοις πολῖταις συνῆσαν καὶ μετελάμβανον ἀρχῶν καὶ τιμῶν.

Γεωργίου Ν. Ζούκη, *Αναγνωστικὸν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης, Ανατροφή τῶν νέων παρὰ Πέρσαις*

Γ) Επανάληψη: Ρήμα εἰμί (Οριστική Ενεστώτα, Παρατατικού και Μέλλοντα) (βλ. Γ.Α.Ε. σ. 162, § 275)

1) Να συμπληρώσετε τα κενά στις επόμενες προτάσεις με τους κατάλληλους τύπους του ρήματος **εἰμί** στον Ενεστώτα και μετά να τους μεταφέρετε στον Παρατατικό και στον Μέλλοντα, στο ίδιο πρόσωπο.

α) Ὁ ἀληθὴς φίλος ..... ἄλλος ἑαυτός.

Παρατατικός: ..... Μέλλοντας: .....

β) Ἐγὼ ..... ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.

Παρατατικός: ..... Μέλλοντας: .....

γ) Οἱ τῶν Σπαρτιατῶν νέοι πολῖται χρηστοὶ .....

Παρατατικός: ..... Μέλλοντας: .....

δ) Ὑμεῖς ἄνδρες γενναῖοί ..... καὶ τῆς πόλεως τεῖχος.

Παρατατικός: ..... Μέλλοντας: .....

ε) Σὺ ..... ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα.

Παρατατικός: ..... Μέλλοντας: .....

στ) Ἐγὼ καὶ σὺ σύμμαχοί .....

Παρατατικός ..... Μέλλοντας: .....

Δ) Επανάληψη: Προσωπικές Αντωνυμίες (βλ. Γ.Α.Ε. σ. 136 -137, § 221-222)

1) Να συμπληρώσετε τα κενά με τον ορθό τύπο της **προσωπικής αντωνυμίας που είναι στην παρένθεση**.

α) Άνευ ..... (σύ, γεν. ενικ.) οὐ διαφέρω τῶν τυφλῶν.

β) Οὔτε σὺ οὔθ' ..... (ἐγώ, ονομ. πληθ.) αἵτιοι τῆς ἀτυχίας ἐσμέν, ἀλλ' ἢ μοῖρα.

γ) Σὺν τοῖς θεοῖς πολλὰ ..... (ἐγώ, δοτ. πληθ.) ἐλπίδες εἰσὶ σωτηρίας.

δ) Ἐπεὶ ..... (σύ, ονομ. πληθ.) οὐ βούλεσθε συμπορεύεσθαι, ἀνάγκη ..... (ἐγώ, δοτ. ενικ.) Κῦρον ἀπολείπειν.

2) Να μεταφέρετε στα **Αρχαία Ελληνικά** τις πιο κάτω προτάσεις, χρησιμοποιώντας την προσωπική αντωνυμία:

α) Εσεῖς διδάσκετε τοὺς μαθητές.

β) Εσύ εἶσαι σοφιστής.

Ε) Επανάληψη: Οριστική βαρύτονων ρημάτων Ενεστώτα, Παρατατικού, Μέλλοντα, Αόριστος, Παρακειμένου και Υπερσυντελικού στην ενεργητική και μέση φωνή

1) Να συμπληρώσετε τα **ρήματα** στον πιο κάτω πίνακα, στο πρόσωπο που σάς δίνονται, με τη βοήθεια της Γραμματικής σας (βλ. Γ.Α.Ε. σ. 164 -169, § 276-278).

Ενεστώτας	ἀγορεύεις				
Παρατατικός					ἐλύετο
Μέλλοντα		διώξομεν			
Αόριστος				ἐπαιδυσάμην	
Παρακειμένος			τεθύκασι		
Υπερσυντέλικος					

2) Να συμπληρώσετε τα κενά στις προτάσεις που ακολουθούν, τοποθετώντας το ρήμα στην **οριστική** του χρόνου που σας ζητείται.

α) Ἀθηναῖοι ἄγγελον ..... (πέμπω, Αόριστος) τοῖς Λακεδαιμονίοις.

- β) Ὁ νεανίας ..... (διδάσκομαι, Μέλλοντας) τὴν ἀρετὴν.
 γ) Ἴβυκος ὁ ποιητὴς ..... (ἀθροίζω, Αόριστος) τοὺς ἑταίρους αὐτοῦ καὶ ..... (λέγω, Αόριστος) αὐτοῖς.
 δ) Οἱ βάρβαροι ..... (διαλύω, Αόριστος) ὑμᾶς.
 ε) Ἀστυάγης ..... (ἐκπέμπω, Παρατατικός) τούτους ἐπὶ τὸ θηρᾶν. στ) Σὺ ..... (ἀπαλλάττομαι, Ενεστώτας) τῆς ἀπορίας τῆ ἐργασίᾳ. ζ) Ἡμεῖς καλῶς ..... (πολιτεύομαι, Παρακείμενος).
 η) Σὺ οὐ ..... (παύομαι, Παρακείμενος) τρέφων πατέρα καὶ μητέρα.
 θ) Ὡ στρατηγέ, οὐ περὶ πάντων ..... (βουλεύομαι, Υπερσυντέλικος).
 ι) Ὁ ἀσθενὴς ..... (θεραπεύομαι, Υπερσυντέλικος) ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ.
 κ) Οὗτος ..... (στρατεύω, Παρακείμενος) ἐπὶ βασιλέα.
 λ) Οὗτοι τοῖς θεοῖς ..... (θύω, Υπερσυντέλικος).
 μ) Ἡμεῖς ..... (κελεύω, Παρακείμενος) τὸν στρατηγόν.

Συντακτικὸν... παιγνίδια σε ἐπανάληψιν!

Α) Ἐπανάληψις: Ὑποκείμενο – Συνδετικὰ Ῥήματα – Κατηγορούμενο (βλ. Σ.Α.Ε. σ. 14 -15, § 8-10)

1) Στις πιο κάτω προτάσεις νὰ ἐντοπίσετε τὸ **υποκείμενο**, τὸ **συνδετικὸ ῥήμα** καὶ τὸ **κατηγορούμενο**. Νὰ δηλώσετε, ἐπίσης, **τι μέρος τοῦ λόγου** εἶναι τὸ καθένα.

- α) Οὗτος ἀπάντων αἰτιός ἐστι.
 β) Τὸ λακωνίζειν ἐστὶ φιλοσοφεῖν.
 γ) Φίλιππός ἐστιν ὅ,τι ἂν εἴποι τις.
 δ) Σὺ τυγχάνεις ἐπιστήμων τούτων.
 ε) Οὗτοι νομοθέται κληθήσονται. στ) Οἱ Πέρσαι ἦσαν ἀμφὶ τὰς δώδεκα μυριάδας.

Β) Ἐπανάληψις: Μεταβατικὰ καὶ ἀμετάβητα ῥήματα (βλ. Σ.Α.Ε. σ. 44-45, § 47-48)

Τὰ ῥήματα χωρίζονται σε μεταβατικὰ (με ἀντικείμενο) καὶ ἀμετάβητα (χωρὶς ἀντικείμενο).

- 2) Στις πιο κάτω προτάσεις νὰ ἐντοπίσετε:
 ι) τὰ **μεταβατικὰ** καὶ τὰ **ἀμετάβητα ῥήματα**.
 α) Οἱ πολέμιοι ἔφευγον.
 β) Οὔτε γελᾷ οὔτε δακρύει.

γ) Οί Θηβαῖοι ἔπεμψαν κήρυκας.

ii) τα **μεταβατικά μονόπτωτα** και **δίπτωτα ρήματα**.

- α) Ἀθηναῖοι ἐπίστευον τοῖς συμμάχοις.
- β) Οἱ ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦσιν τῶν ἀγαθῶν.
- γ) Διδάσκουσι τοὺς παῖδας σωφροσύνην.
- δ) Ἐκαστον εὐεργετῶ τὴν μεγίστην εὐεργεσίαν.
- ε) Βασιλεὺς ἤκουσεν ταῦτα Τισσαφέρνους.
- στ) Κῦρος ἔδωκεν Κλεάρχῳ χρυσίον.

Γ) Επανάληψη: Μονόπτωτα ρήματα με αντικείμενο σε αιτιατική (βλ. Σ.Α.Ε. σ. 52 -53, § 54)

3) Στις πιο κάτω προτάσεις να εντοπίσετε τα **αντικείμενα** των ρημάτων.

- α) Σωκράτης διδάσκει τὴν ἀρετὴν.
- β) Λαμβάνουσι τὰ ὄπλα.
- γ) Σὺ θεραπεύεις τὸν ἀγρόν.
- δ) Οἱ Θηβαῖοι ἔπεμψαν κήρυκας.
- ε) Οἱ Ἀθηναῖοι ἐφρούρουν τὰ τείχη.

Δ) Επανάληψη: Σύστοιχο αντικείμενο (βλ. Σ.Α.Ε. σ. 52-53, § 54-56)

4) Να βρείτε ποια αντικείμενα είναι **σύστοιχα** στις πιο κάτω προτάσεις. α) Φυλάττουσι φυλακάς.

- β) Μανθάνομεν τὰ βέλτιστα.
- γ) Γράφω ἐπιστολήν.
- δ) Ἡ πόλις μεγάλην δύναμιν δύναται.
- ε) Ἀθηναῖοι πολλὰ ἐν τῷ βίῳ ἐπιτηδεύουσι. στ) Ἀγησίλαος τοὺς συμμάχους συνεκάλεσεν. ζ) Πράττουσι μεγάλα.

Ε) Επανάληψη: Μονόπτωτα ρήματα με αντικείμενο σε γενική και δοτική, (βλ. Σ.Α.Ε. σ. 46-50, § 51-52)

Σημείωση: Για τις κατηγορίες ρημάτων που συντάσσονται με αντικείμενο σε γενική και δοτική βλ. Σ.Α.Ε. σ. 46-50, § 51 - 52.

5) Στις προτάσεις που ακολουθούν να εντοπίσετε τα **αντικείμενα** των ρημάτων και να δηλώσετε την **πτώση** τους.

α) Ἄνθρωπου ψυχὴ τοῦ θεοῦ μετέχει.

β) Οἱ πολῖται τοῖς νόμοις πείθονται.

γ) Οὐ δεῖ τῶν ἀλλοτρῶν ὀρέγεσθαι.

δ) Σὺν τοῖς θεοῖς ἀρχόμεθα παντὸς ἔργου.

ε) Ἐναντίως γὰρ διάκεινται (οἱ πρεσβύτεροι) τοῖς νέοις. στ)

Ἔμεῖς οὖν ἐμοὶ τε βοηθεῖτε καὶ τῷ δικαίῳ.

ζ) Οὐκ ἀπορήσομεν τῶν ἐπιτηδείων.

η) Ἀλλὰ φιλοσόφῳ μὲν ἔοικας, ᾧ νεανίσκε.

θ) Τοῖς ὅρκοις ἐμμένει ὁ δῆμος.

ι) Ἄκουε πάντων, ἐκλέγου δ' ἅ συμφέρει.

κ) Τὸ δὲ ζητεῖν πανταχοῦ τὸ χρησίμον ἤκιστα ἀρμόττει τοῖς μεγαλοψύχοις καὶ τοῖς ἐλευθεροῖς.

6) Αφού διαβάσετε τα πιο κάτω κείμενα, να εντοπίσετε τα **ρήματα** και τα **αντικείμενά** τους σε **γενική ή δοτική**.

α) Μένων δὲ πρὶν δῆλον εἶναι τί ποιήσουσιν οἱ ἄλλοι στρατιῶται, πότερον ἔψονται Κύρῳ ἢ οὐ, συνέλεξε τὸ αὐτοῦ στράτευμα χωρὶς τῶν ἄλλων καὶ ἔλεξε τάδε. Ἄνδρες, ἐάν μοι πεισθῆτε, οὔτε κινδυνεύσαντες οὔτε πονήσαντες τῶν ἄλλων πλέον προτιμήσεσθε στρατιωτῶν ὑπὸ Κύρου. τί οὖν κελεύω ποιῆσαι; νῦν δεῖται Κύρος ἔπεσθαι τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ βασιλέα· ἐγὼ οὖν φημι ὑμᾶς χρῆναι διαβῆναι τὸν Εὐφράτην ποταμὸν πρὶν δῆλον εἶναι ὅ τι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἀποκρῖνονται Κύρῳ. ἦν μὲν γὰρ ψηφίσωνται ἔπεσθαι, ὑμεῖς δόξετε αἴτιοι εἶναι ἄρξαντες τοῦ διαβαίνειν [...]

Ξενοφώντας Κύρου Ἀνάβασις 1.4.13 – 15

β) Ὡ ἄριστε ἀνδρῶν, Ἀθηναῖος ὦν, πόλεως τῆς μεγίστης, χρημάτων μὲν οὐκ αἰσχύνει ἐπιμελούμενος, ὅπως σοι ἔσται ὡς πλεῖστα*, καὶ δόξης καὶ τιμῆς, φρονήσεως δὲ καὶ ἀληθείας καὶ τῆς ψυχῆς, ὅπως ἀρίστη ἔσται, οὐκ ἐπιμελεῖ οὐδὲ φροντίζεις;

Πλάτωνος Ἀπολογία Σωκράτους 17

*ὅπως σοι ἔσται ὡς πλεῖστα= πῶς θα ἔχεις ὅσο το δυνατόν περισσότερα

7) Να συμπληρώσετε τα κενά στις πιο κάτω προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο της λέξης/των λέξεων, που βρίσκεται/βρίσκονται στην παρένθεση.

- α) Ὀδυσσεὺς ὑπερεῖχε ..... (οἱ ἄλλοι βασιλεῖς)
τῇ συνέσει.
- β) Ἐννοεῖσθ' ὡς ὁ μὲν ἐπιθυμεῖ ..... (ἡ δόξα).
- γ) Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἰσοῦται ..... (οἱ θεοί).
- δ) Πειθόμεθα ..... (οἱ διδάσκαλοι).

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΟ

Να μεταφέρετε τις πιο κάτω προτάσεις στα **Αρχαία Ελληνικά**.

- α) Οι Έλληνες ξεκίνησαν τον πόλεμο.
- β) Οι πρόγονοί μας δεν υπάκουαν στα λόγια, αλλά στους νόμους.
- γ) Οι σοφιστές ονομάζονταν δάσκαλοι της πολιτικής τέχνης.
- δ) Οι αθλητές αγωνίζονταν μεγάλους αγώνες στα στάδια (ἐν + δοτική).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΩΜΕΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ

Να μάθετε για ορθογραφία το πιο κάτω απόσπασμα του κειμένου:

*Ἐγὼ σύνειμι μὲν θεοῖς, σύνειμι δὲ ἀνθρώποις τοῖς ἀγαθοῖς· ἔργον δὲ καλὸν
οὔτε θεῖον οὔτ' ἀνθρώπειον χωρὶς ἐμοῦ γίνεται.*

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

ΚΕΙΜΕΝΟ: Ίσοκράτους «Ζευς και Τάνταλος»

ΛΕΞΕΩΝ... ΤΑΞΙΔΙ: χράομαι-ᾶμαι, γιννώσκω

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ... ΑΓΩΝΕΣ

Εγκλίσεις του ρήματος εἰμί στον Ενεστώτα και στον Μέλλοντα

Εγκλίσεις βαρύτονων ρημάτων στον Ενεστώτα, Μέλλοντα και Αόριστο ενεργητικής και μέσης φωνής (Υποτακτική, Ευκτική, Προστακτική)

Σχηματισμός απαρεμφάτου ενεργητικής και μέσης φωνής (επανάληψη)

Αντωνυμίες (διδασκαλία και σύντομη επεξεργασία): κτητική, δεικτική, ερωτηματική και αόριστη αντωνυμία τῖς /τί, τῖς /τι

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΥ... ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΣΕ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ:

Απαρέμφατο: ἔναρθρο, ἀναρθρο (ειδικό, τελικό)

Ταυτοπροσωπία, Ετεροπροσωπία, Απρόσωπη Σύνταξη

Κατηγορούμενο του αντικειμένου (διδασκαλία και σύντομη επεξεργασία)

Δίπτωτα μεταβατικά ρήματα

Ο Ηρακλής επιτίθεται με σφεντόνα κατά του σμήνους των Στυμφαλίδων, που κατακλύζουν το τοπίο, άλλες πετώντας και άλλες κολυμπώντας στα νερά της λίμνης (Μελανόμορφος αμφορέας. Γύρω στο 530 π.Χ. Λονδίνο, British Museum)

Ερυθρόμορφη Κύλικα του Δούρι- Σκηνή σχολείου, 490-480 π.Χ. (Βερολίνο)

Κείμενο: Ζευς και Τάνταλος

Ο Ισοκράτης με τον λόγο του *Πρὸς Δημόνικον*, που έχει τη μορφή επιστολής, απευθύνει στον νεαρό Δημόνικο, γιο ενός φίλου του, συμβουλές χρήσιμες με σκοπό τον ορθό και ηθικό τρόπο ζωής. Στο πιο κάτω απόσπασμα ο Ισοκράτης παραθέτει ένα παράδειγμα όσον αφορά στην αντίληψη των θεών για το καλό και το κακό, ενώ στη συνέχεια κάνει μια παρομοίωση παρμένη από τη φύση, σχετική με τον τρόπο που πρέπει κανείς να μαθαίνει.

Ζεὺς γὰρ Ἡρακλέα καὶ Τάνταλον γεννήσας, ὡς οἱ μῦθοι λέγουσι καὶ πάντες πιστεύουσι, τὸν μὲν διὰ τὴν ἀρετὴν ἀθάνατον ἐποίησεν, τὸν δὲ διὰ τὴν κακίαν ταῖς μεγίσταις τιμωρίαις ἐκόλασεν. Οἷς δεῖ παραδείγμασι χρώμενόν σ' ὀρέγεσθαι τῆς καλοκαγαθίας, καὶ μὴ μόνον τοῖς ὑφ' ἡμῶν εἰρημένοις ἐμμένειν, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιητῶν τὰ βέλτιστα μανθάνειν καὶ τῶν ἄλλων σοφιστῶν εἴ τι χρήσιμον εἰρήκασιν ἀναγιγνώσκειν. Ὡσπερ γὰρ τὴν μέλιτταν ὀρώμεν ἐφ' ἅπαντα μὲν τὰ βλαστήματα καθιζάνουσαν, ἀφ' ἐκάστου δὲ τὰ βέλτιστα λαμβάνουσαν, οὕτω δεῖ καὶ τοὺς παιδείας ὀρεγομένους μηδενὸς μὲν ἀπειρώς ἔχειν, πανταχόθεν δὲ τὰ χρήσιμα συλλέγειν.

Ἴσοκράτους *Πρὸς Δημόνικον* 50-52

Λεξιλόγιο

κολάζω = τιμωρώ

γεννάω-ῶ (γέννα), (λέγεται για τον πατέρα) γεννώ, δημιουργώ,

σπάνια χρησιμοποιείται για τη μητέρα (ή μητηρ τίκτει) **δεῖ** = πρέπει

χρῶμαι = χρησιμοποιώ, **παραδείγμασι χρώμενος** = έχοντας ως παράδειγμα

ὀρέγομαι (+ γενική) = επιθυμώ (σφοδρά)

εἶρηκα, Παρακ. του λέγω και **εἶρημαι**, Παρακ. μέσης φωνής

του λέγομαι => τὰ εἰρημένα = ὅσα ἔχουν ειπωθεῖ **ἐμμένω** (+

δοτική) = παραμένω σταθερός σε κάτι, μένω πιστός σε...

σοφιστής = (εδώ) σοφός **εἶ** = αν

ὀράω-ῶ = βλέπω

ἄπειρος = αὐτός που δεν ἔχει ἐμπειρία ἢ γνώση για κάτι

ἀπείρως ἔχω τινός = δεν ἔχω δοκιμάσει κάτι, αφήνω κάτι ἀδοκίμαστο

πανταχόθεν (**πανταχοῦ** + **-θεν** = ἀχώριστο μόριο που δείχνει κίνηση ἀπό κάπου)

= ἀπό παντού

Να συνεργαστείτε με τον/τη διπλανό/ή σας και να αποδώσετε το κείμενο στα Νέα Ελληνικά, αξιοποιώντας τις νοηματικές ενότητες, όπως σας δίνονται πιο κάτω. Στο πλάι δίνονται κάποιες πληροφορίες, τις οποίες είναι καλό να προσέξετε.

Ζεὺς Ἡρακλέα
καὶ

Τάνταλον γεννήσας,

μτχ φρ(επιρ)

ὡς οἱ μῦθοι λέγουσι

ὡς(αναφ)-πρότ

καὶ

πάντες πιστεύουσι,

ὡς(αναφ)-πρότ

τὸν μὲν διὰ τὴν ἀρετὴν ἀθάνατον ἐποίησεν,

α-πρότ

τὸν δὲ διὰ τὴν κακίαν ταῖς μεγίσταις τιμωρίαις ἐκόλασεν.

α-πρότ

Οἷς δεῖ παραδείγμασι χρώμενόν

α-πρότ, μτχ φρ(επιρ)

σ' ὀρέγεσθαι τῆς καλοκαγαθίας

καὶ

μὴ μόνον τοῖς ὑφ' ἡμῶν εἰρημένοις ἐμμένειν

μτχ φρ(επιθ)

ἀλλὰ καὶ τῶν ποιητῶν τὰ βέλτιστα μανθάνειν

καὶ τῶν ἄλλων σοφιστῶν,

εἴ τι χρήσιμον εἰρήκασιν,
ἀναγιγνώσκειν.

εἰ(υποθ)-πρότ

Ὡσπερ γὰρ τὴν μέλιτταν ὀρῶμεν

Ὡσπερ(αναφ)-πρότ

ἐφ' ἅπαντα μὲν τὰ βλαστήματα καθιζάνουσιν **μτχ φρ (κατηγ)**

ἀφ' ἑκάστου δὲ τὰ βέλτιστα λαμβάνουσιν, **μτχ φρ (κατηγ)**

οὕτω δεῖ

α-πρότ

καὶ τοὺς παιδείας ὀρεγομένους νεανίας

μτχ φρ (επιθ)

μηδενὸς μὲν ἀπείρως ἔχειν,

πανταχόθεν δὲ τὰ χρήσιμα συλλέγειν.

Κατανόηση κειμένου

- 1) Σύμφωνα με τον μύθο, τι έκανε ο Δίας στον Ηρακλή, τι στον Τάνταλο και γιατί;

- 2) Για ποιον λόγο πιστεύετε ότι ο Ισοκράτης, συμβουλευόντας τον Δημόνικο, αφηγείται τον συγκεκριμένο μύθο; Τι πρέπει να κάνει ο νέος, σύμφωνα με το δίδαγμα του μύθου;
- 3) Γιατί ο Ισοκράτης παρομοιάζει τους νέους με τη μέλισσα; Να εξηγήσετε την αναλογία.
- 4) Το πιο πάνω κείμενο είναι γραμμένο σε μορφή επιστολής. Να εντοπίσετε στο κείμενο στοιχεία του συγκεκριμένου κειμενικού είδους.

Λέξεων... ταξίδι!

- 1) Αφού μελετήσετε τον πίνακα με τις **ομόρριζες λέξεις** στα Αρχαία Ελληνικά:
  - α) Να παρατηρήσετε τις αλλαγές που παθαίνει το θέμα της λέξης, κατά την παραγωγή.
  - β) Να εντοπίσετε λέξεις που επιβιώνουν στα Νέα Ελληνικά και να συζητήσετε τη σημασία τους.

χράομαι -ῶμαι (= χρησιμοποιώ, μεταχειρίζομαι)	γιγνώσκω (= γνωρίζω)
ἀχρεῖος χρεία (= ανάγκη, έλλειψη) χρειώδης (= αναγκαίος) χρῆσις χρηστός (= ωφέλιμος, έντιμος) χρήστης (= δανειστής) χρηστήριον (=μαντείο) ἀποχρῶμαι (= εκμεταλλεύομαι) καταχρῶμαι χρηματίζω χρῆμα χρηματισμός χρήσιμος εὐχρηστος καταχρηστικός χρέος χρέωση	γνῶσις γνωστός, ἄγνωστος γνώμων (= κριτής) ἀγνώμων, -ον (= άδικος, αναίσθητος, ισχυρογνώμων...) εὐγνώμων, -ον γνώμη γνώστης γνώριμος γνωρίζω (= γνωστοποιώ) ἄγνοῶ ἄγνοια ἀναγιγνώσκω καταγιγνώσκω

- 2) Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις με τον κατάλληλο τύπο των **συνώνυμων** λέξεων που είναι στο πλαίσιο (μία λέξη περισσεύει):

άχρηστος, χρέος, χρειώδης, χρεοκοπώ, χρησιμεύω, χρήσιμος, χρεώστης

- α) Αυτό το σκισμένο πουκάμισο είναι πια **ακατάλληλο**.
 β) Ορισμένοι πολίτες είναι **οφειλέτες** στο κράτος.
 γ) Έχουμε ιερό **καθήκον** να υπερασπιστούμε την πατρίδα.
 δ) Η επιχείρηση **πτώχευσε** και το προσωπικό έμεινε χωρίς δουλειά.
 ε) Το διαμέρισμα είναι εξοπλισμένο με όλα τα **απαραίτητα**. στ) Οι συμβουλές του αποδείχτηκαν **ωφέλιμες**.

3) Να σχηματίσετε **ονοματικά σύνολα**, αντιστοιχίζοντας τις λέξεις της Α' στήλης με τις κατάλληλες στη Β' στήλη (μία λέξη στη Β' στήλη περισσεύει):

Α' στήλη		Β' στήλη	
1	άγνοια	α	γνώμη
2	γνώριμη	β	αναγνωστικό
3	διάγνωση	γ	κείμενο
4	ευανάγνωστο	δ	κινδύνου
5	κοινή	ε	ασθένειας
		στ	φυσιογνωμία

1		2		3		4		5	
---	--	---	--	---	--	---	--	---	--

Γραμματικής... αγώνες!

Α) Εγκλίσεις (βλ. Γ.Α.Ε. σ. 148-149, § 250)

Οι διάφορες μορφές του ρήματος που φανερώνουν την ψυχική διάθεση εκείνου που ομιλεί λέγονται **εγκλίσεις**.

Οι εγκλίσεις των ρημάτων στην Αρχαία Ελληνική είναι τέσσερις: η **οριστική**, η **υποτακτική**, η **ευκτική** και η **προστακτική**.

α) Η **οριστική** παρουσιάζει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν κάτι βέβαιο και πραγματικό: **βλάπτει τὸν ἄνδρα θυμὸς - ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς**.

β) Η **υποτακτική** παρουσιάζει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν κάτι επιθυμητό ή ενδεχόμενο: **τὸ σῶμα γυμνάζωμεν (= ας γυμνάζουμε) - ἐὰν ἔλθῃς (= αν υποθέσουμε πως θα έρθεις, όπως είναι ενδεχόμενο)**.

γ) Η **ευκτική** παρουσιάζει αυτό που σημαίνει το ρήμα ως ευχή εκείνου που ομιλεί: **ὦ παῖ, γένοιο πατρὸς εὐτυχέστερος (= μακάρι να γίνεις)**.

δ) Η **προστακτική** παρουσιάζει αυτό που σημαίνει το ρήμα ως προσταγή, αξίωση, συμβουλή, παράκληση ή και ευχή εκείνου που ομιλεί: τὸ σῶμα **γυμνάζετε** (= να γυμνάζετε) - **ὕγιαίνε** (= εύχομαι να υγιαίνεις).

I. Εγκλίσεις του ρήματος *εἰμί* στον Ενεστώτα (βλ. Γ.Α.Ε. σ. 163, § 275)

II. Εγκλίσεις βαρύτονων ρημάτων στον Ενεστώτα, Μέλλοντα και Αόριστο ενεργητικής φωνής (βλ. Γ.Α.Ε. σ. 164-167, § 276-277)

1) Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της **υποτακτικής** και να δηλώσετε τη **σημασία** της σε κάθε περίπτωση:

α) Λέγω ὑμῖν, ἵνα πάντες ὑμεῖς ἐν ..... (εἰμί, Ενεστ., β' πλ.).

β) Κρίτων ἔτοιμος ἦν ἀναλίσκειν τὰ ἑαυτοῦ χρήματα, ἵνα ..... (ἀπολύω, Αόρ.) Σωκράτη ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου.

γ) Ἐπίτηδές σε οὐκ ἤγειρον, ἵνα ὡς ἦδιστα ..... (διάγω, Ενεστ., β' εν.).

δ) Ψηφίσατε οὖν εἰρήνην, ᾧ πολῖται, ἵνα μὴ ὁ ὀλέθριος πόλεμος ὑμᾶς ..... (καταστρέφω, Αόρ.).

2) Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της **ευκτικής** και να δηλώσετε το **εἶδος** της:

α) Τί ἂν ..... (διαφέρω, Ενεστ., γ' πλ.) οἱ ἄνθρωποι ἀκρατεῖς θηρίου τοῦ ἀκρατεστάτου; .....

β) Εἶθε καλῶς οὗτος παῖδας ..... (παιδεύω, Ενεστ.). .....

γ) Ασφαλέστερον ἂν ..... (διάγω, Ενεστ., β' πλ.) εἰρήνης γενομένης.
.....

δ) Μηδέποτε τοὺς τυράννους ..... (θεραπεύω, α' πλ., Μέλλ.). .....

ε) Ἡμεῖς ἄξιοι ἂν ..... (εἰμί, Ενεστ.) φίλοι, εἰ ..... (ἔχω, Ενεστ.) τὰ ὄπλα
.....

3) Να συμπληρώσετε τα κενά στις πιο κάτω προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο της **προστακτικής** του Ενεστώτα.

α) ..... (εἰμί, β' εν.) οὖν φιλαλήθης, ᾧ φίλε καὶ μὴ πολλὰ
..... (λέγω, β' εν.) ἀλλὰ καλά.

β) ..... (θαυμάζω, β' πληθ.) καὶ τοὺς τὴν φιλαργυρίαν φεύγοντας.

γ) Ἀεὶ, ᾧ παῖ, ... (διώκω, β' εν.) τὴν ἀρετὴν καὶ .....
(φεύγω, β' εν.) τὰς κακὰς ἡδονάς.

δ) Μηδεὶς ..... (διδάσκω, γ' εν.) ὡς πρέπει ἡμᾶς βουλευέσθαι.

4) Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της **προστακτικής** του Αορίστου.

α) ..... (φροντίζω, β' πλ.) ὅπως μηδὲν ἀνάξιον τῆς τιμῆς ταύτης πράξετε.

β) Μηδεὶς ὑμῶν ..... (νομίζω, γ' εν.) καθ' ἡμῶν ποτ' ἂν ὀμνύναι. (= θα μπορούσε να ορκιστεῖ)

- γ) ..... (θαυμάζω, β' πλ.) καὶ τοὺς τὴν φιλαργυρίαν φεύγοντας.
 δ) ..... (πιστεύω, β' εν.) αὐτῶ καὶ ἀντιλήφεται σου. (= θα σε βοηθήσει)

5) Να δηλώσετε τη **σημασία** των εγκλίσεων στις πιο κάτω προτάσεις.

- α) Τὶ πράττωμεν, ὦ Ἀθηναῖοι, ἵνα ἀμυνώμεθα τοῖς πολεμίοις; .....
 β) Μὴ ἀναμένωμεν ἄλλους ἐφ' ἡμᾶς ἐλθεῖν. ....
 γ) Μὴ πράξης ταῦτα. ....
 δ) Ἐὰ τοῖνυν καὶ πράττωμεν ταύτη (οὕτως). ....
 ε) Πάταξον μὲν, ἀκουσον δέ! .....

III. Το ρῆμα *εἰμί* στην ευκτική Μέλλοντα (βλ. Γ.Α.Ε. σ. 163, § 275)

IV. Εγκλίσεις βαρύτονων ρημάτων στον Ενεστώτα, Μέλλοντα και Αόριστο μέσης φωνής (βλ. Γ.Α.Ε. σ. 168-169, § 278)

1) Να συμπληρώσετε τα κενά των προτάσεων, βάζοντας το ρῆμα στον κατάλληλο τύπο της **υποτακτικής**.

- α) Ὅταν ὑμεῖς ὑπὲρ τῶν ἰδίων ..... (βουλεύομαι, Ενεστ.) ζητεῖτε συμβούλους τοὺς ἀμεινον (= καλύτερα) φρονοῦντας ὑμῶν αὐτῶν.
 β) Καὶ τὴν πατριδα οὐκ ἐλάσσω παραδώσω, πλείω δὲ καὶ ἀρείω (= ισχυρότερη) ὅσης ἂν ..... (παραδέχομαι, Αόρ.).
 γ) Οὐδ' ἐὰν μὴ (σὺ) ..... (ἀμύνομαι, Ενεστ.) τῷ λόγῳ, τῷ ὄντι δώσεις δίκην. (ἀμύνομαι + αιτ. = φυλάσσομαι ἐναντίον κάποιου)
 δ) Προθύμως παρακαλῶ σε, ἵνα (σὺ) ..... (γίγνομαι, Ενεστ.) εὔνους ἀκροατής.

2) Να συμπληρώσετε τα κενά, βάζοντας το ρῆμα στην παρένθεση στον κατάλληλο τύπο της **ευκτικής**.

- α) Κῦρος ταχὺ εἶπεν ὅτι μένειν ..... (βούλομαι, Ενεστ.).
 β) Καὶ εἰ πείσαις πολλοὺς ἐπαινεῖν σε, ὅπως δόξαν λάβοις, ἀλαζῶν ἂν ..... (φαίνομαι, Ενεστ.).
 γ) Καὶ ἐγὼ δεῖνὰ ἂν ποιῶμι, εἰ μὴ ..... (πείθομαι, Ενεστ.) σοὶ τῷ ἐπιτρόπῳ.
 δ) Ὡ ἄνδρες, πολέμου ἡμῖν γενομένου (ἡμεῖς) ..... (βούλομαι, Ενεστ.) ἂν ἐλέσθαι (= να εκλέξουμε) ἄνδρα, ὑφ' οὗ μάλιστ' ἂν (ἡμεῖς) αὐτοὶ ..... (σῶζομαι, Ενεστ.).
 ε) Κῦρος ἔλεγεν ὅτι ἡ ὁδὸς ..... (εἰμί, Μέλλ.) πρὸς βασιλέα μέγαν εἰς Βαβυλῶνα.

3) Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της **προστακτικής**:

- α) Ὡ δικασταί, μὴ ..... (προσδέχομαι, Ενεστ.) σοφιστὴν οἰόμενον ῥήμασι (= με σοφισματα) τοὺς νόμους ἀναιρήσειν.
 β) (Ὡ Νικόκλεις), μὴ ..... (φαίνομαι, Ενεστ.) φιλοτιμούμενος ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἅ καὶ τοῖς κακοῖς (=ἀπό τους κακοὺς) διαπράξασθαι δυνατόν ἐστιν.
 γ) Καὶ μηδεὶς ..... (οἶομαι, Ενεστ.) ταύτην τὴν εὐλογίαν (= ἐπαινος) προσήκειν ἡμῖν τοῖς νῦν πολιτευομένοις.
 δ) Ὡ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τούτῳ τῷ νόμῳ οἱ στρατηγοὶ ..... (κρίνομαι, Ενεστ.).

B) Σχηματισμός απαρεμφάτου ενεργητικής και μέσης φωνής (επανάληψη)

Απαρέμφατο έχουν ο Ενεστώτας, ο Μέλλοντας, ο Αόριστος και ο Παρακείμενος.

I. Απαρέμφατο ενεργητικής φωνής

1) Αφού συμβουλευθείτε τη *Γραμματική σας* (σ. 165-167, § 277), να καταγράψετε τις καταλήξεις του απαρεμφάτου της ενεργητικής φωνής:

Ενεστώτας: -....., Μέλλοντας: -....., Αόριστος: -....., Παρακείμενος: -.....

2) α) Να διαβάσετε το πιο κάτω κείμενο και να υπογραμμίσετε τα απαρέμφατα ενεργητικής φωνής.

Ἀλέξανδρος καὶ διδάσκαλος (κείμενο διασκευασμένο)

Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου ἐμάνθανε θηρεύειν, τοξεύειν, κιθαρίζειν καὶ γράφειν· ὁ γὰρ Φίλιππος ἐβούλετο αὐτὸν παιδεύσαι, ὥστε τέλειον εἶναι. Καθ' ἑκάστην οὖν πρόεκοπτεν ἐπὶ τὸ θηρεύειν καὶ τοξεύειν, περὶ δὲ τὸ κιθαρίζειν καὶ γράφειν οὐκ εἶχε σπουδὴν.

Λέγεται οὖν τὸν διδάσκαλον κελεῦσαι αὐτὸν κρούσαι χορδὴν τινα ἀντ' ἄλλης. Ἀλέξανδρος δ' ὅμως λέγει τῷ διδασκάλῳ· «Καὶ τί διαφέρει, ἂν ταύτην ἀντ' ἐκείνης κρούσω;». Ὁ δ' ἀποκρίνεται ὅτι τῷ μέλλοντι βασιλεύσειν οὐδὲν διαφέρει, ἀλλὰ τῷ βουλομένῳ θεραπεύσαι τὰς τέχνας· οὕτω γὰρ ἤλπιζεν αὐτὸν μαλακοῖς λόγοις παιδεύσειν.

θεραπέυω = καλλιεργῶ, λατρεύω
 μέλλω + απρφ. = πρόκειται να...
 σπουδὴ = επιμέλεια

β) Να καταχωρίσετε τα απαρέμφατα που υπογραμμίσατε στον πιο κάτω πίνακα:

ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΑ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ ΦΩΝΗΣ		
Ενεστώτας	Μέλλοντας	Αόριστος

3) Να σχηματίσετε το απαρέμφατο Παρακειμένου των ρημάτων παιδεύω και γράφω:

παιδεύω =>....., γράφω => .....

II. Απαρέμφατο μέσης φωνής

1) Να διαβάσετε τις πιο κάτω φράσεις/προτάσεις και στη συνέχεια να βάλετε τα απαρέμφατα στη σωστή στήλη του πίνακα που ακολουθεί:

- α) Δεῖ σε **ὀρέγεσθαι** τῆς καλοκαγαθίας.
 β) Ὁ δὲ Ἀγησίλαος οὐκ ἔφη **δέξασθαι** τοὺς ὄρκους.
 γ) Ἄπαντα τότ' ἤλπιζε τὰ πράγματ' **ἀναιρήσεσθαι**.
 δ) Οὐ βουλόμενος γάρ, ὦ ἄνδρες δικασταί, **ἀγωνίζεσθαι**, ἠνάγκασμαι.
 ε) Τῶν ἐκ τῆς γῆς φυομένων ἄνευ μὲν ἡλίου αὐγῆς οὐδὲν δύναται καλῶς **αὔξεσθαι**. στ) Δέομαι οὖν ὑμῶν μετ' εὐνοίας **ἀκροάσασθαι** μου. ζ) Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμισαν **λελύσθαι** τὰς σπονδάς.
 η) Καὶ **γεγενῆσθαι** καλῶς καὶ **πεπαιδεῦσθαι** σωφρόνως συμβέβηκεν αὐτοῖς.

ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΑ ΜΕΣΗΣ ΦΩΝΗΣ			
Ενεστώτας	Μέλλοντας	Αόριστος	Παρακείμενος

2) Αφού συμβουλευτείτε και τη Γραμματική σας (σ. 169, § 278), να καταγράψετε τις καταλήξεις απαρεμφάτου της μέσης φωνής:

Ενεστώτας: -....., Μέλλοντας: -....., Αόριστος: -....., Παρακείμενος: -.....

Γ) Κτητικές, Δεικτικές, Αόριστες, Ερωτηματικές Αντωνυμίες

I. Κτητικές αντωνυμίες (βλ. Γ.Α.Ε. σ. 139, § 228)

Λέγονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν σε ποιον ανήκει κάτι, δηλ. ορίζουν τον κτήτορα. Στη Νέα Ελληνική η έννοια της κτήσης εκφράζεται με τις προσωπικές αντωνυμίες *μου, σου, του, της* και για ιδιαίτερη έμφαση με τις αντωνυμίες *ο δικός μου, η δική μου, το δικό μου* (βλ. *ο πατέρας μου, αλλά ο δικός μου πατέρας - ό έμός πατήρ*).

Οι κτητικές αντωνυμίες έχουν ως παρεπόμενο και το πρόσωπο (όπως το ρήμα). Έχουν τρία πρόσωπα, όπως και οι προσωπικές αντωνυμίες, και σχηματίζονται από τα θέματα των αντίστοιχων προσωπικών αντωνυμιών.

1) Να τρέψετε τις κτητικές αντωνυμίες στον **αντίθετο αριθμό**, καθώς και τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν, κατά το παράδειγμα: π.χ. *ό ήμέτερος οίκος* = *οί ήμέτεροι οίκοι*

α) Τῶν ἐμῶν μαθητριῶν ἀκούω.

β) Τὸν σὸν φόβον πολέμησον.

- γ) Οὐ πιστεύουσι τοῖς ὑμετέροις λόγοις.
 δ) Γιγνώσκομεν τὰ ἡμέτερα πρόβατα.

2) Να αντικαταστήσετε τις προσωπικές αντωνυμίες με **κτητικές** κατά το παράδειγμα:

π.χ. Ἡμεῖς τοὺς ἀγροὺς ἡμῶν θεραπεύομεν.
 Ἡμεῖς τοὺς ἡμετέρους ἀγροὺς θεραπεύομεν.

- α) Πίστευε, ὦ Λαερτιάδη, τοῖς λόγοις μου.
 β) Τότε νικήσεις καὶ οἱ πόνοι σου παύσονται.
 γ) Ἀκούετε τῶν λόγων ἡμῶν, ὦ παῖδες.
 δ) Τοὺς ἐταίρους ὑμῶν φονεύσει ὁ Ὀδυσσεύς.

II. Δεικτικές αντωνυμίες (βλ. Γ.Α.Ε. σ. 137, §223-224)

Δεικτικές λέγονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν δείξιμο.

Συμφωνούν πάντα ως προς το γένος, τον αριθμό και την πτώση του ουσιαστικού που συνοδεύουν. Το αρσενικό και το ουδέτερο γένος της δεικτικής αντωνυμίας κλίνονται όπως τα ουσιαστικά της Β' κλίσης. Το θηλυκό γένος της δεικτικής αντωνυμίας κλίνεται όπως τα ουσιαστικά της Α' κλίσης.

Κάποιες από τις δεικτικές αντωνυμίες που χρησιμοποιούνται στα Αρχαία Ελληνικά είναι οι εξής: οὗτος, αὕτη, τοῦτο

ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο

ὄδε, ἤδε, τόδε

τοιούτος, τοιαύτη, τοιοῦτο(ν)

1) Να μεταφέρετε τις δεικτικές αντωνυμίες στον **αντίθετο αριθμό**, διατηρώντας την ίδια πτώση.

οὗτος	τόδε	ὄδε .....
ἐκείνης	ἐκείνοις	τῆδε .....
τοιούτον	ταύτας	τοιούτοις .....

2) Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της **δεικτικής** αντωνυμίας οὗτος, αὕτη, τοῦτο.

- α) Ἐν ..... ταῖς ὁδοῖς ἐπορεύετο.
 β) Ὁ νεανίας ..... τὸ ἀριστεῖον λαμβάνει.
 γ) Τὰ παιδιά ..... οὐκ ἐγίγνωσκον τοὺς κινδύνους.
 δ) Ἐν τῇ χώρᾳ ..... ξένοι ἐσμέν.

- ε) Δός μοι ..... τὸν ξένον! στ) ..... τῷ
 τρόπῳ οἱ Ἀθηναῖοι ἐτείχισαν τὴν πόλιν.
 ζ) ..... οἱ ἄνθρωποι τὸν βίον πορίζονται ἐκ τῶν ἰδίων προσόδων.

III. Ερωτηματική και αόριστη αντωνυμία τίς /τί, τὶς/τὶ (βλ. Γ.Α.Ε. σ. 141 -142, §234-237)

Ερωτηματικές λέγονται οι αντωνυμίες που εισάγουν ερωτήσεις.
 Οι Αόριστες αντωνυμίες φανερώνουν κάτι αόριστο που δεν μπορεί ή δεν θέλει κανείς να το ονομάσει.
 Η Ερωτηματική και Αόριστη αντωνυμία έχουν τους ίδιους τύπους και στα τρία γένη, διαφέρουν, όμως, στη θέση του **τόνου**.

1) Να προσθέσετε στον πίνακα που ακολουθεί τους κατάλληλους τύπους της **αόριστης** αντωνυμίας.

ἄνθρωπος	στρατηγῶ	γυνή
.....	πολιτείας	πολιτῶν
.....	πολεμίους	ἀνδρῶν
.....	παιδίον	2) Να

μεταφέρετε όλους τους **κλιτούς όρους** των πιο κάτω προτάσεων στον αντίθετο αριθμό.

- α) Μετὰ ταῦτα ἔπλευσαν εἰς νήσους τινάς.
 β) Τίνα δ' οὗτος λέλοιπεν ὑπερβολὴν εἰπεῖν;
 γ) Παιδίον τί προσεῖχεν τῇ τοῦ Δημάδου συμβουλῇ.
 δ) Ἀνθρώπων τινῶν πλουσίων ἠϋφόρησαν αἰ χῶραι.

Συντακτικὸύ... παιχνίδια!

A) Λειτουργία εγκλίσεων (βλ. Σ.Α.Ε. σ. 79-83, § 85-89)

- 1) Να διαβάσετε τις πιο κάτω προτάσεις που περιέχουν τύπους **υποτακτικής** και να γράψετε δίπλα τι **εκφράζει** κάθε φορά η έγκλιση αυτή (βλ. Σ.Α.Ε. σ. 80, § 86).
 α) Ὅσα δ' ἀνήκει εἰς τὰ ἤθη καὶ τὰ πάθη, ταῦτ' ἐπισκεψώμεθα. ....
 β) Μὴ ἄρα πειθώμεθα καθαρὰν ἡδονὴν εἶναι τὴν λύπης ἀπαλλαγὴν, μηδὲ λύπην τὴν ἡδονῆς. ....

γ) Μηδαμῶς, ᾧ βουλή, ταύτη θῆσθε (< τίθημι, υποτ. Αορ.) τὴν ψῆφον. ....

2) Αφού ξαναδιαβάσετε τις προτάσεις της άσκησης Π.2 (Γραμματικής... αγώνες ευκτική), να υπογραμμίσετε τις **δυναμικές ευκτικές**, που υπάρχουν στις προτάσεις και να τις μεταφράσετε (βλ. Σ.Α.Ε. σ. 81, § 87).

Β) Επανάληψη: Απαρέμφατο (βλ. Σ.Α.Ε. σ. 84-89. § 90-97)

1. Έναρθρο □ ως ουσιαστικό 2. Άναρθρο: - τελικό - ειδικό

I. ΕΝΑΡΘΡΟ (συνοδεύεται από ΑΡΘΡΟ)

π.χ. Ὁ ἄνθρωπε, φεῦγε τὸ φιλεῖν ἑαυτόν (= ἀπόφευγε το να αγαπάς τον εαυτό σου).

Το έναρθρο απαρέμφατο, εφόσον αντιστοιχεί με **ουσιαστικό**, χρησιμοποιείται στον λόγο ως **υποκείμενο, αντικείμενο ή προσδιορισμός**.

Πβ. Ν.Ε. «Απαγορεύεται το καπνίζεῖν».

II. ΑΝΑΡΘΡΟ απαρέμφατο - Είδη άναρθρου απαρεμφάτου:

A. ΕΙΔΙΚΟ (ότι) B. ΤΕΛΙΚΟ (να)

Αφού μελετήσετε τη θεωρία σχετικά με το απαρέμφατο (κατηγορίες ρημάτων με τα οποία συντάσσεται το ειδικό και το τελικό απαρέμφατο, συντακτικός ρόλος απαρεμφάτου, απρόσωπη σύνταξη, υποκείμενο απαρεμφάτου, ταυτοπροσωπίαετεροπροσωπία) από το *Συντακτικό* σας (σ. 84-89), να κάνετε τις ασκήσεις που ακολουθούν:

1) Να σημειώσετε δίπλα από τις προτάσεις που ακολουθούν «**Τ**» εκεί όπου έχουμε **ταυτοπροσωπία** και «**Ε**» εκεί όπου έχουμε **ετεροπροσωπία**.

- α) Σὺ λέγεις τοὺς μαθητὰς δίκαια πράττειν. ....
- β) Δημόνικος βούλεται μανθάνειν τὰ βέλτιστα. ....
- γ) Ἰσοκράτης ἔλεγε εἶναι τὸν νεανίαν ἀγαθόν. ....
- δ) Χρὴ ὑμᾶς ἀναγιγνώσκειν ποιήματα. ....

2) Να αναγνωρίσετε συντακτικώς τα **απαρέμφατα** (ειδικό/ τελικό, αντικείμενο/ υποκείμενο/...) και να εντοπίσετε τα **υποκείμενά** τους, δηλώνοντας αν έχουμε **ταυτοπροσωπία** ή **ετεροπροσωπία**:

α) Οί σύμμαχοι ἔλεγον οὐκ εἶναι αὐτόνομοι.

β) Χρῆ τὸν ἄνδρα τὸν σοφὸν προνοεῖν.

γ) Νομίζω ὑμᾶς εἶναι ἐμοὶ καὶ φίλους καὶ πατρίδα.

δ) Ἐπειθε τοὺς Φοίνικας ἐπιχειρήσαι τούτῳ τῷ ἔργῳ.

ε) Ἀγαθὸν ἐστὶ τοὺς ἀνθρώπους βοηθεῖν ἀλλήλοις.

3) Να διαβάσετε ξανά το κείμενο «Ἀλέξανδρος καὶ διδάσκαλος» (Γραμματικής... αγώνες) και να αναγνωρίσετε συντακτικὰ τα **ἀναρθρα** **απαρέμφατα** του κειμένου.

Γ) Κατηγορούμενο του αντικειμένου (βλ. Σ.Α.Ε. σ. 59, § 58)

«Ζεὺς γὰρ Ἡρακλέα καὶ Τάνταλον γεννήσας, [...] τὸν μὲν διὰ τὴν ἀρετὴν ἀθάνατον ἐποίησεν.» (κείμενο 1)

⇒ Ζεὺς **τὸν μὲν** (Ἡρακλέα) ἀθάνατον ἐποίησεν.

Εδώ έχουμε την περίπτωση του **κατηγορούμενου στο αντικείμενο** (αντί στο υποκείμενο). Το κατηγορούμενο «ἀθάνατον» προσδιορίζει «τὸν μὲν» που είναι αντικείμενο στην πρόταση. Γι' αυτό και μπαίνει σε πτώση αιτιατική. Κατηγορούμενο του υποκειμένου θα είχαμε, αν η πρόταση ήταν:

«Ὁ μὲν ἀθάνατος ἐγένετο», οπότε το κατηγορούμενο «ἀθάνατος» θα προσδιόριζε το υποκείμενο «ὁ μὲν».

Το **κατηγορούμενο** και στις δυο περιπτώσεις **συμφωνεῖ** ως προς την ..... , το ..... και τον ..... **με τον ὄρο που προσδιορίζει**.

Υπάρχουν αρκετά ρήματα που συντάσσονται με δυο αιτιατικές, από τις οποίες η μια είναι κατηγορούμενο της άλλης (βλ. Σ.Α.Ε. σ. 59, § 58).

Παραδείγματα:

- Παρέχετε αὐτὴν εὐμενῆ.
- Ἐκρινον αὐτὸν φιλομαθέστατον.
- Καλοῦσιν αὐτοὺς γομοθέτας.
- Ἐποίησε τοὺς συμμάχους προθύμους.

1) Να υπογραμμίσετε τα κατηγορούμενα στις πιο κάτω προτάσεις και να ξεχωρίσετε αν το κατηγορούμενο κάθε φορά προσδιορίζει το **υποκείμενο** ή το **αντικείμενο**:

- α) Οὗτος στρατηγὸς ἐχειροτονήθη. ....
- β) Ὁ δῆμος τοῦτον ἐχειροτόνησε στρατηγόν. ....
- γ) Ὀνομάζουσι τὸν ἄνδρα σοφιστήν. ....

Δ) Επανάληψη: Δίπτωτα μεταβατικά ρήματα (βλ. Σ.Α.Ε. σ. 58-62, § 57-61)

1) Να σημειώσετε την **πτώση** των υπογραμμισμένων αντικειμένων και να τα διακρίνετε σε **άμεσα** και **έμμεσα**.

- α) Λέγω ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν.
- β) Μὴ κρύψῃς με τοῦτο.
- γ) Ταῦτα τοῖς προγόνοις δόξαν φέρει.
- δ) Ὑμεῖς ἐμοῦ ἀκούσασθε πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.
- ε) Πληρῶ τὸν πίθον ἐλαίου. στ) Οἱ Πέρσαι τοὺς παῖδας δικαιοσύνην ἐδίδασκον.
- ζ) Μετεσχῆκαμεν ὑμῖν τῶν ἱερῶν.
- η) Ὁ στρατηγὸς ἀποστερεῖ ἡμᾶς τὸν μισθόν.
- θ) Ἡ μωρία κακὰ τοῖς ἀνθρώποις φέρει.

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΟ

Να μεταφέρετε τις πιο κάτω προτάσεις στα **Αρχαία Ελληνικά**.

- α) Ἄς εργαζόμαστε.
- β) Μακάρι να είσαι ευλογημένος.
- γ) Ἄναβε (= ἄπτω), φίλε, το λυχνάρι (= λύχνος).
- δ) Νομίζω ότι ο στρατιώτης είναι ανδρείος.

ε) Ο μαθητής λέγει την αλήθεια σε μένα.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΩΜΕΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ

Να μάθετε για ορθογραφία το πιο κάτω απόσπασμα του κειμένου:

Ὅσπερ γὰρ τὴν μέλιτταν ὀρῶμεν ἐφ' ἅπαντα μὲν τὰ βλαστήματα

καθιζάνουσαν, ἀφ' ἑκάστου δὲ τὰ βέλτιστα λαμβάνουσαν, οὕτω δεῖ καὶ τοὺς παιδείας ὀρεγομένους μηδενὸς μὲν ἀπείρως ἔχειν.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

ΚΕΙΜΕΝΟ: Πλουτάρχου «Η αγωγή των παιδιών»

ΛΕΞΕΩΝ... ΤΑΞΙΔΙ: βάλλω, λέγω

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ... ΑΓΩΝΕΣ

Φωνηεντόληκτα ουσιαστικά Γ' κλίσης (επανάληψη)

Συμφωνόληκτα ουσιαστικά Γ' κλίσης (αφωνόληκτα και ημιφωνόληκτα)
(επανάληψη)

Φωνηεντόληκτα και συμφωνόληκτα επίθετα Γ' κλίσης

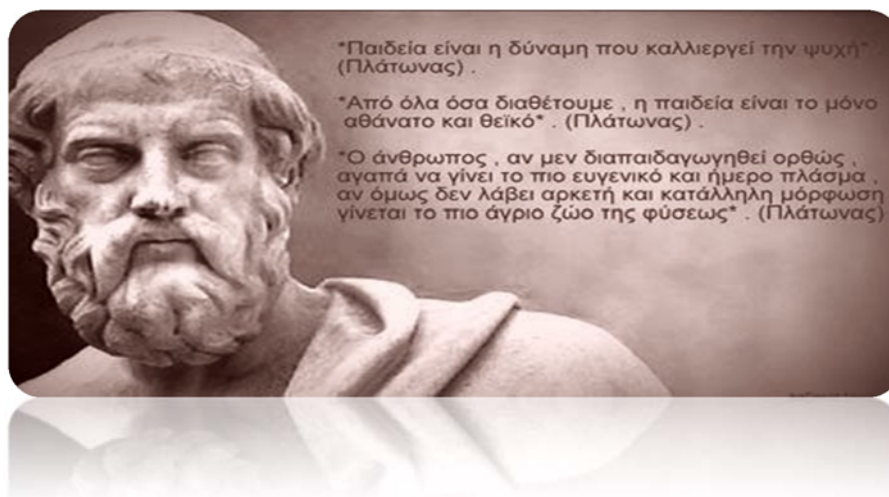
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΥ... ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Εισαγωγή στις δευτερεύουσες προτάσεις

Δευτερεύουσες ειδικές προτάσεις

Παράθεση και Επεξήγηση

Επιθετικός και κατηγορηματικός προσδιορισμός

Κείμενο: Η αγωγή των παιδιών

Ως έργο του Πλουτάρχου (περ. 46-120 μ.Χ.) από τα Ηθικά φέρεται και η πραγματεία "Περί παιδων αγωγής", όπου αναπτύσσονται οι παιδαγωγικές απόψεις της εποχής του, οι οποίες παρουσιάζουν ενδιαφέρον και σήμερα.

[...] *Σπεύδοντες γάρ < οί πατέρες > τούς παιδας έν πάσι τάχιον πρωτεῦσαι πόνοους αὐτοῖς ὑπερμέτροους ἐπιβάλλουσιν, οἷς ἀπαυδῶντες ἐκπίπτουσι, καί ἄλλωο βαρυνόμενοι ταῖς κακοπαθειαῖς οὐ δέχονται τήν μάθησιν εὐηνίωο. Ὡοπερ γάρ τὰ φυτὰ τοῖς μὲν μετρίοις ὕδασι τρέφεται, τοῖς δὲ πολλοῖς πνίγεται, τὸν αὐτὸν τρόπον ψυχή τοῖς μὲν συμμέτροις αὔξεται πόνοις, τοῖς δ' ὑπερβάλλουσι βαπτίζεται. Δοτέον οὖν τοῖς παισῖν ἀναπνοήν τῶν συνεχῶν πόνων, ἐνθυμουμένους ὅτι πᾶο ὁ βίος ἡμῶν εἰς ἄνεσιν καὶ σπουδὴν διήρηται. Καὶ διὰ τοῦτ' οὐ μόνον ἐγρήγορσιο ἀλλὰ καὶ ὕπνοο εὐρέθη, οὐδὲ πόλεμοο ἀλλὰ καὶ εἰρήνη, οὐδὲ χειμῶν ἀλλὰ καὶ εὐδία, οὐδ' ἐνεργοο πράξειο ἀλλὰ καὶ ἑορταί. Συνελόντι δ' εἰπεῖν ἡ ἀνάπαυσιο τῶν πόνων ἐστὶν ἄρτυμα. [...]*

Πλουτάρχου Περὶ παιδων ἀγωγῆο 9 b-c

Λεξιλόγιο

σπεύδω □ βιάζομαι

ἀπαυδῶ □ κουράζομαι

εὐηνίωο = υπάκουα

βαπτίζω = βυθίζω [βλ. εξέλιξη στη σημασία του ρήματος]

ἐκπίπτω □ ξεφεύγω, αφήνω στη μέση

κακοπάθεια, ἡ < κακοπαθέω = δυστυχία [βλ. σύνθετα επίθετα και ουσιαστικά με δεύτερο συνθετικό το πάσχω > παθεῖν, ὅπως εὐπαθῆο, δυσπαθῆο, ὁμοιοπαθῆο, ἡδυπαθῆο, συμπαθῆο, μετριοπαθῆο] **σύμμετροο** □ μετρημένος

δοτέον (ρημ. επίθετο) □ πρέπει να δίνουμε

ἀναπνοή, ἡ = ανάπαυλα

ἐνθυμοῦμαι □ ἔχω στον νου μου (θυμός = ψυχή)

εὐδία, ἡ □ καλός καιρός, καλοκαιρία

συνελόντι εἰπεῖν (ἀπόλυτο ἀπαρέμφατο) □ με λίγα λόγια

ἄρτυμα, τὸ □ καρύκευμα, ὅτι προξενεῖ ευχαρίστηση

Να συνεργαστεῖτε με τον/τη διπλανό/ή σας και να αποδώσετε το κείμενο στα Νέα Ελληνικά, αξιοποιώντας τις νοηματικές ενότητες, ὅπως σας δίνονται πιο κάτω. Στο πλάι δίνονται κάποιες πληροφορίες, τις οποίες είναι καλό να προσέξετε.

[...]

σπεύδοντες γὰρ < οἱ πατέρες >

μτχ φρ(επιρ)

τοὺς παῖδας ἐν πᾶσι τάχιον πρωτεύσαι

πόνους αὐτοῖς ὑπερμέτρους ἐπιβάλλουσιν,

α-πρότ

οἷς ἀπαυδῶντες ἐκπίπτουσι,

οἷς(αναφ)-πρότ

καὶ ἄλλως βαρυνόμενοι ταῖς κακοπαθείαις
οὐ δέχονται τὴν μάθησιν εὐηνίως.

μτχ φρ(επιρ)

Ὡσπερ γὰρ τὰ φυτὰ τοῖς μὲν μετρίοις ὕδασι τρέφεται,

ὥσπερ(αναφ)-πρότ

τοῖς δὲ πολλοῖς πνίγεται,

ὥσπερ(αναφ)-πρότ

τὸν αὐτὸν τρόπον ψυχὴ τοῖς μὲν συμμετέροις αὔξεται πόνοις,

α-πρότ

τοῖς δ' ὑπερβάλλουσι βαπτίζεται.

α-πρότ

Δοτέον οὖν τοῖς παισὶν ἀναπνοὴν τῶν συνεχῶν πόνων,

α-πρότ

ἐνθυμουμένους

μτχ φρ(επιρ)

ὅτι πᾶς ὁ βίος ἡμῶν εἰς ἄνεσιν

ὅτι(ειδ)-πρότ

καὶ

σπουδὴν διήρηται.

Καὶ

διὰ τοῦτ'

οὐ μόνον ἐγρήγορσις
ἀλλὰ καὶ ὕπνος εὐρέθη,

α-πρότ

οὐδὲ πόλεμος
ἀλλὰ καὶ εἰρήνη,

οὐδὲ χειμῶν
ἀλλὰ καὶ εὐδία,

οὐδ' ἐνεργοὶ πράξεις
ἀλλὰ καὶ ἑορταί.

Συνελόντι δ' εἰπεῖν

ἢ ἀνάπαυσις τῶν πόνων ἐστὶν ἄρτυμα. [...]

α-πρότ

Κατανόηση κειμένου

- 1) Ποια είναι η στάση των γονέων απέναντι στα παιδιά τους;
- 2) Ποια είναι η παρομοίωση που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας, για να τεκμηριώσει τη θέση του σχετικά με αυτή τη στάση των γονέων;
- 3) Ποιο είναι το νόημα του παραδείγματος; Να το αφηγηθείτε στην τάξη σε συνεχή προφορικό λόγο.
- 4) Ποια άποψη εκφράζει ο Πλούταρχος στο πιο πάνω απόσπασμα σχετικά με τον τρόπο κατάκτησης της μάθησης και της γνώσης και πώς την τεκμηριώνει;

Εργασία ελεύθερης ανάπτυξης

Με τη βοήθεια του/της καθηγητή/τριας σας να επιλέξετε τουλάχιστον **πέντε (5)** λέξεις του κειμένου και να προσπαθήσετε να τις εντάξετε σε μια παράγραφο (80 λέξεις) με θέμα την **αξία της παιδείας** στην καλλιέργεια του ατόμου.

Λέξεων... ταξίδι!

- 1) Να γράψετε απλές και σύνθετες λέξεις από το ρήμα **βάλλω** (π.χ. ουσιαστικό: βολή, επίθετο: βαλλιστικός).
- 2) Να αντικαταστήσετε τις πιο κάτω φράσεις με παράγωγα του ρήματος **βάλλω**.
  - α) Αυτός που δεν μπορεί να βληθεί από εχθρικά πυρά:.....
  - β) Η συμμετοχή στην επίτευξη ενός κοινού σκοπού: .....
  - γ) Κάποιος στον οποίο δεν μπορεί να προσάψει κανένας την κατηγορία της παρανομίας ή της μεροληψίας: .....
  - δ) Ζωντανός οργανισμός που είναι ανθεκτικός στις ασθένειες:.....
- 3) Να συμπληρώσετε τις πιο κάτω προτάσεις με παράγωγα του ρήματος **βάλλω** (μία λέξη περισσεύει).

δισκοβόλος, έμβλημα, περιβαλλοντικός, μεταβολισμός, λιθοβολισμός, αμετάβλητος, υπερβολικός

- α) Ο ..... του Μύρωνα είναι ένα από τα γνωστότερα χάλκινα αγάλματα του 5^{ου} αι. π.Χ.
- β) Η θανάτωση των γυναικών σε ισλαμικές χώρες διά ..... καταδικάζεται από τη διεθνή κοινότητα.
- γ) Η καλλιέργεια ..... συνείδησης είναι απαραίτητη για την προστασία του περιβάλλοντος.
- δ) Η ..... χρήση αντιβιοτικών καταπονεί τον ανθρώπινο οργανισμό.

ε) Για ένα μακροπρόθεσμο πολιτικό σχεδιασμό απαιτείται ομοφωνία στις πολιτικές απόψεις και ..... πολιτικές θέσεις.

στ) Η επίσημη αθλητική στολή της κάθε χώρας φέρει το ..... του κράτους. 4) Να μελετήσετε τα πιο κάτω παραδείγματα και να εντοπίσετε τις διαφορετικές σημασίες της λέξης **προσβολή**.

α) Ο γείτονάς μου έπαθε χθες καρδιακή προσβολή και μεταφέρθηκε εσπευσμένα στο νοσοκομείο.

β) Ο προϊστάμενος μίλησε με άσχημο τρόπο στην υπάλληλο και το γεγονός θεωρήθηκε προσβολή τόσο από την ίδια όσο και από τους παρόντες.

γ) Ο εγγονός δεν έμεινε ευχαριστημένος από την κληρονομιά, αφού ο παππούς του κληροδότησε το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας του σε φιλανθρωπικά ιδρύματα, γι' αυτό προχώρησε σε προσβολή της διαθήκης.

δ) Για την έγκαιρη αντιμετώπιση μιας αιφνιδιαστικής εχθρικής επίθεσης απαιτείται η προσβολή των εχθρικών θέσεων.

5) Να συμπληρώσετε τον πιο κάτω πίνακα με τα **παράγωγα** και **σύνθετα** του ρήματος **λέγω**.

λέγω
λέγω: ....., ... λόγος: ....., ..., ...
λογίζομαι: ....., ..., ... λογαριάζω: .....,
θέματα: ....., ...
θέματα: ρη-, επ-/ειπ- ρήμα, ..., ..., ά....., ..., από..... έπος, ..., ... προ-λέγω: ..... εκ-λέγω: ..... διά-λέγω: .....
επί-λέγω: ..... (επίρρ.) κατά-λέγω: ..... συν-λέγω: ..... από-λέγω: .....

6) Να γράψετε τέσσερις (4) προτάσεις, χρησιμοποιώντας τη λέξη **λόγος** δίνοντάς της τις εξής σημασίες: α) ομιλία, β) αιτία, γ) υπόσχεση – διαβεβαίωση, δ) προσταγή.

Γραμματικής... αγώνες!

A) Φωνηεντόληκτα και συμφωνόληκτα ουσιαστικά Γ' κλίσης

Η Γ' κλίση περιλαμβάνει **περιττοσύλλαβα ουσιαστικά και των τριών γενών, φωνηεντόληκτα και συμφωνόληκτα.**

Τα τριτόκλιτα ουσιαστικά λήγουν στην ονομαστική ενικού σε **-α, -ι, -υ, -ω, -ν, -ο, -ς (-ξ, -ψ)**, και στη γενική σε **-ος, -ως ή -ους**: π.χ. τὸ σῶμα, τοῦ σώματος / τὸ

ἄστν, τοῦ ἄστεως / ἡ ἠχώ, τῆς ἠχοῦς / ὁ γέρον, τοῦ γέροντος / ὁ ῥήτωρ, τοῦ ῥήτορος / ὁ ἥρω, τοῦ ἥρωος / ὁ κόραξ, τοῦ κόρακος / ὁ κώνωψ, τοῦ κώνωπος

Στην Γ' κλίση **αρσενικά και θηλυκά** ουσιαστικά κλίνονται **με τον ίδιο τρόπο.**

Ασκήσεις για τα φωνηεντόληκτα ουσιαστικά Γ' κλίσης

1) Να συμπληρώσετε τις πιο κάτω προτάσεις με τον κατάλληλο **τύπο** του ουσιαστικού που βρίσκεται στην παρένθεση.

α) Πέντε ..... (αἴσθησις) ἔχουσιν ἄνθρωποι: ἀφήν, ἀκοήν, ... (ὄρασις), ... (γεῦσις), ... (ὄσφρησις).

β) Πάντες θαυμάζομεν τοὺς παρ' Ὀμήρω ..... (ἥρω), ... (Ἀχιλλεύς), ... (Ὀδυσσεύς).

γ) Ὁ στρατηγὸς τὴν ..... (τάξις) τῶν ..... (ἵππευς) ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς ἄγει.

δ) Τὸ δένδρον ὄξει τῶ ..... (πέλεκυς) ἀπέτεμεν.

ε) Εὔα ὑπὸ τοῦ ..... (ὄφις) ἠπατήθη. στ) Ἴελαφοι ἐκρύπτοντο ὑπὸ τὰς ..... (δοῦς) ταύτας.

ζ) Οἱ θεοὶ ἤδονται ἐπὶ τῇ ..... (σύνεσις) καὶ ..... (φρόνησις) τῶν θνητῶν.

η) Αἴγυπτος ἀφθόνους ..... (μῦς= ποντίκι) τρέφει, οἱ τοὺς ..... (στάχυς) καὶ ..... (βότρυς) φθειρόουσι.

2) Να τρέψετε όλους τους **κλιτούς όρους** των πιο κάτω προτάσεων στον αντίθετο αριθμό.

α) Ἐν τῇ λίμνῃ οἱ ἀλιεῖς ἰχθῦς ἀλιεύουσι.

β) Τὴν ἀγγελίαν ἐκείνην τῶ βασιλεῖ καὶ ἱερεῖ λέγει.

γ) Αἱ πόλεις στάσεσι διαφθείρονται.

Ασκήσεις για τα συμφωνόληκτα ουσιαστικά Γ' κλίσης (αφωνόληκτα και ημιφωνόληκτα)

1) Να κλίνετε:

α) τα αφωνόληκτα ουσιαστικά Γ' κλίσης

ἡ πτέρυξ, ἡ ἀσπίς, ὁ κόραξ, τὸ κτήμα

β) τα ημιφωνόληκτα ουσιαστικά Γ' κλίσης

(ενρινόληκτα, υγρόληκτα, σιγμόληκτα) ὁ γείτων, ὁ ἀήρ, ὁ ῥήτωρ, ὁ Ἕλλην, ἡ αἰδώς, τὸ ἔθνος, ὁ πατήρ, ὁ ἀνήρ

2) Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων με τον κατάλληλο **τύπο** της λέξης που βρίσκεται σε παρένθεση, όπως στο παράδειγμα:

π.χ. Πρόκλος προσδεδεμένος ἦν τῷ ἄρματι ἰμάντι (ἰμάς, δοτ. εν).

α) Ἡ Αφροδίτη τῇ τοῦ σώματος ..... (χάρις) τὰς ἄλλας θεὰς ὑπερέβαλλεν.

β) Ἐπὶ τοῦ τοίχου ἔγραφε ..... (λέων, αιτ. πληθ.) καὶ

..... (ἐλέφας, αιτ. πληθ.) καὶ ἄλλα ζῶα.

γ) Καλλικρατίδας οὐκ ἤθελε τοὺς Ἕλληνας ..... (κόλαξ, αιτ. πληθ.) τῶν βαρβάρων εἶναι.

δ) Παροιμία φησὶν ἀπορίαν ψάλτου ..... (βήξ, αιτ. εν.) εἶναι.

ε) Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, ... (πατήρ) ..... (παντοκράτωρ). στ)

Οἱ γῦπες ..... (ὄνουξ, δοτ. πληθ.) τὰ ζῶα ἀρπάζουσι.

ζ) Καθ' ἡμέραν οἴκοι παρέμενε, ... (νύξ, γεν. εν.) δὲ εἰς τὴν πόλιν ἐπορεύετο.

η) Πατήρ ὁ ἐμὸς ἤθελε ..... (παράδειγμα, δοτ. πληθ.) διδάσκειν με.

θ) Πολλοὶ τῶν ..... (ῥήτωρ) καὶ τῶν σοφιστῶν περὶ μικρῶν πραγμάτων διελέγοντο.

3) Να μεταφέρετε τις πιο κάτω προτάσεις στα **Αρχαία Ελληνικά**.

α) Στις φλέβες κυλάει αίμα.

β) Οι γύπες αρπάζουν τα ζώα με τα νύχια.

γ) Οι αρχαίοι νόμιζαν ότι τα αστέρια είναι θεοί.

Σημείωση: Στα τρικατάληκτα επίθετα της Γ' κλίσης, το αρσενικό και το ουδέτερο ακολουθούν την Γ' κλίση, ενώ το θηλυκό επίθετο ακολουθεί την Α' κλίση. Ασκήσεις για τα φωνηεντόληκτα επίθετα Γ' κλίσης

1) Να γράψετε τα **επίθετα** που δίνονται στην παρένθεση στον κατάλληλο τύπο, ώστε να συμφωνούν με τα αντίστοιχα ουσιαστικά.

α) ᾧ	λόγε (ήδύς)	ε) τῆς	ὄδοῦ (πλατύς) (στ)
β) οἱ	καρποὶ (γλυκὺς)	τὰ	ἐδάφη (παχύς)
γ) τῶν	ἵππων (ταχύς)	ζ) τὸν	ἄνθρωπον (θρασύς)
δ) τοῖς	πεδίοις (εὐρύς)	η) τῷ	χρόνῳ (βραχύς)

2) Να τρέψετε όλους τους **κλιτούς ὀρους** των πιο κάτω προτάσεων στον αντίθετο αριθμό.

- α) Ἡ χώρα οὐκ ἔχει εὐρεῖς καὶ βαθεῖς ποταμούς.
β) Ἡδὺς ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ ῥήτορος.

Ασκήσεις για τα συμφωνόληκτα επίθετα Γ' κλίσης

Θυμηθείτε και στα Νέα Ελληνικά: Έδωσε σαφείς οδηγίες. Η παρέμβασή σου ήταν ατυχής. Η δήλωση της ακριβούς διεύθυνσης είναι απαραίτητη.

⇒ Στα **Νέα Ελληνικά** χρησιμοποιούνται ακόμη τα περισσότερα από τα σιγμόληκτα επίθετα, καθώς και οι αρχαίες καταλήξεις τους.

1) Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο **τύπο** του συμφωνόληκτου επιθέτου που βρίσκεται στην παρένθεση:

- α) Σωκράτης ἡγεῖται οὐδένα ἀνθρώπων ..... (ὁ ἐκὼν, ἡ ἐκουῖσα, τὸ ἐκὼν) ἔξαμαρτάνειν.
β) Εἰ γὰρ ἡμεῖς τι ἔξαμαρτάνομεν ἐν τῇ τῶν λόγων σκέψει, εὖ ἴσθι ὅτι ..... (ὁ ἄκων, ἡ ἄκουσα, τὸ ἄκων) ἄμαρτάνομεν.
γ) Ἀμφισβητεῖται δὲ καὶ περὶ τὸν ....., (ὁ, ἡ εὐδαίμων, τὸ εὐδαιμον) εἰ δεήσεται φίλων ἢ μῆ.
δ) Παῖδας ἐξ αὐτῆς ἐποίησε δύο, Κύψελον καὶ Λυκόφρονα· τὸν μὲν νεώτερον συνετόν, τὸν δὲ πρεσβύτερον ..... (ὁ, ἡ ἄφρων, τὸ ἄφρων). ε) Νίκας τοῖς ..... (εὐσεβῆς) κατὰ βαρβάρων δωρούμενος. στ) Οἱ Θεοπόμπου ἀγροὶ ἦσαν ..... (πλήρης) ὀπωρῶν.
ζ) ..... (πᾶν) πάθει καὶ ..... (πᾶσα) πράξει ἔπεται ἡδονὴ καὶ λύπη.

2) Να τοποθετήσετε τα **ονοματικά σύνολα** στις πτώσεις που σας δίνονται στην παρένθεση: π.χ. ὁ ἀμελής μαθητής (κλητ. ενικού) ⇒ ὦ ἀμελές μαθητᾶ

- α) ὁ αὐθάδης γέρον (κλητ. ενικού) => .....
- β) ἡ ἀτυχῆς βασίλισσα (γεν. ενικού) =>.....
- γ) τὸ πλήρες ποτήριον (δοτ. ενικού) => .....
- δ) ὁ μονήρης ἀνὴρ (αιτ. πληθυντικού) => .....
- ε) ὁ ἀσεβὴς ἄνθρωπος (αιτ. ενικού) => .....
- στ) ἡ πᾶσα ἀλήθεια (γεν. ενικού) => .....

Συντακτικού... παιχνίδια!

A) Εισαγωγή στις Δευτερεύουσες προτάσεις (βλ. Σ.Α.Ε. σ. 139, § 153)

B) Δευτερεύουσες ειδικές προτάσεις (ονοματικές) (βλ. Σ.Α.Ε. σ. 139-141. § 155-156)

1) Να υπογραμμίσετε τις **ειδικές προτάσεις** και να σημειώσετε στον πίνακα που ακολουθεί:

- τους συνδέσμους, με τους οποίους εισάγονται και να δικαιολογήσετε τη χρήση τους,
- το ρήμα εξάρτησης της κύριας πρότασης,
- την έγκλιση εκφοράς,
- τον συντακτικό ρόλο της ειδικής πρότασης.

α) Λέγει ὁ κατήγορος ὡς ὑβριστῆς εἶμι.

β) Οὐ γὰρ ἠγγέλθη αὐτοῖς ὅτι οἱ πολέμιοι τεθνηκότες εἶεν.

γ) Ὡς μὲν ἀληθῆ λέγω, μεμαρτύρηται.

Ρήμα εξάρτησης	Σύνδεσμος	Έγκλιση εκφοράς	Συντακτικός ρόλος
α)			
β)			
γ)			

2) Να ξαναγράψετε τις ειδικές προτάσεις, μεταβάλλοντας την **έγκλιση εκφοράς** τους σε ευκτική του πλαγίου λόγου ή οριστική, ανάλογα με το ρήμα εξάρτησης που δίνεται.

α) Οὔτοι ἔλεγον ὅτι βασιλεὺς σφίσι φίλος ἔσοιτο καὶ χρήματα παρέξει.

Οὔτοι λέγουσιν .....

β) Ἀγγέλλεται ὅτι οἱ στρατηγοὶ φεύγουσιν ὑπὸ τοῦ δήμου.

Ἦγγέλθη .....

γ) Εἶπεν ὅτι βούλοιο διαλεχθῆναι τοῖς ἄρχουσι.

Λέγει .....

Γ) Ονοματικοί ομοιόπρωτοι προσδιορισμοί (βλ. Σ.Α.Ε. σ. 24-28, § 24 -30)

- Παράθεση
- Επεξήγηση
- Επιθετικός προσδιορισμός
- Κατηγορηματικός προσδιορισμός

Σημείωση: Ως κατηγορηματικός προσδιορισμός χρησιμοποιούνται οι λέξεις: **πᾶς, ἅπας, σύμπας, ὅλος, ἄκρος, μέσος, ἔσχατος, αὐτός, μόνος, ἕκαστος**, όταν είναι ἀναρθρες. π.χ.:

- Ἄπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κἂν μεγάλην πόλιν οἰκῶσι κἂν μικράν, φύσει καὶ νόμοις διοικεῖται.
- Μόνοι πάντων ἀνθρώπων ᾤκησαν τὴν ἀλλοτρίαν γῆν.

Οι παραπάνω λέξεις, όταν είναι ἐναρθρες, είναι επιθετικοί προσδιορισμοί, π.χ.:

- Πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ πᾶς χρόνος οὐχ ἰκανὸς λόγον ἴσον παρασκευάσαι τοῖς τούτων ἔργοις.

Ασκήσεις για τους ομοιόπρωτους προσδιορισμούς

1) Να αναγνωρίσετε την **παράθεση** ή/και την **επεξήγηση** στις πιο κάτω προτάσεις και να δηλώσετε τον όρο που προσδιορίζουν.

α) Πέμπει δὴ παρ' αὐτὸν πρῶτα μὲν Ταξίλην τὸν Ἰνδόν.

β) Ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἐνόσησεν.

γ) Δήμητρος καὶ Περσεφόνης, τῆς θυγατρὸς, λαμπρὸν ἱερὸν ἐν Ἐλευσίनि ἦν.

δ) Τὸ δὲ μέγιστον, συμμαχους ἔξομεν ἅπαντας ἀνθρώπους.

ε) Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς ἐνόσησεν.

2) Στις πιο κάτω προτάσεις να εντοπίσετε τους **επιθετικούς προσδιορισμούς** και τους **όρους που προσδιορίζουν**.

α) Λόγος ἀληθῆς καὶ νόμιμος καὶ δίκαιος ψυχῆς ἀγαθῆς καὶ πιστῆς εἰδωλόν (= εικόνα) ἔστι.

β) Οἱ χειροτονούμενοι στρατηγοὶ δέκα ἦσαν.

γ) Ἀγησίλαος γὰρ τὰ θεῖα οὕτως ἐσέβετο ὡς καὶ οἱ πολέμιοι τοὺς ἐκείνου ὄρκους καὶ τὰς ἐκείνου σπονδὰς πιστοτέρας ἐνόμιζον ἢ τὴν ἑαυτῶν φιλίαν.

3) Στις πιο κάτω προτάσεις να εντοπίσετε και να διακρίνετε τους **επιθετικούς** από τους **κατηγορηματικούς προσδιορισμούς**.

α) Ἡ τῶν ἡγεμόνων ἀδικία ὅλην τὴν πόλιν βλάπτει.

β) Οὐ γὰρ ὁ Ζεὺς αὐτὸς αἰεὶ καὶ καθαρίζει τοῖς ποιηταῖς (= σύμφωνα με τους ποιητές).

γ) Πᾶν πλῆθος καὶ πᾶς πλοῦτος τῇ ἀρετῇ ὑπεῖκει.

δ) Ἀγησίλαος δὲ φαιδρῶ τῷ προσώπῳ ἀπαγγεῖλαι τῷ Τισσαφέρνει τοὺς πρέσβεις ἐκέλευσεν.

ε) Οἱ ἐννέα ἄρχοντες κληροῦσι τοὺς δικαστάς. στ) Οἱ πολέμιοι μετὰ μεγάλου στρατοῦ ἐστράτευσαν. ζ) Κατέλαβον τὴν πόλιν ἔρημον.

4) Να μεταφέρετε στα **Αρχαία Ελληνικά** τις πιο κάτω προτάσεις.

α) Ο ποιητής ὕμνησε τις ἀρετὲς των ἡρώων καὶ των ἄλλων Ἑλλήνων.

β) Θα σας πω (ἐρῶ) ὅλη (πᾶσα, θηλ. του πᾶς) τὴν ἀλήθεια.

γ) Οἱ νέοι των Σπαρτιατῶν εἶναι ἐνάρετοι πολῖτες.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΩΜΕΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ

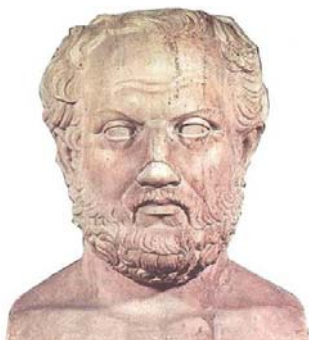
Να μάθετε για ορθογραφία το πιο κάτω απόσπασμα του κειμένου:

Ὡσπερ γὰρ τὰ φυτὰ τοῖς μὲν μετρίοις ὕδασι τρέφεται, τοῖς δὲ πολλοῖς πνίγεται, τὸν αὐτὸν τρόπον ψυχὴ τοῖς μὲν συμμέτροις αὖξεται πόνοις, τοῖς δ' ὑπερβάλλουσι βαπτίζεται.

ΜΕΡΟΣ Β'

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΑΠΟ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Θουκυδίδης, 455-399 π.Χ.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΣΥΝΕΞΕΤΑΣΗ

(Θεματικοί άξονες: δίκαιο-άδικο, ισχύς-αδυναμία, αξιοπρέπεια-αλαζονεία)

A) Θουκυδίδης, *Δημηγορίες, Διάλογος Μηλίων και Αθηναίων*, ΥΑΠ

B) Ξενοφώντας *Ελληνικά*, Η Πάραλος αναγγέλλει τη συμφορά

Γ) Θουκυδίδης, *Επιτάφιος*

A) Θουκυδίδης *Δημηγορίες, Διάλογος Μηλίων και Αθηναίων*, ΥΑΠ
(Θουκ. 5.84 -113) 5^{ος} αι. π. Χ.

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Θουκυδίδης αναγνωρίζεται ως ένας από τους πρώτους ιστορικούς, ο οποίος αναζήτησε τα βαθύτερα αίτια ενός γεγονότος. Συνεπώς, προσέγγισε επιστημονικά την ιστορία. Αντίθετα με τον προγενέστερό του «πατέρα της Ιστορίας», Ηρόδοτο, ο οποίος περιλάμβανε στην ιστορία του ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες και αναφορές στην μυθολογία και στους θεούς, ο Θουκυδίδης συμβουλευόταν σε μεγάλο βαθμό γραπτές πηγές και συνομιλούσε με ανθρώπους που συμμετείχαν ή και πρωταγωνίστησαν στα γεγονότα τα οποία περιέγραφε.

Ο ιστορικός έκλεισε την ιστορική και πολιτική σκέψη του μέσα στις δημηγορίες². Σ' αυτούς τους λόγους, περιέλαβε τα σπουδαιότερα επιχειρήματα, κίνητρα, συναισθηματικές παρορμήσεις που δικαιολογούν την απόφαση, που λαμβανόταν κάθε φορά, καθώς και την προσπάθεια να προβλεφθούν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Περιέχουν, ακόμη, επιχειρήματα που

² Ας θυμηθούμε: Ο Θουκυδίδης καταχώρισε τις δημηγορίες μέσα στο ιστορικό του έργο ως αναπόσπαστο τμήμα του. Με τον τρόπο αυτό, επιτυγχάνει να φωτίζονται οι αιτίες και οι συνέπειες των πολεμικών επιχειρήσεων. Έτσι, διαμορφώθηκε το έργο του Θουκυδίδη με μια ιδιότυπη για μας μορφή: αποτελείται α) από μέρη αφηγηματικά και β) από δημηγορίες.

διασαφηνίζουν τις θεμελιώδεις απόψεις του ρήτορα. Επιπλέον, οι ομιλητές αυτοί μας θυμίζουν ήρωες της τραγωδίας που μπροστά τους ορθώνεται το μέλλον δυσδιάκριτο. Με τις ομιλίες τους αναδεικνύονται ή όχι συνετοί. Ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα έρευνας του Θουκυδίδη πάνω στα βαθύτερα αίτια του πολέμου είναι ο *Διάλογος Μηλίων και Αθηναίων* (5.84 -113). Πρόκειται, όπως μελετήσατε, για ένα απόσπασμα με έντονη θεατρικότητα, έναν διάλογο στον οποίο τονίζεται παραστατικά ο κυνισμός των Αθηναίων, οι οποίοι αρνούνται το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης ή της ουδετερότητας στους Μηλίους.

Ο *Διάλογος Μηλίων και Αθηναίων* (416 π.Χ) έχει δραματική επικαιρότητα, όχι μόνο για μας, αλλά γενικότερα για την ανθρωπότητα. Αποτροπιασμένοι παρατηρούμε την πάλη ανάμεσα στην οποιαδήποτε αλαζονική υπερδύναμη και στη δυνατή, αξιοπρεπή **αντιπαράταξη των αδύναμων λαών**.

- Ο Θουκυδίδης δεν αναλύει την κοινωνία της εποχής εκείνης, αλλά αυστηρά ό,τι θεωρούσε ότι σχετιζόταν με τον πόλεμο, και αυτό γιατί περιέγραφε ένα συγκεκριμένο γεγονός το οποίο διαμόρφωσε μίαν ιστορική περίοδο.

Ποια ανθρώπινη συμπεριφορά καλλιεργεί ο πόλεμος; Να περιγράψετε τις δύο στάσεις που παρουσιάζονται στον εν λόγω *Διάλογο*.

- Μπορείτε να αξιοποιήσετε λέξεις από το πλαίσιο και να δώσετε την απάντησή σας σε ορθό νεοελληνικό λόγο (120 λέξεις), αναπτύσσοντας παράγραφο με τον τρόπο της αντίθεσης.

πολιτική αναληγσία, απανθρωπιά, κυνισμός, ύβρις, αδικία, επεκτατισμός, δύναμη του ισχυρότερου, συμφέροντα, σκληρότητα, αξιοπρέπεια, σθένος, θάρρος, παρρησία, πρόκληση, ήθος, αυτοσεβασμός, δικαιοσύνη

Από πού πιστεύετε ότι απορρέει η προκλητική στάση των Αθηναίων; Να καταθέσετε τις απόψεις σας, αφού τις συζητήσετε με τον διπλανό σας, και να ανακοινώσετε στην ολομέλεια τη θέση σας.

- Ποιο το μήνυμα που στέλνει ο *Διάλογος*; Να συζητήσετε το ερώτημα στην ολομέλεια της τάξης σας.
- Να σχολιάσετε την απάντηση των Αθηναίων προς τους Μηλίους και να τους χαρακτηρίσετε, δικαιολογώντας την άποψή σας:

«*Το επιχείρημα της δικαιοσύνης έχει αξία μόνο μεταξύ ίσων, καθώς ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμή του και ο ασθενής παραχωρεί ό,τι του επιβάλλει η αδυναμία του*» (παράγραφος 89).

Β) Ξενοφώντας Ελληνικά 2.2.3–2.2.4

Η τελευταία πράξη του επεκτατισμού των Αθηναίων διαδραματίστηκε στην Αθήνα, ύστερα από την τελευταία ήττα του αθηναϊκού στόλου στην περιοχή των Στενών, στους Αιγός Ποταμούς (404 π.Χ.). Το θλιβερό άγγελμα της μεγάλης ήττας το έφερε το ιερό πλοίο, η **Πάραλος**.

Οι Αθηναίοι θα βρεθούν αντιμέτωποι με τις συνέπειες της αλαζονικής στάσης που επέδειξαν προς τους συμμάχους τους. Ο Ξενοφών σημειώνει στα Ελληνικά του:

Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις τῆς Παράλου ἀφικομένης νυκτὸς ἐλέγετο ἡ συμφορά, καὶ οἰμωγὴ ἐκ τοῦ Πειραιῶς διὰ τῶν μακρῶν τειχῶν εἰς ἄστὺ διῆκεν, ὁ ἕτερος τῶ ἑτέρῳ παραγγέλλων· ὥστ' ἐκείνης τῆς νυκτὸς οὐδεὶς ἐκοιμήθη, οὐ μόνον τοὺς ἀπολωλότας πενθοῦντες, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἔτι αὐτοὶ ἑαυτούς, πείσεσθαι νομίζοντες οἷα ἐποίησαν Μηλίους τε Λακεδαιμονίων ἀποίκους ὄντας, κρατήσαντες πολιορκία, καὶ Ἰστιαίεας καὶ Σκιωναίους καὶ Τορωναίους καὶ Αἰγινήτας καὶ ἄλλους πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων. τῇ δ' ὑστεραία ἐκκλησίαν ἐποίησαν, ἐν ἧ ἔδοξε τοὺς τε λιμένας ἀποχωῶσαι πλὴν ἑνὸς καὶ τὰ τείχη εὐτρεπίζειν καὶ φυλακὰς ἐφιστάναι καὶ τᾶλλα πάντα ὡς εἰς πολιορκίαν παρασκευάζειν τὴν πόλιν.

Ξενοφώντας Ελληνικά 2.2.3–2.2.4

□ Να προσπαθήσετε να κατανοήσετε το πιο πάνω απόσπασμα και να απαντήσετε στις ερωτήσεις που ακολουθούν³:

- (α) Ποια είναι τα δεινά των Αθηναίων;
- (β) Πώς αποκαθίσταται το μέτρο;

Γ) Θουκυδίδη Επιτάφιος 36, 37, 40, 41 (431 π.Χ.)

Μετά το τέλος των πολεμικών γεγονότων του πρώτου έτους του Πελοποννησιακού πολέμου (431 π.Χ.), ο Θουκυδίδης, στο Β' Βιβλίο της Ιστορίας του, παρεμβάλλει τον λόγο που εκφώνησε ο Περικλής στον Κεραμεικό, για να τιμήσει τους νεκρούς των μαχών τον πρώτο χρόνο του Πελοποννησιακού Πολέμου, τον *Επιτάφιο* του. Το μοναδικό σε παιδευτική σημασία περιεχόμενο του λόγου αυτού και η μνημειακή λογοτεχνική μορφή του δικαιολογούν απόλυτα τον θαυμασμό που έχει προκαλέσει από την εποχή που γράφηκε ως

³ Αναλυτική επεξεργασία του αποσπάσματος θα γίνει στην Ενότητα 4.

σήμερα. Η θέση του ρητορικού αυτού λόγου μέσα στο έργο του Θουκυδίδη, την *Ιστορία* του, αν και δεν αποτελεί ιστορική αφήγηση είναι σημαντική και έχει διαχρονική ισχύ. Και ενώ οι άλλες δημηγορίες ανήκουν στους συμβουλευτικούς λόγους, ο *Επιτάφιος* είναι λόγος επιδεικτικός.

Περικλής, 495-429 π.Χ.

Αναφέρεται στο κράτος δικαίου της πόλης, στο σύστημα διακυβέρνησης, στο πολίτευμα της Δημοκρατίας, το οποίο δημιούργησε **νόμους**, στηρίζεται στους πολλούς («και ὄνομα μὲν διὰ τὸ μὴ ἔς ὀλίγους ἀλ' ἔς πλείονας οἰκεῖν δημοκρατία κέκληται»), έχει **αξιοκρατία** και ισονομία («κατὰ τοὺς νόμους μέτεστι πᾶσι τὸ ἴσον»). Τονίζει, επίσης, ότι απολαμβάνουν ὅλοι **ελευθερία** τόσο στη δημόσια ὅσο και στην ιδιωτική τους ζωή, χωρίς να ἔχουν ως στόχο το κακό του συνανθρώπου τους. «Σεβόμαστε ο ἕνας τον ἄλλο ἀπὸ σεβασμὸ στους γραπτὸς και ἀγραφοὺς νόμους της ζωῆς και για να ἀποφύγουμε την αἰσχύνη και ὄχι ἀπὸ φόβο» (υπαινιγμὸς ὅτι οἱ Σπαρτιάτες τηροῦν τον νόμο, ἐπειδὴ τρέμουν τη νομοθεσία τους).

Σημειώνει το πόσο σημαντική είναι στην Αθήνα η συμμετοχή στα κοινά, ὥστε κάποιος και να ἐργάζεται και να ἀσχολείται με την **πολιτική**, κι αυτό στηρίζεται στο ὅτι «μόνον εμεῖς οἱ Αθηναῖοι θεωροῦμε ὅτι ὅποιος μένει ἀμέτοχος στα κοινά δεν είναι φιλήσυχος, ἀλλὰ ἀχρηστος» («μόνοι γάρ τον τε μηδὲν τῶνδε μετέχοντα οὐκ ἀπράγμονα, ἀλλ' ἀχρεῖον νομίζομεν»).

Τονίζει πῶς ἀντιμετωπίζουν οἱ Αθηναῖοι την αἴσθηση του κινδύνου, λέγοντας ὅτι ξεχωρίζουν, καθὼς είναι πάντα ἐνήμεροι και, ως ἐκ τούτου, ἡ τόλμη τους δεν οφείλεται στην ἀγνοία του κινδύνου: «Και ὅσο κι ἀν ἀγαπάμε τα καλά της εἰρήνης, δεν κοιτάμε να ἀποφύγουμε τον πόλεμο».

Θίγει, τέλος, τὸ θέμα της οφειλῆς και της ευγνωμοσύνης, και ἀναφέρει ὅτι αὐτὸς που εὐεργετῆι κάποιον είναι καλύτερος φίλος ἀπὸ ἐκεῖνον που εὐεργετήθηκε και γι' αὐτὸ οἱ Αθηναῖοι προσπαθοῦν να βοηθοῦν παρὰ να ζητοῦν βοήθεια, «βεβαιότερος δε ὁ δράσας την χάριν ὥστε ὀφειλομένην δι' εὐνοίας ᾧ δέδωκε σῶζειν: ὁ δὲ ἀντοφείλων ἀμβλύτερος, εἰδῶς οὐκ ἔς χάριν, ἀλλ' ἔς ὀφείλημα τὴν ἀρετὴν ἀποδώσων».

Ανακεφαλαιώνει όσα είπε με τη φράση: «ξυνελών τε λέγω την τε πᾶσαν πόλιν τῆς Ελλάδος παιδευσιν εἶναι», δηλαδή ότι η Αθήνα αποτελεί το σχολείο -το πνευματικό κέντρο- όλης της Ελλάδας.

ΣΤΟΧΟΣ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

Η εκφώνηση επιτάφιου λόγου στις δημόσιες τελετές στόχευε στο:

- α) Να τιμήσει τους νεκρούς για τη θυσία τους .
- β) Να εξυψώσει τους νεκρούς σε πρότυπα ανδρείας και αυτοθυσίας στα μάτια των επόμενων γενιών.
- γ) Να τονώσει το ηθικό των πολιτών.

ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

Επιθυμεί ο Θουκυδίδης, διά στόματος Περικλή, να παρουσιάσει την Αθήνα ως πόλη μοναδική που υπηρετεί διαχρονικές αξίες της πατρίδας και της ελευθερίας, δικαιολογώντας παράλληλα τον Περικλή που οδήγησε την πόλη σε πόλεμο, στον οποίο πολλοί έχασαν τη ζωή τους.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΥ

Ο Περικλής επιθυμεί να εκμεταλλευτεί την περίσταση, για να εξάρει την πολιτική του, το πολίτευμα και τους τρόπους με τους οποίους η πόλη του έφτασε στο μεγαλείο.

→ Στην παράγραφο 36 βρίσκεται η κεντρική ιδέα του λόγου: «ἀπὸ δὲ οἷας ἐπιτηδεύσεως ἤλθομεν ἐπ’ αὐτὰ καὶ μεθ’ οἷας πολιτείας καὶ τρόπων ἐξ οἷων μεγάλα ἐγένετο».

Η ἐπιτήδευσις (οι αρχές συμπεριφοράς): Είναι οι αξίες, τα ιδανικά και το γενικό πνεύμα που εμπνέουν και καθοδηγούν, που διαμορφώνουν τη ζωή, που ρυθμίζουν τη δράση στη δημόσια και ιδιωτική ζωή των Αθηναίων του 5^{ου} αι. π.Χ. **Η πολιτεία (το πολίτευμα):** Οι μέθοδοι οργάνωσης και διακυβέρνησης του αθηναϊκού κράτους, οι κανόνες που ρυθμίζουν τη λειτουργία της δημόσιας ζωής, το πολίτευμα, η πολιτειακή οργάνωση και οι πολιτειακοί θεσμοί. **Οι τρόποι (ο τρόπος ζωής):** Πώς σκέφτεται και ενεργεί ο άνθρωπος ως ιδιώτης κυρίως. Για την εξύψωση της Αθήνας σε μοναδική πόλη συνέβαλαν και οι τρεις παραπάνω παράγοντες, και οι πατέρες και οι σύγχρονοι, για τον λόγο αυτό και όλοι εξυψώνονται.

36. Θα αρχίσω από τους προγόνους πρώτα· γιατί είναι δίκαιο και ταιριαστό συνάμα, σε περίπτωση όπως η σημερινή, να τους δίνεται η τιμή αυτής της μνημόνευσης. Γιατί κατοικώντας σε αυτή τη χώρα αυτοί οι ίδιοι πάντα, καθώς η μια γενιά διαδεχόταν την άλλη, χάρη στην ανδρεία τους την παρέδωσαν ελεύθερη ως σήμερα. Και εκείνοι λοιπόν είναι άξιοι επαίνου και ακόμα περισσότερο οι πατέρες μας γιατί αυτοί, κοντά σε εκείνα που κληρονόμησαν, απέκτησαν την εξουσία που έχουμε, με πολύ μόχθο, και την κληροδότησαν σε

εμάς τους τωρινούς. Αυτής της ηγεμονίας τη δύναμη αυξήσαμε περισσότερο, εμείς εδώ, όσοι σήμερα βρισκόμαστε ακόμα περίπου στην ώριμη ηλικία και ετοιμάσαμε την πόλη να έχει απόλυτη αυτάρκεια σε όλα, και για πόλεμο και για ειρήνη. Αυτών εγώ τα πολεμικά κατορθώματα, με τα οποία αποκτήθηκε το καθένα ή αν κάποτε εμείς οι ίδιοι ή οι πατέρες μας αποκρούσαμε θαρραλέα κάποιον βάρβαρο ή Έλληνα επιδρομέα, θα τα παραλείψω, γιατί δε θέλω να μακρηγορώ σε ανθρώπους που τα ξέρουν. Από ποιες όμως αρχές φτάσαμε σε αυτήν την ακμή, με ποιο πολίτευμα και από ποιους τρόπους ζωής έγινε η πόλη μεγάλη, αυτά αφού παρουσιάσω πρώτα, θα έρθω έπειτα και στον έπαινο αυτών των νεκρών, γιατί νομίζω ότι στη σημερινή περίπτωση δεν θα ήταν άπρεπο να ειπωθούν αυτά, και ακόμα ότι είναι ωφέλιμο να τα ακούσει με προσοχή, όλο το συγκεντρωμένο εδώ πλήθος πολιτών και ξένων.

Μετάφραση: Κ. Ν. Καρεμφύλλης

37. Έχουμε λοιπόν πολίτευμα που δεν αντιγράφει τους νόμους των άλλων, αλλά πολύ περισσότερο είμαστε εμείς παράδειγμα σε μερικούς, παρά μιμητές τους. Και ονομάζεται το πολίτευμά μας δημοκρατία, επειδή η εξουσία δεν βρίσκεται στα χέρια των ολιγαρχικών, αλλά του δήμου. Και μπροστά στους νόμους, ως προς τις ιδιωτικές τους διαφορές, όλοι οι πολίτες έχουν τα ίδια δικαιώματα, ενώ για την προσωπική τους ανάδειξη, καταπώς ξεχωρίζει ο καθένας σε κάτι προτιμάται στα δημόσια αξιώματα, όχι τόσο για τη σειρά του, όσο περισσότερο για την προσωπική του ικανότητα· ούτε πάλι κάποιος, εξαιτίας της φτώχειας του, και ενώ μπορεί να κάνει κάτι καλό στην πόλη, εμποδίζεται από την ασημότητα της κοινωνικής του θέσης. Τις σχέσεις μας με την πολιτεία τις διέπει η ελευθερία, αλλά και στις καθημερινές μας ενασχολήσεις είμαστε απαλλαγμένοι από την καχυποψία μεταξύ μας, δίχως να αγανακτούμε με τον γείτονά μας, αν κάνει κάτι που τον ευχαριστεί, ούτε παίρνουμε απέναντί του το ύφος του πειραγμένου, πράγμα που μπορεί βέβαια να μην τον βλάπτει, σίγουρα όμως τον στενοχωρεί. Και ενώ στις ιδιωτικές μας σχέσεις δεν ενοχλούμε ο ένας τον άλλο, στη δημόσια ζωή δεν παρανομούμε πολύ περισσότερο από εσωτερικό σεβασμό, υπακούοντας σε αυτούς που κάθε φορά διοικούν την πόλη και στους νόμους, ιδιαίτερα σε εκείνους από αυτούς που ισχύουν για την προστασία των αδικημένων και σε όσους, παρότι άγραφοι, προκαλούν αναμφισβήτητη ντροπή (στους παραβάτες).

Μετάφραση: Κ. Ν. Καρεμφύλλης

40. [...] Και είμαστε αντίθετοι προς τους περισσότερους και στις καλές μας πράξεις γιατί δεν κάνουμε φίλους εκείνους που μας ευεργετούν, αλλά εκείνους που ευεργετούμε εμείς. Πιο σίγουρος φίλος είναι όποιος έχει κάνει το καλό, έτσι ώστε να το διατηρεί σα χρέος από τον άλλον με την καλή του προαίρεση σ' εκείνον που αυτός την έδωσε. Εκείνος όμως, που χρωστάει αντίχαρη, δεν είναι τόσο πρόθυμος, ξέροντας πως θ' ανταποδώσει μια παλιά γενναιοψυχία, κι όχι για να του χρωστούνε χάρη αλλά σα χρέος. [...]

Μετάφραση: Ε. Λαμπρίδη

41. [...] Γιατί μόνη η δική μας πολιτεία, όταν τη γνωρίσει κανείς από κοντά, φανερώνεται ανώτερη από τη φήμη της, και μόνη αυτή, ούτε στον εχτρό που έρχεται ενάντια της προκαλεί

αγανάχτηση σα να λέει: «κοίτα από τι λογής ανθρώπους παθαίνομε όσα παθαίνομε», ούτε στους υπηκόους δίνει αφορμή να την κατηγορήσουν πως τους εξουσιάζουν ανάξιοι άνθρωποι. [...]

Μετάφραση: Ε. Λαμπρίδη

- Όλες οι αρετές και οι αξίες, τις οποίες προασπίζονται οι Αθηναίοι και οι οποίες τονίζονται και επεξηγούνται πιο πάνω, **δεν γίνονται σεβαστές** από τους ίδιους στην περίπτωση της Μήλου. Ποιες αξίες παρουσιάζονται και πώς αυτές καταστρατηγούνται στην περίπτωση της Μήλου;
- Να καταγράψετε σε πίνακα τις αξίες αυτές και να τις αντιπαραβάλετε με τη συμπεριφορά των Αθηναίων απέναντι στους Μηλίους.
- Να παρουσιάσετε την εργασία σας στην ολομέλεια της τάξης σας, επιχειρηματολογώντας υπέρ ή κατά της στάσης αυτής των Αθηναίων.
- Γνωρίζετε σύγχρονα παραδείγματα τέτοιων στάσεων από κράτη ή τέτοιους σύγχρονους διαλόγους στην παγκόσμια σκηνή;

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ – ΣΥΝΕΞΕΤΑΣΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

- 1) Να εντοπίσετε την κεντρική ιδέα του *Επιταφίου* και να την σχολιάσετε σε μια παράγραφο 100 λέξεων.
- 2) Πόσο τηρούνται οι αρχές του δημοκρατικού πολιτεύματος, οι οποίες αναφέρονται στην παράγραφο 36, από τους Αθηναίους στον διάλογό τους με τους Μηλίους; Στις μέρες μας ο πολιτικός λόγος διακρίνεται από σεβασμό των θέσεων του αντιπάλου ή μετατρέπεται σε προπαγάνδα; (ΘΥΜΑΜΑΙ ΟΤΙ: Ο πολιτικός λόγος συνδέεται με την εξουσία).
- 3) Να εντοπίσετε **δύο** (2) σημεία στα οποία ο λόγος των Αθηναίων στρεβλώνει και παραποιεί τις έννοιες του δικαίου και της ελευθερίας. Γιατί συμβαίνει κατά τη γνώμη σας αυτό;
- 4) Το έργο του Θουκυδίδη αποτελεί διαχρονικό εργαλείο ανάλυσης της πολιτικής πραγματικότητας (αυστηρή επιστημονική μέθοδος, συνέπεια, αμεροληψία, ανάδειξη των σχέσεων ανάμεσα στις αιτίες και στα αποτελέσματα των γεγονότων).

Να παραθέσετε ένα σημερινό πολιτικό κείμενο από την ευρωπαϊκή ή τη διεθνή επικαιρότητα. Να βρείτε ομοιότητες και διαφορές με τα πιο πάνω αποσπάσματα από τον *Επιτάφιο* και τον *Διάλογο Μηλίων και Αθηναίων*.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

Θουκυδίδου *Ιστορία*, μετάφρ. Α. Γεωργοπαπαδάκος, Μαλλιάρης Παιδεία, Αθήνα 1985

Θουκυδίδου *Ιστορίες*, μετάφρ. Ε. Βενιζέλος, Αθήνα 1960

Περικλέους *Επιτάφιος*, Εισαγωγή, <http://digitalschool.minedu.gov.gr/>

Θουκυδίδη, *Περικλέους Επιτάφιος*, Επιμέλεια Η. Σπυρόπουλος, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2000

Ι.Θ. Κακριδή, *Ερμηνευτικά Σχόλια στον Επιτάφιο του Θουκυδίδη*, Εστία, Αθήνα 1985

Παναγιώτη Εμμανουηλίδη, *Θουκυδίδη, Ο Επιτάφιος του Περικλή*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2000

Παρασκευή Κατσούγκρη, *Θουκυδίδη, Περικλέους Επιτάφιος*, Εκδοτικός Όμιλος Συγγραφέων Καθηγητών, Αθήνα 2001

Δ. Ε. Πασχαλίδη, *Θουκυδίδη, Περικλέους Επιτάφιος*, Ζήτη, Θεσσαλονίκη 2001

ΠΥΛΗ για την Ελληνική Γλώσσα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Α': ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ενότητα
1

1) Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του ουσιαστικού που βρίσκεται στην παρένθεση.

- α) Σὺν ..... (ὁ θεός, δοτ. πληθ.) νικήσομεν τοὺς ..... (πολέμιοι).
 β) Οὐκ ἐπιτρέπομεν ..... (ὁ λύκος, δοτ. εν.) τοὺς υἱούς.
 γ) Αἶ τῶν μελισσῶν ..... (κυψέλη) πλήρεις μέλιτος ἦσαν.
 δ) Ἐν τοῖς..... (θεατῆς) ἦν καὶ Πλάτων.
 ε) Ὁ ἰατρός τὸν..... (τραυματίας) θεραπεύει. στ)
 Ὡ ..... (μαθητής), οὐ γινώσκεις τὸ μάθημα.
 ζ) Ὁ βίος τοῦ..... (ναύτης) μεστὸς κινδύνων ἐστί.

2) Να μεταφέρετε τις πιο κάτω προτάσεις στον αντίθετο αριθμό: α) Αἰ αἰσχροὶ διαβολαὶ λύπην δεινὴν τοῖς πολίταις φέρουσι.

- β) Οἱ στρατιῶται ἐν τῇ μάχῃ κινδυνεύουσι.
 γ) Τῇ ρίζῃ τὸ φυτὸν τροφήν λαμβάνει.
 δ) Ἐγὼ μὲν ἀνεγίγνωσκον, ὑμεῖς δὲ ἐγράφετε.
 ε) Ὁ ἵππος ἡμῶν ταχέως τὴν ἄμαξαν ἄγει ἐπὶ τοὺς πολεμίους ὑμῶν. στ)
 Λέγω σοι τὴν ἀλήθειαν.
 ζ) Λέγε οὖν ἐμοί, εἰ με νομίζεις ἀγαθόν.

3) Να συμπληρώσετε τα κενά στον πιο κάτω πίνακα με τους τύπους των ρημάτων που λείπουν (ο πίνακας να συμπληρωθεί οριζόντια).

Πρόσωπα	Ενεστώτας	Παρατατικός	Μέλλοντας	Αόριστος	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
ἐγὼ		ἐπίστευον			πεπίστευκα	
σὺ	θεραπεύεις					
οὗτος				ἴδρυσε		
ἡμεῖς			ἀγορεύσομεν			
ὑμεῖς						ἐστρατεύκετε
οὗτοι	ὑπογράφουσι					

4) Να συμπληρώσετε τα κενά στις προτάσεις που ακολουθούν, τοποθετώντας το ρήμα στην οριστική του χρόνου που σας ζητείται.

- α) Ὅποτε οἱ Σπαρτιᾶται ..... (στρατεύομαι, Παρατατικός) .....
 (θύω, Παρατατικός) τοῖς θεοῖς.

- β) Οἱ Ἀθηναῖοι ..... (ψηφίζομαι, Αόριστος) κατὰ τὴν Περικλέους γνώμην.
 γ) Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ..... (οἰκίζω, Αόριστος) τοὺς Θουρίους.
 δ) Σὺ οὐδὲ τὴν φωνὴν τοῦ δειλοῦ ἀνδρὸς ..... (προσδέχομαι, Μέλλοντας).
 ε) Ὑμεῖς ..... (σέβομαι, Παρατατικός) τοὺς σοφοὺς πολίτας. στ)
 Οἱ σύμμαχοι κατὰ τὰς πόλεις ..... (τρέπομαι, Παρατατικός)
 ζ) Ἐγὼ ..... (συμβουλεύω, Παρακείμενος) ὑμῖν τὰ καλὰ πράττειν.
 η) Δαρεῖος ..... (βασιλεύω, Υπερσυντέλικος) τῶν Περσῶν
 κατὰ τούτους τοὺς χρόνους.
 θ) Ἡ πίστις τὴν κόρην ..... (σώζω, Παρακείμενος)
 ι) Οἱ στρατηγοὶ ..... (βουλεύω, Υπερσυντέλικος) στρατεῦσαι ἐπὶ τοὺς
 πολεμίους.
 κ) Σὺ ..... (ἀπαλλάττομαι, Ενεστώτας) τῆς ἀπορίας τῆ ἐργασίᾳ.
 λ) Ἡμεῖς ..... (παιδεύομαι, Παρακείμενος) ὑπὸ τῶν σοφιστῶν.

5) Στις προτάσεις που ακολουθούν να εντοπίσετε:

- το υποκείμενο
- το ρήμα / το συνδεδετικό ρήμα
- το αντικείμενο / το σύστοιχο αντικείμενο / το κατηγορούμενο

- α) Τοὺς ξένους ἀδικεῖ σφόδρα.
 β) Ὁ λόγος οὐ πιστὸς ἐφαίνετο.
 γ) Τὰ κατηγορημένα (= οἱ κατηγορίες) ἐστὶν πολλὰ καὶ δεινά.
 δ) Οἱ σοφοὶ καὶ ἀγαθοὶ τοὺς ἐπαίνους οὐ θηρεύουσι.
 ε) Τούτοις θάνατός ἐστὶν ἡ ζημία. στ) Πᾶς
 ἐστὶ νόμος εὔρημα καὶ δῶρον θεῶν. ζ) Θύει
 θυσίαν.
 η) Οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν νίκην λαμπράν.

6) Να συμπληρώσετε τα κενά στις πιο κάτω προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο της λέξης/των λέξεων, που βρίσκονται στην παρένθεση.

- α) Τὸ ἀνθρώπινον γένος μετείληφεν⁴ ..... (ἡ ἀθανασία).
 β) Ἄπεχε ..... (αἰσχροὺς ἔργον).
 γ) ..... (ὁ θόρυβος) ἤκουσε⁵ καὶ ἤρετο τὶς ὁ θόρυβος εἶη.
 δ) Δεόμεθα ..... (ὕμεῖς) μετ' εὐνοίας ἀκροάσασθαι .....
 (τὰ λεγόμενα).
 ε) ..... (ἡ ἐλευθερία) μετέχουσι πάντες⁶. στ)
 Εἰ μὲν ἤρεσκε τι ..... (ἐγὼ) τῶν ῥηθέντων.

⁴ μετείληφεν < μεταλαμβάνω = μετέχω, συμμετέχω

⁵ Στην κυπριακή διάλεκτο διατηρεῖται μέχρι σήμερα η χρήση του ἀκούω με γενική, π.χ. ἀκούω του δασκάλου μου.

⁶ (Μτφρ.): Ὅλοι ἀπολαμβάνουν τα δικαιώματα του ελεύθερου πολίτη.

ζ) Τοιούτοις χρώμεθα ..... (σύμβουλοι) ὧν οὐκ ἔστιν ὅστις οὐκ ἂν καταφρονήσειεν [...].

η) Καὶ ..... (ἐγὼ) καὶ ..... (ὁ φίλος) βοηθήσατε καὶ ..... (οἱ νόμοι) τοῖς κειμένοις.

θ) Μᾶλλον πιστεύετε ..... (οἱ ὑμέτεροι) αὐτῶν ..... (ὀφθαλμοὶ) ἢ τούτου ..... (οἱ λόγοι).

Εγκλίσεις Ενεστώτα, Μέλλοντα και Αορίστου ενεργητικής φωνής

1) Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της υποτακτικής και να δηλώσετε τη σημασία της σε κάθε περίπτωση:

- α) Σόλων δέκα ένιαυτους ἀπεδήμησεν, ἵνα μή τινα τῶν νόμων οἱ Ἀθηναῖοι ..... (λύω, Αόρ.).
- β) Ἐὰν ταῦτα ..... (πράττω, Αόρ., β' πλ.), τιμὰς καὶ χρήματα ἔξετε.
- γ) Ἐὰν τὸν ἀγρὸν ..... (σκάπτω, Αόρ., β' πλ.), θησαυρὸν εὐρήσετε μέγαν.
- δ) Τῷ ἀπίστῳ φίλῳ μὴ ..... (πιστεύω, Αόρ. β' εν.).
- ε) Κολάζουσι ὃν ἂν ἀδίκως ἐγκαλοῦντα ..... (εὐρίσκω, Ενεστ., γ' πλ.).

2) Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της ευκτικής και να δηλώσετε το είδος της:

- α) Ἐλεγόν σοι ὅτι οἱ ἄνδρες οὗτοι ..... (κωλύω, Αόρ.) ἡμᾶς διαβαίνειν τὴν ὁδόν. ....
- β) Τοὺς αἰσχροῦς πλουτοῦντας οὐποτ' ἂν ..... (εὐδαιμονίζω, Αόρ., α' εν.). ....
- γ) Οἱ δὲ στρατιῶται ἔλεγον ὅτι ἀδικώτατα ..... (πάσχω, Ενεστ.).
.....
- δ) Οἱ ἄνθρωποι ἐπεπιστεύκεσαν ὡς οἱ θεοὶ ..... (σφάζω, Αόρ.) τοὺς ἀνθρώπους. ....

3) Να δηλώσετε τη σημασία των εγκλίσεων στις πιο κάτω προτάσεις. α)

- Ἦ πατρίς, φυλάττοι σε Ζεὺς. ....
- β) Εἶθε σὺ φίλος ἡμῖν εἴης. ....
- γ) Οὐκ ἂν ἐθέλοιμι στασιάζειν ὑμᾶς. ....
- δ) Ἐγὼ παραχωρῶ καὶ λεγέτω ἄλλός τις. ....
- ε) Ὑγιαίνετε! .....

Εγκλίσεις Ενεστώτα, Μέλλοντα και Αορίστου μέσης φωνής

1) Να συμπληρώσετε τους πίνακες, βάζοντας τον σωστό τύπο κάθε έγκλισης:

Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική
	λείπωνται		
φαίνεσθε			
		λαμβάνοιο	
			κολαζέσθω

Οριστική	Υποτακτική	Ευκτική	Προστακτική
ἐπαυσάμεθα			
	λύσωνται		
		φυλάξαιτο	
			δέξαι

2) Να τρέψετε τις προτάσεις στον αντίθετο αριθμό:

α) Ὁ ἄγγελος ἔλεγεν ὅτι οἱ στρατιῶται οὕτως ἀναπαύοιντο.

.....
 .....

β) Ἐπὶ τὰ δεῖπνα τῶν φίλων βραδέως πορεύου, ἐπὶ τὰς ἀτυχίας ταχέως.

.....
 .....

3) Να συμπληρώσετε τα κενά των προτάσεων, βάζοντας το ρήμα στον κατάλληλο τύπο της υποτακτικής:

α) Καὶ (Ἰάσων) ὅταν πη ..... (στρατεύομαι, Ενεστ.), οὐς δ' ἂν ὄρᾳ φιλοπόνως ἔχοντας πρὸς τοὺς πολέμους, δώροισ τιμᾶ.

β) Ἴνα οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀνδρὸς ἀγαθοῦ φθειγξαμένου ..... (ψηφίζομαι, Αόρ.), τὰς τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων φωνὰς μηδὲ τοῖς ὡσὶ (= στα αυτιά) ..... (προσδέχομαι, Ενεστ.).

γ) Ἄνδρες πολῖται, νῦν ἀγαθοὶ γενόμενοι ἀναβλέψωμεν ὀρθοῖς ὄμμασιν· (ἡμεῖς) ..... (παύομαι, Αόρ.) αἰσχυρόμενοι καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ πρεσβυτέρους.

4) Να συμπληρώσετε τα κενά, βάζοντας το ρήμα στην παρένθεση στον κατάλληλο τύπο της ευκτικής.

- α) Εἰ δὲ τοῖς λόγοις ..... (πείθομαι, Ενεστ.) τοῖς ἑμοῖς, ὄλην τὴν Ἑλλάδα καλῶς ἂν διοικοῖτε καὶ δικαίως καὶ τῇ πόλει συμφερόντως.
- β) Ἐπεμελεῖτο, ὅπως οἱ δοῦλοι μῆτε ἄσιτοι μῆτε ἄποτοι ..... (εἰμί, Μέλ.).
- γ) Οὐ τοῦτο ἐφοβεῖτο, μὴ τις ..... (πορεύομαι, Μέλ.) ἐπὶ τὴν ἐκείνου δύναμιν.
- δ) Οὐδεὶς ἂν ..... (συμβουλεύομαι, Αόρ.) τούτοις οὔτε περὶ τῶν ἰδίων οὔτε περὶ τῶν κοινῶν.
- ε) Δοῦλον ἀκρατῆ καὶ κακὸν ἡμεῖς οὐκ ἂν ..... (δέχομαι, Αόρ.).

5) Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της προστακτικής:

- α) Ἀλλ', ὦ χαλεπώτατε Βοιωτέ, ... (παύομαι, Αόρ.) ἐμὲ συκοφαντῶν.
- β) (Ἵμεῖς) Τοὺς ἐφ' ὑμῶν αὐτῶν (= τους συγχρόνους σας) ..... (ἀναλογίζομαι, Αόρ.), εἴ τις οὕτως ἀναιδῆς γέγονεν πώποτε· οὐδένα γὰρ ἂν εὔροιτε, εἰ βουλήσεσθ' ἀκριβῶς ἐξετάζειν.
- γ) Κύριε, ... (προσδέχομαι, Αόρ., αναβ. τόνου) τὴν δέησιν ἡμῶν.
- δ) Ἄνδρες πολῖται, αἰδοῦμενοι καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους ..... (παύομαι, Αόρ.) ἀμαρτάνοντες εἰς τὴν πατρίδα, καὶ μὴ ..... (πείθομαι, Ενεστ.) τοῖς ἀνοσιωτάτοις τριάκοντα.
- ε) Καὶ τις (= καθέννας) οἰκίαν ..... (ἀναπλάθομαι, Αόρ.).

6) Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο των ρημάτων στην παρένθεση.

- α) Εἶθε οἱ παῖδες ὑπὸ τῶν διδασκάλων ..... (παιδεύομαι, ευκτική) καὶ πρὸς λιμὸν καὶ δίψαν ἀντέχειν.
- β) Χρὴ ὑμᾶς ..... (πορεύομαι, ἀπαρέμφατο) σταθμοὺς τρεῖς.
- γ) Καὶ αὐτοὶ εἶπον ..... (ἀναγκάζομαι, ἀπαρέμφατο) φίλους ποιεῖσθαι οὓς οὐ βούλονται.
- δ) Οὗτος τοῦτ' ἐπυθάνετο ὅπως ἂν κάλλιστα ..... (πορεύομαι, ευκτική).
- ε) Εἰ δ' αὖ ἐθέλεις εἰς πλούτους ἀποβλέψαι καὶ τρυφᾶς τὴν τε ἄλλην ἀβρότητα τὴν Περσῶν, ... (αἰσχύνομαι, ευκτική) ἂν ἐπὶ σεαυτῶ. στ) ..... (Ὀργίζομαι, προστακτική) μὲν τοῖς ἐχθροῖς ὑμῶν, ἀναμνήσθητε δὲ καὶ τῶν ἄλλων κακῶν ἃ πεπόνθατε ὑπ' αὐτῶν.

7) Να μεταφέρετε όλους τους κλιτούς όρους των πιο κάτω προτάσεων στον αντίθετο αριθμό.

- α) Τινὲς ἀπέθνησκον ὑπὸ τοῦ λιμοῦ.

- β) Τίς ἀγορεύειν βούλεται;
 γ) Ἐστὶ δέ τις, ὦ φίλε Ἀθηναῖε, παρὰ σοι δεινότατος τὸ δίκαιον λέγειν.
 δ) Ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ ἀγὼν γίγνεται.
 ε) Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐμὴ πατρίς. στ) Οὗτος ἡμέτερος ξένος ἐστί.

Λειτουργία εγκλίσεων

1) Να διαβάσετε τις πιο κάτω προτάσεις που περιέχουν τύπους υποτακτικής και να γράψετε δίπλα τι εκφράζει κάθε φορά η ἐγκλίση αυτή (βλ. Σ.Α.Ε. σ. 80, § 86).

- α) Ὅν ἡ τύχη καὶ τὸ δαιμόνιον (= ο θεός) φίλον μὲν ἀλυσιτελῆ, συμφέροντα δ' ἐχθρὸν ἐμφανίζει, τοῦτον ἡμεῖς φοβώμεθα; .....
 β) Κολάζουσι δὲ καὶ ὄν ἂν εὐρίσκωσι ἀδίκως ἐγκαλοῦντα (= να κατηγορεῖ).
 .....

Απαρέμφατο

1) Να συμπληρώσετε τα κενά στον πιο κάτω πίνακα με τα απαρέμφατα του κειμένου. Στη σκιασμένη στήλη θα σχηματιστεί η λέξη που λείπει από τη φράση του κειμένου «δεῖ καὶ τοὺς παιδείας ὀρεγομένους νεανίας μηδενὸς ..... ἔχειν»:

α.										
β.	Α	Π	Α	Ρ	Ε	Μ	Φ	Α	Τ	Ο
γ.										
δ.										
ε.										
στ.										
ζ.										

2) Να αναγνωρίσετε συντακτικώς τα απαρέμφατα (ειδικό/ τελικό, αντικείμενο/ υποκείμενο/...) και να εντοπίσετε τα υποκείμενά τους, δηλώνοντας αν έχουμε ταυτοπροσωπία ή ετεροπροσωπία:

- α) Ὁ κατήγορός φησιν (= ισχυρίζεται) οὐ λαμβάνειν με δικαίως τὸ ἀργύριον.
 β) Βούλομαί σε φαγεῖν τὸν ἄρτον.
 γ) Δεῖ τοὺς νέους φέρειν τοὺς τοῦ βίου πόνους.

δ) Οί Μακεδόνες ἤλπιζον Ἀλέξανδρον κύριον τῆς Ἀσίας γενήσεσθαι.

ε) Οὗτος ἐπίστευε γινώσκειν τὰ βέλτιστα.

στ) Ἔδοξε τοῖς Ἀθηναίοις ναυμαχεῖν ἐν Σαλαμῖνι.

ζ) Λέγεται Λυσίαν κατήγορον γενέσθαι.

3) Να σημειώσετε δίπλα από τις προτάσεις που ακολουθούν «Τ» εκεί όπου έχουμε ταυτοπροσωπία και «Ε» εκεί όπου έχουμε ετεροπροσωπία.

α) Οὗτοι νομίζουσιν ἀγαθοὶ εἶναι. ....

β) Δεῖ τοὺς νεανίας μηδενὸς ἀπειρῶς ἔχειν. ....

γ) Οἱ σοφισταὶ βούλονται διδάσκειν τὰ παιδιά. ....

Κατηγορούμενο του αντικειμένου

1) Να υπογραμμίσετε τα κατηγορούμενα στις πιο κάτω προτάσεις και να ξεχωρίσετε, αν το κατηγορούμενο κάθε φορά προσδιορίζει το υποκείμενο ή το αντικείμενο:

α) Σὺ δίκαιος φαίνει. ....

β) Ἐκρινον αὐτὸν φιλομαθέστατον. ....

γ) Οἱ ἀγαθοὶ νομίζονται εὐδαίμονες. ....

δ) Διεφύλαττε τὴν ψυχὴν ἀγαθήν. ....

Δίπτωτα μεταβατικά ρήματα

1) Στις πιο κάτω προτάσεις, αφού υπογραμμίσετε τα αντικείμενα, να αναγνωρίσετε το ἀμεσο αντικείμενο και το ἐμμεσο αντικείμενο.

α) Διδάσκουσι τοὺς παῖδας σωφροσύνην.

β) Οὗτοι ἐκώλυον τοὺς Λακεδαιμονίους τοῦ ἀγῶνος.

γ) Λέγομεν μύθους τοῖς παισὶ.

δ) Παρεχωρήσατε τῆς ἐλευθερίας Φιλίππῳ.

ε) Ὁ πάππος ἐνέδυσσε τὸν Κῦρον ἱμάτιον. στ) Οὗτοι

ἐκώλυον τοὺς Λακεδαιμονίους τοῦ ἀγῶνος. ζ)

Ἔδωκε τὰ γράμματα τοῖς φίλοις.

η) Ἡ μάθησις φέρει ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις.

Φωνηεντόληκτα και συμφωνόληκτα ουσιαστικά Γ' κλίσης

1) Να συμπληρώσετε κάθετα τους πιο κάτω πίνακες.

Φωνηεντόληκτα καταληκτικά μονόθεμα σε - ως (γεν. -ως)	Φωνηεντόληκτα καταληκτικά μονόθεμα σε -ως, (γεν. -υος) και σε -ευς (γεν. -εως)		
τοῦ ἥρωος	τοῦ ἰχθύος		τοῦ βασιλέως
		τῆ δρυΐ	
	τὸν ἰχθύν		τὸν βασιλέα
ᾧ ἥρωος		ᾧ δρυῖ	
οἱ ἥρωες			

	τῶν ἰχθύων		
		ταῖς δροσί(ν)	
			τοὺς βασιλέας

Φωνηεντόληκτα καταληκτικά διπλόθεμα αρσενικά και θηλυκά σε -ις (γεν. -εως), αρσενικά σε -υς (γεν. -εως) και ουδέτερα σε -υ (γεν. -εως)

	ὁ πέλεκυς	
τῆς πίστεως		
		τὸ ἄστυ
αἱ πίστεις		
	τῶν πελέκεων	
		τοῖς ἄστεσι(ν)

2) Να τοποθετήσετε τις λέξεις της δεύτερης στήλης στην ορθή πτώση και αριθμό, ώστε να συμφωνούν με την αντίστοιχη λέξη της πρώτης στήλης, σύμφωνα με το παράδειγμα.

Στήλη Α'	Στήλη Β'	
τοῦ ἐλευθέρου	ἄνηρ	τοῦ ἐλευθέρου ἀνδρὸς
τῶν κακῶν	γείτων	

αἱ καλάι	ἐλπῖς	
τῆς νομίμου	κτῆσις	
ταῖς ἑλληνικαῖς	πόλις	
τοῖς ἀγρούπνοις	φύλαξ	
ὡ δυνατὲ	λέων	

Επίθετα Γ' κλίσης

1) Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο του επιθέτου στην παρένθεση.

- α) Οἶνον ..... (ήδύς) Ὀδυσσεὺς ἐν ἄσκῳ ἐφόρει.
β) Ἡ τῶν Ἀτρειδῶν ἔρις ..... (ὀξύς) ἦν.
γ) Βάδιζε τὴν ..... (εὐθύς) ὁδόν.
δ) Πᾶσα εὐδαιμονία τέλος ..... (ταχύς) ἔχει.
ε) Πῶς οὐ χρή τούτους ..... (ὄ, ἢ σώφρων, τὸ σώφρον) νομίζεσθαι;
στ) Τοῦτο ἐδόκει αὐτοῖς ..... (ἀσφαλῆς) καταφύγιον εἶναι.
ζ) Οὐ γὰρ ἂν οὕτως ..... (ἀσεβῆς) τοὺς λόγους διεξῆλθε καθ' ἡμῶν.
η) Ἡ γλῶσσα λανθάνουσα τὰ ..... (ἀληθῆς) λέγει.
θ) Φύλαττε τὸ μὲν σῶμα ..... (ύγιής), τὴν δὲ ψυχὴν ..... (εὐσεβῆς).
ι) Οἱ Ἡρακλέους παῖδες ἐξηλαύνοντο ὑπὸ ..... (πᾶς) τῶν Ἑλλήνων.

2) Να μελετήσετε τις καταλήξεις των μαυρισμένων επιθέτων στις πιο κάτω προτάσεις και να τα αναγνωρίσετε γραμματικῶς (γένος, αριθμός, πτώση), λαμβάνοντας υπόψη και το ουσιαστικό που προσδιορίζουν:

- α) Οὐκ οὖν δεινόν (ἐστι), ὦ ἄνδρες δικασταί, τούτους οὕτως εὐτυχεῖς εἶναι;
.....
β) Οὐ γὰρ οὕτως ἄφρων οὐδ' ἀτυχῆς εἰμ' ἐγώ. ....
γ) Ὡς δὲ ἀληθεῖ λόγῳ (= στην πραγματικότητα), ἄνοια καὶ ἀκρισία περὶ τῶν φίλων ἐπέτριψεν (= κατέστρεψε) αὐτόν. ....
δ) Ἀλλὰ καὶ τῆς γυναικὸς ἀποκρύψας τὸν **συνήθη** κόσμον (= κοσμήματα) ἐπεδείκνυε (ενν. αὐτήν) σὺν εὐτελείᾳ κεκοσμημένην. ....
ε) **Εὐτυχῆ** μὲν τὴν στρατηγίαν αὐτῷ οὐκ ἂν λέγοιμι γενέσθαι. ....
στ) Εἶδε καὶ τὸ ἔμπροσθεν τοῦ βουλευτηρίου **πλήρης** τῶν φρουρῶν. ....
ζ) Οἱ δὲ αὖ, μαρτυρήσαντες τὰ **ψευδῆ** ἀδίκως ἀνθρώπους ἀπώλεσαν. (σύστοιχο αντικείμενο). ....

3) Να σχηματίσετε ονοματικές φράσεις, βάζοντας τα τριτόκλιτα συμφωνόληκτα επίθετα της Α' στήλης στον σωστό τύπο, κατά το παράδειγμα:

A'	B'
π.χ. ἐνδεής (φτωχός)	=> ἐνδεεῖς πολῖται
ύγιής	τῶν ..... σωμάτων
αὐτάρκης	τὸ ..... παιδίον
ἐλεήμων	τοῖς ..... ἄρχουσι

ἄφρων	τοὺς ..... ῥήτορας
ἄρρηγ	οἱ ..... παῖδες
ἄκων	τοῖς ..... λόγοις
πᾶς	τῶν ..... ἀνθρώπων

Δευτερεύουσες ειδικές προτάσεις

1) Να υπογραμμίσετε τις ειδικές προτάσεις και να σημειώσετε στον πίνακα που ακολουθεί:

- τους συνδέσμους, με τους οποίους εισάγονται και να δικαιολογήσετε τη χρήση τους,
- το ῥήμα εξάρτησης της κύριας πρότασης,
- την ἔγκλιση εκφοράς,
- τον συντακτικό ρόλο της ειδικής πρότασης.

α) Οἶδα μὲν ὅτι πάντες εἰώθασι πλείω χάριν ἔχειν τοῖς ἐπαινοῦσι ἢ τοῖς συμβουλεύουσι.

β) Δῆλόν ἐστι ὅτι νῦν οὐ περὶ δόξης πολεμοῦσιν.

γ) Βούλομαι τοῦτο ἐπιδειξαι, ὅτι οὐτοὶ εἰσιν ἀδικώτατοι περὶ ἀνθρώπους.

δ) Προεῖπε δὲ καὶ τοῦτο τοῖς στρατιώταις, ὡς εὐθύς ἠγήσοιτο τὴν συντομωτάτην ἐπὶ τὰ κράτιστα τῆς χώρας⁷.

Ῥήμα εξάρτησης	Σύνδεσμος	Ἐγκλιση εκφοράς	Συντακτικός ρόλος
α)			
β)			
γ)			
δ)			

Ομοιόπτωτοι προσδιορισμοί

1) Να αναγνωρίσετε τους ομοιόπτωτους προσδιορισμούς στις πιο κάτω προτάσεις.

α) Ἐνταῦθα ἄριστοι πολῖται οἰκοῦσιν.

β) Ἐπορεύοντο ταχεῖ τῷ βήματι.

γ) Μετὰ μεγίστων κινδύνων ἀγωνιζόμεθα.

δ) Περικλῆς τούτων ἐγένετο μαθητής, Ἀναξαγόρου καὶ Δάμωνος.

⁷ Μετάφραση: Ἄφησε ἐπίσης να διαδοθεῖ στους στρατιώτες και τούτο, ὅτι δηλαδή αμέσως θα τους οδηγούσε ἀπὸ τον πιο σύντομο δρόμο στα πιο εὐφορα μέρη της χώρας.

ε) Οἱ Ἀθηναῖοι πολλῶν ἀγαθῶν αἵτιοι ἐγένοντο. στ) Οἱ ἐχθροὶ κατέκαυσαν τὰς ναῦς ἐρήμους.

ζ) Ἀγαμέμνων ὁ βασιλεὺς ποιμὴν λαῶν καλεῖται.

η) Μόνοι οἱ θεοὶ ἄνευ λύπης διάγουσιν.

θ) Ὅμηρος ὁ ποιητὴς διδάσκαλος τῶν Ἑλλήνων ἦν.

Β': ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ

Ενότητα 1: Η πίστη στους όρκους

Ο Ξενοφών με τον λόγο του ενθαρρύνει τους στρατιώτες, για να αντιμετωπίσουν τους Πέρσες, στην προσπάθειά τους να επιστρέψουν ασφαλείς στην Ελλάδα. Εκφράζει και τη βεβαιότητά του για τη βοήθεια των θεών στην προσπάθειά τους αυτή.

[...] (Ξενοφῶν) ἤρχετο πάλιν ᾧδε. Ἐτύγχανον λέγων ὅτι πολλαὶ καὶ καλαὶ ἐλπίδες ἡμῖν εἶεν σωτηρίας. πρῶτον μὲν γὰρ ἡμεῖς μὲν ἐμπεδοῦμεν τοὺς τῶν θεῶν ὄρκους, οἱ δὲ πολέμιοι ἐπιωρκήκασί τε καὶ τὰς σπονδὰς παρὰ τοὺς ὄρκους λελύκασιν. οὕτω δ' ἐχόντων εἰκὸς τοῖς μὲν πολεμίοις ἐναντίους εἶναι τοὺς θεούς, ἡμῖν δὲ συμμάχους, οἵπερ ἱκανοὶ εἰσι καὶ τοὺς μεγάλους ταχὺ μικροὺς ποιεῖν καὶ τοὺς μικροὺς κἂν ἐν δεινοῖς ᾧσι σῶζειν εὐπετῶς, ὅταν βούλωνται.

Ξενοφώντος Κύρου Ανάβασις 3.2.9 – 10

Λεξιλόγιο

ἄρχω και **ἄρχομαι** = (εδώ) αρχίζω

ἐμπεδώ-ῶ = (εδώ) τηρώ

πολέμιος, ὁ = ο εχθρός

ἐπιορκέω-ῶ = γίνομαι επίορκος, παραβαίνω τους όρκους

σπονδαί, αἱ = επίσημη συνθήκη ή ανακωχή (διότι οι επίσημες προσφορές ποτού γίνονταν με την επίτευξη των συνθηκών)

ὅσπερ-ἤπερ-ὅπερ (αναφ. αντ.) = αυτός ακριβώς που, (εδώ) = ο οποίος

εἰκὸς ἐστι = εἶναι φυσικό/λογικό/πιθανό **κἂν** = καὶ ἂν

εὐπετῶς = εύκολα

Να συνεργαστείτε με τον/τη διπλανό/ή σας και να αποδώσετε το κείμενο στα Νέα Ελληνικά, αξιοποιώντας τις νοηματικές ενότητες, όπως σας δίνονται πιο κάτω. Στο πλάι δίνονται κάποιες πληροφορίες, τις οποίες είναι καλό να προσέξετε.

(Ξενοφῶν) ἤρχετο πάλιν ὧδε.

α-πρότ

Ἐτύγχανον λέγων

α-πρότ, μτχ φρ(κατ)

ὅτι πολλαὶ
καὶ
καλαὶ ἐλπίδες ἡμῖν εἶεν σωτηρίας.

ὅτι(ειδ)-πρότ

πρῶτον μὲν γὰρ ἡμεῖς μὲν ἐμπεδοῦμεν τοὺς τῶν θεῶν ὄρκους

α-πρότ

οἱ δὲ πολέμοι ἐπιωρκήκασί τε

α-πρότ

καὶ

τάς σπονδάς παρὰ τοὺς ὄρκους λελύκασιν.

α-πρότ

οὕτω δ' ἐχόντων

μτχ φρ (επιρ)

εἰκὸς τοῖς μὲν πολεμίοις ἐναντίους εἶναι τοὺς θεοὺς,
ἡμῖν δὲ συμμάχους,

α-πρότ

οἵπερ ἱκανοὶ εἶσι
καὶ τοὺς μεγάλους ταχὺ μικροὺς ποιεῖν
καὶ τοὺς μικροὺς
κἂν ἐν δεινοῖς ᾧσι

οἵπερ(αναφ)-πρότ

κἂν(εναντ)-πρότ

σώζειν εὐπετῶς,

ὅταν βούλωνται.

ὅταν(χρον)-πρότ

Κατανόηση κειμένου

- 1) Ποιον συλλογισμό του παραθέτει ο Ξενοφών, για να πείσει τους στρατιώτες ότι θα σωθούν; Να τον σχολιάσετε.
- 2) Να αναπτύξετε σε μια παράγραφο τη διαχρονική σημασία της τήρησης των όρκων για τους Έλληνες, όπως φαίνεται μέσα από την Αρχαία Ελληνική Λογοτεχνία, αλλά και τη δημοτική ποίηση (π.χ. Ευριπίδη, *Ιφιγένεια ή εν Ταύροις* [μτφρ. Θ. Σταύρου, στίχοι 792 -842], δημοτικό τραγούδι, *Του νεκρού αδελφού*, στίχοι 15 -17).

Ενότητα 2: Η συνθήκη ειρήνης

Η **Ανταλκίδειος Ειρήνη** (ή Βασίλειος Ειρήνη ή Ειρήνη του Βασιλέως) σηματοδότησε το τέλος του Κορινθιακού Πολέμου (395-387 π.Χ.) και έδειξε τον βαθμό της περσικής παρέμβασης στις ελληνικές υποθέσεις. Ο Σπαρτιάτης Ανταλκίδας συνεργάστηκε με τον Πέρση βασιλιά Αρταξέρξη, ο οποίος πρότεινε σχέδιο ειρήνης που προνοούσε παράδοση της Κύπρου και ελληνικών πόλεων της Μ. Ασίας στους Πέρσες, καθώς και αυτονομία των ελληνικών πόλεων πλην ορισμένων που θα παρέμεναν υπό αθηναϊκή κυριαρχία. Ο Πέρσης βασιλιάς δήλωνε ότι ο ίδιος κι εκείνοι που δέχονταν την ειρήνη αυτή, θα πολεμούσαν όσους αρνούνταν να την δεχθούν.

Ἀκούοντες οὖν ταῦτα οἱ ἀπὸ τῶν πόλεων πρέσβεις ἀπήγγελλον ἐπὶ τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι πόλεις. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἅπαντες ὤμνυσαν ἐμπεδώσειν ταῦτα, οἱ δὲ Θηβαῖοι ἠξίουν ὑπὲρ πάντων Βοιωτῶν ὀμνύναι. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος οὐκ ἔφη **δέξασθαι** τοὺς ὅρκους, ἐὰν μὴ ὀμνύωσιν, ὥσπερ τὰ βασιλέως γράμματα ἔλεγεν, αὐτονόμους **εἶναι** καὶ μικρὰν καὶ μεγάλην πόλιν. Οἱ δὲ τῶν Θηβαίων πρέσβεις ἔλεγον ὅτι οὐκ ἐπεσταλμένα σφίσι ταῦτ' εἶη. Ἴτε νῦν, ἔφη ὁ Ἀγησίλαος, καὶ ἐρωτᾶτε· ἀπαγγέλλετε δ' αὐτοῖς καὶ ταῦτα, ὅτι εἰ μὴ ποιήσουσι ταῦτα, ἔκσπονδοι ἔσονται. Οἱ μὲν δὴ ὥχοντο.

Ξενοφώντος *Ἑλληνικά* 5.1.32

Λεξιλόγιο

ἀπαγγέλλω (< ἀπό + ἀγγέλλω) = (για απεσταλμένο/αγγελιοφόρο) ανακοινώνω, αναφέρω, γνωστοποιώ

ὀμνυμι = ορκίζομαι, ὤμνυν (Παρατ.), ὀμνύναι, απρφ. Ενεστ. του ὀμνυμι ὀμνυμι + απρφ. Μέλλοντα= ορκίζομαι ότι θα... **ἐμπεδώω-ῶ** = (εδώ) τηρώ

ἀξιόω-ῶ = έχω την αξίωση, αξιώνω, απαιτώ

ὑπὲρ... Βοιωτῶν = (εμπρόθ. προσδ. της αντιπροσώπευσης) εκ μέρους...

ἔφη (Παρατ.) < **φημί** = λέω, ισχυρίζομαι **σφίσι**

(γ' πληθ. προσωπ. αντων.) = σε αυτούς

ἐπιστέλλω = (εδώ) διατάζω, οὐκ ἐπεσταλμένα εἶη σφίσι ταῦτα: δεν τους είχαν δοθεί τέτοιες διαταγές

ἴτε (προστακτική < **εἶμι** = πηγαίνω ή έρχομαι) = πηγαίνετε

ἔκσπονδος (ἐκ + σπονδαί) = που έχει αποκλειστεί από τις σπονδές/τη συνθήκη
ειρήνης οἶχομαι = φεύγω

Να συνεργαστείτε με τον/τη διπλανό/ή σας και να αποδώσετε το κείμενο στα Νέα Ελληνικά, αξιοποιώντας τις νοηματικές ενότητες, όπως σας δίνονται πιο κάτω. Στο πλάι δίνονται κάποιες πληροφορίες, τις οποίες είναι καλό να προσέξετε.

Ἀκούοντες οὖν ταῦτα	μτχ φρ(επιρ)
οἱ ἀπὸ τῶν πόλεων πρέσβεις ἀπήγγελλον ἐπὶ τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι πόλεις.	α-πρότ
Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἅπαντες ὤμνυσαν ἐμπεδώσειν ταῦτα,	α-πρότ
οἱ δὲ Θηβαῖοι ἠξίουν ὑπὲρ πάντων Βοιωτῶν ὀμνύναι.	α-πρότ
Ὁ δὲ Ἀγησίλαος οὐκ ἔφη δέξασθαι τοὺς ὄρκους,	α-πρότ
ἐὰν μὴ ὀμνύωσιν,	ἐὰν(υποθ)-πρότ
ὥσπερ τὰ βασιλέως γράμματα ἔλεγεν, αὐτονόμους εἶναι καὶ μικρὰν καὶ μεγάλην πόλιν.	ὥσπερ(αναφ)-πρότ
Οἱ δὲ τῶν Θηβαίων πρέσβεις ἔλεγον	α-πρότ
ὅτι οὐκ ἐπεσταλμένα σφίσι ταῦτ' εἶη.	ὅτι(ειδ)-πρότ
Ἴτε νῦν,	α-πρότ
ἔφη ὁ Ἀγησίλαος,	α-πρότ
καὶ ἔρωτᾶτε·	α-πρότ
ἀπαγγέλλετε δ' αὐτοῖς καὶ ταῦτα,	α-πρότ
ὅτι	ὅτι(ειδ)-πρότ
εἰ μὴ ποιήσουσι ταῦτα,	εἰ(υποθ)-πρότ
ἔκσπονδοι ἔσονται.	

Κατανόηση κειμένου

1) Τι ανησύχησε τον Αγησίλαο σχετικά με την αξίωση των Θηβαίων να ορκιστούν εκ μέρους όλων των Βοιωτών; Τι έκανε γι' αυτό το θέμα;

2) Μικρή ερευνητική εργασία:

Να βρείτε περαιτέρω πληροφορίες για τον Κορινθιακό Πόλεμο και την Ανταλκίδειο Ειρήνη και να τις παρουσιάσετε στους/στις συμμαθητές/τριές σας.

Ενότητα 3: Η αγωγή των Σπαρτιατών

Στο πιο κάτω απόσπασμα ο Ξενοφώντας προβαίνει σε μία σύγκριση ανάμεσα στο εκπαιδευτικό σύστημα των αρχαίων Ελλήνων και σε εκείνο των Σπαρτιατών, σύμφωνα με τους νόμους του Λυκούργου.

Ἐγὼ μέντοι, ἐπεὶ καὶ περὶ γενέσεως ἐξήγημαι, βούλομαι καὶ τὴν παιδείαν ἐκατέρων σαφηνίσαι. τῶν μὲν τοίνυν ἄλλων Ἑλλήνων οἱ φάσκοντες κάλλιστα τοὺς υἱεῖς παιδεύειν, ἐπειδὴν τάχιστα αὐτοῖς οἱ παῖδες τὰ λεγόμενα ξυνιῶσιν, εὐθὺς μὲν ἐπ' αὐτοῖς παιδαγωγούς θεράποντας ἐφιστᾶσιν, εὐθὺς δὲ πέμπουσιν εἰς διδασκάλων μαθησομένους καὶ γράμματα καὶ μουσικὴν καὶ τὰ ἐν παλαίστρᾳ. πρὸς δὲ τούτοις τῶν παίδων πόδας μὲν ὑποδήμασιν ἀπαλύνουσι, σώματα δὲ ἱματίων μεταβολαῖς διαθρύπτουσι.[...] ὁ δὲ Λυκοῦργος, ἀντὶ μὲν τοῦ ἰδία ἕκαστον παιδαγωγούς δούλους ἐφιστάναι, ἄνδρα ἐπέστησε κρατεῖν αὐτῶν [...], ὃς δὴ καὶ παιδονόμος καλεῖται, τοῦτον δὲ κύριον ἐποίησε καὶ ἀθροίζειν τοὺς παῖδας καὶ ἐπισκοποῦντα, εἴ τις ῥαδιουργοίη, ἰσχυρῶς κολάζειν. ἔδωκε δ' αὐτῷ καὶ τῶν ἡβόντων μαστιγοφόρους, ὅπως τιμωροῖεν ὁπότε δέοι, ὥστε πολλὴν μὲν αἰδῶ, πολλὴν δὲ πειθῶ ἐκεῖ συμπαρεῖναι.

Ξενοφώντας Λακεδαιμονίων Πολιτεία 2.1 – 2

Λεξιλόγιο

φάσκοντες, οί < **φάσκω** και **φημί**= λέω, βεβαιώνω, ισχυρίζομαι
υίός, ό (του υίου, κατά τη Β' κλίση και του υίέος, οί υιείς κατά την Γ' κλίση, ανώμαλο ουσιαστικό, Γ.Α.Ε. σ. 90, § 149)
ξυνιῶσιν αντί για **συνιῶσιν** (αττικός τύπος του **συνήμι**)= αντιλαμβάνομαι, καταλαβαίνω
θεράπων -οντος= υπηρέτης, δούλος
ἐφιστᾶσιν < **ἐφίστημι**= τοποθετώ, διορίζω
ἀπαλύνω= μαλακώνω
μεταβολή, ή= αλλαγή
διαθρύπτω= μαλθακώνω, κάνω κάποιον να αισθάνεται όμορφα ό
ἐπισκοπῶν -οῦντος, μετοχή του **ἐπισκοπέω** -ῶ= παρατηρώ, εξετάζω
κολάζω= τιμωρώ
ήβῶντες, οί = οι νέοι
μαστιγοφόρος, ό = αυτός που κρατά (φέρει) μαστίγιο
κολάζω= τιμωρώ
αίδως -οῦς, ή = η ντροπή (Γ' κλίση, Γ.Α.Ε. σ. 83)
συμπαρεῖναι < **σμπάρειμι**= παρευρίσκομαι, συνυπάρχω

Να συνεργαστείτε με τον/τη διπλανό/ή σας και να αποδώσετε το κείμενο στα Νέα Ελληνικά, αξιοποιώντας τις νοηματικές ενότητες, όπως σας δίνονται πιο κάτω. Στο πλάι δίνονται κάποιες πληροφορίες, τις οποίες είναι καλό να προσέξετε.

Ἐγὼ μέντοι,

ἐπεὶ καὶ περὶ γενέσεως ἐξήγημαι,

ἐπεὶ(αιτ)-πρότ

βούλομαι καὶ τὴν παιδείαν ἑκατέρων σαφηνίσαι.

α-πρότ

τῶν μὲν τοίνυν ἄλλων Ἑλλήνων
οἱ φάσκοντες κάλλιστα τοὺς νείεις παιδεύειν,
ἐπειδὴν τάχιστα αὐτοῖς οἱ παῖδες τὰ λεγόμενα ξυνιώσιν,

μτχ φρ(επιθ)
ἐπειδὴν(χρον)-πρότ

εὐθύς μὲν ἐπ' αὐτοῖς παιδαγωγούς θεράποντας ἐφιστάσιν,

α-πρότ

εὐθύς δὲ πέμπουσιν εἰς διδασκάλων
μαθησομένους καὶ γράμματα

α-πρότ
μτχ φρ(επιρ)

καὶ μουσικὴν

καὶ τὰ ἐν παλαιστρα

ὁὶ δὲ τούτοις τῶν παιδῶν πόδας μὲν ὑποδήμασιν ἀπαλύνουσι,
σώματα δὲ ἱματίων μεταβολαῖς διαθρύπτουσι.

α-πρότ

α-πρότ

[...]

ὁ δὲ Λυκοῦργος,

ἀντὶ μὲν τοῦ ἰδία ἕκαστον παιδαγωγούς δούλους ἐφιστάναι,

ἄνδρα ἐπέστησε κρατεῖν αὐτῶν [...],

ὃς δὴ καὶ παιδονόμος καλεῖται,

α-πρότ
ὃς(αναφ)-πρότ

τοῦτον δὲ κύριον ἐποίησε

καὶ ἀθροίζειν τοὺς παῖδας

καὶ

α-πρότ

ἐπισκοποῦντα,

εἴ τις ῥαδιουργοίη,

μτχ φρ(επιρ)
εἴ(υποθ)-πρότ

ἰσχυρῶς κολάζειν.

ἔδωκε δ' αὐτῶ καὶ τῶν ἡβώντων μαστιγοφόρους,

α-πρότ

ὅπως τιμωροῖεν

ὅπως(τελ)-πρότ

ὅποτε δέοι,

ὅποτε(χρον)-πρότ

ὥστε πολλὴν μὲν αἰδῶ,

ὥστε(συμπ)-πρότ

πολλὴν δὲ πειθῶ ἐκεῖ συμπαρεῖναι.

Κατανόηση περιεχομένου

- 1) Να αναφέρετε βασικές διαφορές που εντοπίζετε ανάμεσα στο εκπαιδευτικό σύστημα της αρχαίας Σπάρτης και σε εκείνο άλλων ελληνικών πόλεων.
- 2) Ποια ήταν η ηθικοπαιδευτική σημασία της τιμωρίας στο εκπαιδευτικό σύστημα της αρχαίας Σπάρτης;

Εργασία ελεύθερης ανάπτυξης:

Να μελετήσετε και να συγκρίνετε το εκπαιδευτικό σύστημα της αρχαίας Αθήνας και της αρχαίας Σπάρτης και να καταγράψετε ομοιότητες και διαφορές. Πληροφορίες μπορείτε να αντλήσετε από το έργο του Αριστοτέλη **Πολιτικά** (1337a30 - 1340b19) για το αθηναϊκό εκπαιδευτικό σύστημα και από το έργο του Ξενοφώντα **Λακεδαιμονίων Πολιτεία** (2.1 – 2.5) στην ιστοσελίδα της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα (Σώματα Κειμένων).

Γ': ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ἀγάλλομαι	ευφραίνομαι,
αἰδῶς –οῦς, ἡ	χαίρομαι ντροπή
ἀναπνοή, ἡ	ανάπαυλα
ἀξιόω-ῶ	έχω την αξίωση, αξιώνω, απαιτώ
ἀπαγγέλλω	(για απεσταλμένο/αγγελιοφόρο)
	ανακοινώνω, αναφέρω,
ἀπαλύνω	γνωστοποιώ μαλακώνω
ἀπαυδῶ	κουράζομαι
ἄπειρος, ὁ	αυτός που δεν έχει εμπειρία ή γνώση για
	κάτι
ἀπείρως ἔχω τινός	δεν έχω δοκιμάσει κάτι, αφήνω κάτι
	αδοκίμαστο
ἀπολείπω	εγκαταλείπω
ἄρτυμα, τὸ	καρύκευμα, ὅ,τι προξενεί ευχαρίστηση
ἄρχω	αρχίζω
ἄχθομαι	είμαι στενοχωρημένος
βαπτίζω	βυθίζω
γεννάω-ῶ	(λέγεται για τον πατέρα)
	γεννώ, δημιουργώ ο
γεραίτερος, ὁ	γεροντότερος
δεῑ	πρέπει
διαθρύπτω	μαλθακώνω, κάνω κάποιον
	να αισθάνεται όμορφα πρέπει
δοτέον (ρημ. επίθετο)	να δίνουμε αν
εῑ	πηγαίνω ή έρχομαι είναι
εἶμι	φυσικό, λογικό, πιθανό
εἰκός ἐστι	ξεφεύγω, αφήνω στη μέση
ἐκπίπτω	που έχει αποκλειστεί από τις σπονδές, τη
ἔκσπονδος, ὁ	συνθήκη ειρήνης
	μένω πιστός, παραμένω σταθερός
ἐμμένω	τηρώ
ἐμπεδῶ-ῶ	έχω στον νου μου (θυμός = ψυχή)
ἐνθυμοῦμαι	γίνομαι επίορκος, παραβαίνω τους
ἐπιορκέω-ῶ	όρκους
	παρατηρώ, εξετάζω
ἐπισκοπέω-ῶ	διατάζω καλός καιρός,
ἐπιστέλλω	καλοκαιρία
εὐδία, ἡ	υπάκουα εύκολα
εὐηνίως	τοποθετώ,
εὐπετῶς	διορίζω υπηρέτης,
	δούλος
ἐφίστημι θεράπων –οντος, ὁ	ευχάριστος
ἡδύς, ἡδεῖα, ἡδὺ ἡβῶντες	οι νέοι

κακοπάθεια	δυστυχία
κἄν	και αν
κοινωνός, ὁ	σύντροφος
κολάζω	τιμωρώ
μάλιστα πάντων	περισσότερο απ' όλους
μαστιγοφόρος	αυτός που φέρει μαστίγιο
, ὁ μεταβολή,	αλλαγή δούλος
ἢ οἰκέτης, ὁ	φεύγω ορκίζομαι
οἴχομαι	βλέπω επιθυμώ
ὄμνυμι ὄραω-	(σφοδρά) από
ῶ ὀρέγομαι	παντού βοηθός
πανταχόθεν	εχθρός σοφός
παραστάτις, ὁ	βιάζομαι
πολέμιος, ὁ	επίσημη συνθήκη ή
σοφιστής, ὁ	ανακωχή συμβοηθός
σπεύδω	μετρημένος
σπονδαί, αἱ	παρευρίσκομαι, συνυπάρχω
συλλήπτρια,	(+ δοτ.) συναναστρέφομαι
ἢ σύμμετρος,	με λίγα λόγια
ὁ συμπάρειμι	αντιλαμβάνομαι, καταλαβαίνω
σύνειμι	(γ' πληθ. προσωπ. αντ.) σε
συνελόντι εἰπεῖν	αυτούς λέω, βεβαιώνω,
συνίημι	ισχυρίζομαι λέω, ισχυρίζομαι
σφίσι φάσκω	χρησιμοποιώ
φημί	
χράομαι-ῶμαι	

Δ': ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΟΔΕΥΟΥΝ ΤΗΝ ΚΑΤΑ ΚΩΛΑ ΓΡΑΦΗ

α-πρωτ κύρια πρόταση

ἐπει(αιτ)-πρωτ αιτιολογική πρόταση εισαγόμενη με τον *ἐπει*
ἐπειδάν(χρον)-πρωτ χρονική πρόταση εισαγόμενη με τον *ἐπειδάν*
ὅταν(χρον)-πρωτ χρονική πρόταση εισαγόμενη με τον *ὅταν* **ὀπότε(χρον)-πρωτ** χρονική πρόταση εισαγόμενη με τον *ὀπότε* **ὀπως(τελ)-πρωτ** τελική πρόταση εισαγόμενη με τον *ὀπως* **ὄστε(συμπ)-πρωτ** συμπερασματική εισαγόμενη με τον *ὄστε* **κάν(εναντ)-πρωτ** εναντιωματική πρόταση εισαγόμενη με τον *κάν* **ὀς(αναφ)-πρωτ** αναφορική πρόταση εισαγόμενη με τον *ὀς* **ὀίς(αναφ)-πρωτ** αναφορική πρόταση εισαγόμενη με τον *ὀίς* **ὀίπερ(αναφ)-πρωτ** αναφορική πρόταση εισαγόμενη με τον *ὀίπερ* **ὄς(αναφ)-πρωτ** αναφορική πρόταση εισαγόμενη με τον *ὄς* **ὄσπερ(αναφ)-πρωτ** αναφορική πρόταση εισαγόμενη με τον *ὄσπερ* **ὀτι(ειδ)-πρωτ** ειδική πρόταση εισαγόμενη με τον *ὀτι* **ἐάν(υποθ)-πρωτ** υποθετική πρόταση εισαγόμενη με τον *ἐάν* **εἰ(υποθ)-πρωτ** υποθετική πρόταση εισαγόμενη με τον *εἰ* **μτχ φρ(επιθ)** μετοχική φράση (η μετοχή είναι επιθετική) **μτχ φρ(κατηγ)** μετοχική φράση (η μετοχή είναι κατηγορηματική) **μτχ φρ(επιρ)** μετοχική φράση (η μετοχή είναι επιρρηματική) Η επιρρηματική μετοχή μπορεί να είναι: χρονική, αιτιολογική, τελική, υποθετική, εναντιωματική ή τροπική.

Σημείωση: Στην κατά κώλα γραφή υπογραμμίζεται μόνο το ρήμα της κύριας πρότασης.

